TARİH ÖĞRETİMİNE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ YAKLAŞIMLAR

TARİHSEL DİYALOG VE ARAŞTIRMA DERNEĞİ

İngilizce: How to Introduce Gender in History Teaching
Rumca: Η Εισαγωγή της Διάστασης του Φύλου στη Διδασκαλία της Ιστορίας
Türkçe: Tarih Öğretimine Toplumsal Cinsiyet Temelli Yaklaşımlar

Yazarlar: Tegiye Birey, Georgina Christou, Loizos Loukaidis & Faika Deniz Paşa

Tasarım: GRA.DES www.gra-des.com

Basım: Cassoulides Masterprinters, Lefkoşa, Kıbrıs

Daha fazla bilgi için:
Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği (AHDR)
Adres: Dayanışma Evi, 28 Marcou Dracou Street, Nicosia 1102, Cyprus
E-posta adresi: ahdr@ahdr.info
Web sitesi: www.ahdr.info

όμιλος ιστορικού διαλόγου και έρευνας **association for historical dialogue and research** tarihsel diyalog ve araştırma derneği

AHDR, misyonu kamuoyunda ve özellikle çocuklar, gençler, eğitimciler arasında ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi görüş, etnik ve sosyal köken, statü farkı gözetmeksizin, çeşitliliklere ve düşüncelerin paylaşılmasına saygı çerçevesinde, farklı yetenek düzeyindeki bireylere öğrenme olanakları sağlayarak tarihsel anlayışın gelişmesine katkıda bulunmak olan kültürlerarası bir sivil toplum örgütüdür. AHDR misyonunu gerçekleştirirken, Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi, UNESCO eğitim amaçları, Avrupa Konseyi'nin tarih eğitimine ilişkin tavsiyelerini gözönünde bulundurur. Araştırma ve araştırma bulgularının yayınlanması; politika önerileri geliştirme; kütüphane ve arşivlerin zenginleştirilmesi; öğretmen eğitimi seminerleri düzenleme, tartışmalar, konferanslar düzenleme; eğitim materyalleri yayınlama; alan gezileri ve yürüyüşleri düzenleme; kitlelere ulaşım yöntemleri geliştirme; bireyler ve kurumlar arasında yerel, Avrupa ve uluslararası düzeyde sinerji oluşturma AHDR'ın aktiviteleri arasında yer almaktadır.

norway grants

Bu girişim 2009-2014 Norveç Hibeleri tarafından finanse edilen 'Dayanışma Evi Projesi'nin bir parçası olup, Avrupa Konseyi ortaklığı ile gerçekleşmiştir. Bu kitap da aynı finansman kapsamında yayınlanmıştır. "Dayanışma Evi" Norveç Hibeleri altında 624,725 avroluk bir fondan yararlanmaktadır. Projenin amacı Dayanışma Evi'nin etkinliğini ve sürdürülebilirliğini destekleyip, Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumları arasında köprü oluşturmaya katkı koymaktır. www.norwaygrants.org

Feragatname: Bu kitapta belirtilen görüşler kitabın yazarlarına ait olup Norveç Hibeleri Bağışçıları'nın görüşlerini temsil etmez.

ISBN: 978-9963-703-27-2

Telif Hakkı: Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği
Tüm hakları saklıdır.
Kıbrıs'ta yazılmıştır.

TARİH ÖĞRETİMİNE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ YAKLAŞIMLAR

İÇİNDEKİLER

03 **ÖNSÖZ**

04 **GİRİŞ**

05 **BÖLÜM I: KAYNAK İNCELEMESİ**

05 Tarihsel Anlatı Oluşumuna Kısa bir Bakış

06 Sosyal Tarih

07 Kadın Tarihi

08 Toplumsal Cinsiyet ve Tarih

09 Yöntemlere Bir Bakış

10 Erkeklik

10 Kıbrıs'ta Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Tarihi

13 Önümüzdeki Fırsatlar

15 **BÖLÜM II: TARİH ÖĞRETİMİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET: KIBRIS'TAKİ MEVCUT DURUMUN İNCELENMESİ**

15 Giriş

16 Tarih Ders Kitaplarının Analizi İçin Kullanılan Yöntem

18 Araştırma Sonuçları ve Kıbrıs Türk Ders Kitaplarının Analizi

22 Araştırma Sonuçları ve Kıbrıs Rum Ders Kitaplarının Analizi

32 Öğretim Programları, Anma Törenleri ve Müze Ziyaretleri

36 Sonuç

37 **BÖLÜM III: TOPLUMSAL CİNSİYET GİRİŞİMLERİ**

38 Ders Planı 1: (Eksik) Toplumsal Cinsiyet Merceği – Araştırmacı olmak

40 Ders Planı 2: Siyasette yer alma

43 Ders Planı 3: Kadın biriminin kültürel üretimi

46 Ders Planı 4: Çağdaş uzlaşmacı olarak kadınlar

49 Ders Planı 5: Kadınların zaman içinde eğitime erişimleri

53 Ders Planı 6: Tarihte alan ve ses tanımak: 20'inci yüzyılın başlarında Kıbrıslı kadınların emeği

57 Ders Planı 7: Toplum tarihini araştırmak: 20'inci yüzyılda kadınların hayatları

59 Ders Planı 8: Değişim ve Süreklilik – 1878'den bu yana kadın yaşamı

62 **SÖZLÜK**

63 **KAYNAKÇA**

ÖNSÖZ

Tarih Öğretimine Toplumsal Cinsiyet Temelli Yaklaşımlar, okullarda tarih dersini öğretirken toplumsal cinsiyet konusunun nasıl ele alınabileceğine dair öncü bir kitaptır. Detaylı olduğu kadar çeşitlilik içerir ve ulaşılabilirdir. İlk bölüm, kadın ve toplumsal cinsiyet tarihi yazımı ve Kıbrıs'ta Türk ve Kıbrıslı Rum toplumlarında kadın tarihi konusunda yapılan yayınların bir özetini içermektedir. İkinci bölüm ders öğretim programlarının, ders kitaplarının ve diğer öğretim materyallerinin dili ve içeriği konusunda, yazarlar tarafından bu projeye özgü bir araştırmayı sunarken üçüncü ve son bölüm, Birleşik Krallık'ta tarih ve vatandaşlık konularında kıdemli okutman ve uzman Dr. Dean Smart ve yazım ekibi işbirliğinde hazırlanan kadın ve toplumsal cinsiyet tarihi temalarına değinen sekiz somut ders planından oluşmaktadır.

Bu kitap Tegiye Birey, Georgina Christou, Faika Deniz Paşa ve Loizos Loukaidis tarafından oluşan Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk genç bir ekip tarafından yapılan bir araştırma sonucunda yazılmıştır. Avrupa Konseyi, toplumsal cinsiyet tarihi alanındaki çalışmalarım için beni bu kitap için eğitim danışmanı olarak atamıştır. Norveç Hibe Programı tarafından finanse edilen proje, 2013 yılında Kıbrıs'taki Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'nin (AHDR) girişimi ve Avrupa Konseyi Tarih Bölümü'nün desteği ile başladı. Her iki kurum da, tarih öğretimini eleştirel ve sorumlu vatandaşlardan oluşan çağdaş, barışçı ve demokratik toplumlara uygun hale getirmeyi hedeflemektedir. Bu kurumlar, öğretim yöntemlerinin öğrenci merkezli olması yanı sıra ilginin bazen el birliğiyle, bazen de tekli bakış açılarından, bireylere ve çeşitliliğe çevrilmesi gerektiğine inanmaktadır.

Bu kitapta sunulan araştırma hem Türk hem de Rum toplumlarında kullanılan öğretim materyallerinin büyük ölçüde dar bir bakış açısı ile yazılmış olduklarını sergilemektedir. Ders kitaplarına asker veya politikacı erkek aktörler hakimdir. Daha derin tarihsel bir anlayış için daha kapsayıcı, çoklubakış açısı içeren ve daha analitik bir yaklaşım gerekmektedir. Kadınları, çocukları ve farklı azınlık gruplarını kitapların içeriğine almak daha gerçekçi ve incelikli bir anlayış getirecektir. Ayrıca, her cinsiyetten öğrencinin, kendi aile ve yerel çevre deneyimlerinden yararlanma girişimleri ile tarih dersini ev yaşamına daha yakınlaştıracaktır.

Kızların ve genç kadınların, toplumun genç ve sorumlu üyeleri olarak teyit edilmesi gereken bir kimliğe sahip bireyler olarak ciddiye alınma ihtiyaçları söz konusudur. Onların erkekler ile eşit zeminde demokratik süreçlere katkı koyma ve politik, sosyal ve kültürel lider olma potansiyelleri vardır. Böyle bir potansiyeli gerçekleştirmek için, kadının geçmişteki konumunu öğrenmek ve kadınların genelde zor şartlar altında topluma nasıl katkı koyup iz bıraktıklarını anlamak gerekir. *Tarih Öğretimine Toplumsal Cinsiyet Temelli Yaklaşımlar* kitabını okumak, okuyucularına bu çabaya destek verme yönünde ilham verecektir.

Yalnızca Kıbrıs'ta değil, Avrupa'nın diğer ülkelerinde ve hatta tüm dünyadaki kadınlar yakın geçmişe kadar resmi tarih çalışmalarında büyük ölçüde göz ardı edilmişlerdir. Buna rağmen, bu kitabın da ortaya koyduğu gibi, Kıbrıs da dahil olmak üzere bu alanda oldukça fazla çalışma yapılmıştır. Kadınlar, çocuklar ve farklı azınlık gruplara öğretim programlarında ve ders kitaplarında eşitlikçi bir temsiliyet tanımak, bunun için istek olması durumunda tamamen mümkündür.

Dr. Elisabeth Lønnå, Eğitim Danışmanı, Norveç

GİRİŞ

Tarih öğretiminde toplumsal cinsiyetin rolünü tartışırken kadın tarihini okullarda okutulan tarihten ayırma ve ötekileştirme yaklaşımı günümüze kadar süregelmiştir. Okullarda öğretilen tarih dersinde kadınların çok büyük ölçüde olayların dışına itilmesi, en kötü örneklerden biri olan Kıbrıs örneğinde gözlemlediğimiz üzere, kadınların topluma çok yönlü katkı ve katılımlarının hiçe sayılmasına yol açarken öğretim programlarında ve tarih ders kitaplarında toplumsal cinsiyet perspektifinin eksikliği eğitim süreçlerinin örgünlüğüne gölge düşürür. Kıbrıs bağlamında ise eğitimden sorumlu makamlar tarafından hazırlatılması ve onaylanması gereken ders kitaplarının içeriğindeki tarih bilgisi toplumsal cinsiyet boyutunu öğrenme ve değerlendirme aktivitelerinin dışında bırakan kesin bir tarihsel 'gerçek' olarak algılanmaktadır.

Öğrencilerin tarih bilgisi ve analiz yapma becerilerinin temelinin çoklubakış açılarına dayalı olmak yerine, kadının toplumdaki konumu ve rolünün her zaman yaşamın geleneksel ve evsel alanda yer aldığı monolitik bir dünya anlayışına dayalı olmasından dolayı yukarıda bahsedilen uygulamaların öğrenci tutumları üstünde mutlaka önemli etkisi vardır.

Kadının politik ve ekonomik toplumsal katkısı önemsiz gösterilirken, tarih öğretiminde toplumsal cinsiyet temelli yaklaşımlar, eğitimci ve öğrencilerin aşina olmadıkları bir durumdur ve bu durum kadını toplum içinde ikincil role yerleştiren eşitlikten yoksun sürer durumun devamına ve kanıksanmasına yol açar.

Bu yayın, Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği'nin (AHDR) tarih öğretimine eleştirel bir anlayış ve çoklubakış açısı getirme çabalarının bir parçası olarak, tarih öğrenimine toplumsal cinsiyet merceğinden bakmanın önemini vurgulamayı amaçlar. Kadın tarihi ve toplumsal cinsiyet tarihine bir göz attıktan sonra sizlere, Kıbrıs'ın iki tarafındaki ortaöğretim tarih ders kitaplarının detaylı bir analizini sunacağız. Daha sonra ise, kadının tarih derslerinde temsiliyetini ortaya koymak için 1878'den günümüze kadar olan dönemi inceleyeceğiz. Bu yayının son bölümünde ise, kadın tarihinin farklı yönlerine yeni bir ışık tutarken, aynı zamanda tarih bilgisi ve tarih öğretimi sürecine eleştirel yaklaşmak amacıyla eğitimcilerin kendi eğitim ortamlarında uygulayabilecekleri yönergeler ve somut ders planları sunacağız.

"Tarih Öğretimine Toplumsal Cinsiyet Temelli Yaklaşımlar" kitabının geliştirilmesi, basımı ve finansmanı Norveç 2009-2014 Hibe Programı ile Avrupa Konseyi ortaklığı tarafından sağlanan Dayanışma Evi Projesi altında mümkün olmuştur. Bu yayının yalnızca Kıbrıs için değil, bölge ve Tarih Öğretimi alanı için bir yenilik ve önemli bir ilerleme olmasını umuyoruz.

BÖLÜM I: KAYNAK İNCELEMESİ

Sosyal bilimler öğretmenleri öğrencilerin öğrenme deneyimlerini ve analitik düşünme yetilerini şekillendirmede önemli bir rol ve sorumluluk üstlenmiştir ancak geriye dönük olarak öğretim materyallerinin içeriği üstünde düşünmeleri her zaman mümkün olmamaktadır. Öğretmenler her bir çocuğun yaşamın onlara sunduğu olanaklardan kendilerini yoksun hissetmemelerini nasıl sağlayabilirler? Taraflı anlatıların öğrencilere evrensel gerçek olarak sunulmaması nasıl sağlanır? Öğrencilerin geçmişi öğrenirken, günümüz olaylarına anlam yüklerken ve geleceği akıllarında şekillendirirken ihtiyaçları olabilecek eleştirel ve analitik araçlara sahip olmaları nasıl sağlanır?

Okulda öğretilen tarih, eleştirel düşünmenin desteklenmesi ile, insan hakları, demokrasi, diğerlerine saygı ile yerel ve küresel sorunlarına karşı farkındalık geliştirilmesine çok önemli katkı koyan derslerden biridir. Ergenler, önyargılarla savaşmak ve kalıplaşmış yargılardan kurtulmak açısından, eğitim paydaşlarının yatırım yapmaları için kritik bir yaş grubunu oluştururlar. Bu bağlamda, tarihin öğrenilmesi ve öğretilmesi "biz" ve "onlar" – "onlar" her kim olursa olsun- arasındaki kökleşmiş derin ayrımın ötesine gitmeli ve kimlik sorunsalını tarihin tek bakış açısıyla algılanmasını ve bunun ulusal öğretim programı ve ders kitaplarında nasıl beslendiğini ortaya koyacak bir şekilde yeniden incelemelidir. Tarih öğretiminde toplumsal cinsiyet konusu Kıbrıs bağlamında göz ardı edilmiştir. Kıbrıs okullarında öğretilen modern Kıbrıs tarihi çoğunlukla bir şekilde Kıbrıs meselesi ile ilintili olarak politik ve askeri olaylara dayanır.

Sonraki bölümlerde daha detaylı ele alacağımız üzere, tarih yazımı sürekli olarak erkek önyargısı ile demlenmiştir. Alan, yalnızca erkek tarihçilerin çoğunluğu ile şekillenmekle kalmamış, aynı zamanda baskın tarihsel anlatılar, kadınlar ve onların yer aldığı alanlar dahil birçok grubu açık veya kapalı bir şekilde dışarıda bırakmıştır. Bu bölümde, önce tarihsel anlatıların kısa tarihine bakacağız. İkinci olarak, tarihsel anlatıların geleneksel üretimine girişimde bulunarak toplumsal cinsiyet kuramını araştıracağız. Kıbrıs'ta toplumsal cinsiyet ve tarih konuları ile ilgili literatürü de üçüncü bölümde inceleyeceğiz.

Tarihsel Anlatıların Oluşumuna Kısa bir Bakış

Tarih yazma, tarihçilerin tarihsel bilgi üretimine hangi yöntemlerle katıldıkları ile ilgilenmektedir. Tarih yazımının sorguladığı bazı konular şunlardır: Hangi geçmiş olay kayda değerdir? Neler tarihsel kanıt olarak sayılır? Tarih yazımında ne tür yöntemler kullanılır? Tarihsel uygulamanın işlevleri nelerdir?' Yukarıdaki sorularla ilgili tartışmalara kısaca bir göz atarsak, bazı bilim insanları tarihsel bilgi üretimini delil toplama ve bunu tarafsız olarak analiz etme olarak algılamışlardır (Elton 1967). Diğerleri ise, geçmiş olayların yalnızca tarihçiler tarafından yorumlanabileceği ve basit bir tarihsel "gerçek" veya "delil" hakkında konuşulamayacağını savunmuşlardır (Collingwood 1946). Ayrıca, tarihin, tarihçi ve kanıt arasında sürekli bir iletişim olduğunu savunan bilginler de vardır (Carr 1961). Tarihin resmi anlatıları, yaygın bir şekilde geçmişin katkısız yansımaları olarak algılanabiliyor olsa da, genel olarak tarih yazımı önlenemez şekilde seçici ve yoruma dayalıdır.

Önceleri kişisel alanlarda yer alan tarih yazımı, 19'uncu yüzyılın sonlarında Batı dünyasında bir meslek haline gelmiştir (Partner ve Foot: 2013, Smith: 1998). Tarihin profesyonelleşmesi ve bunu takiben bir disiplin olarak kurumsallaşması süreci üniversitelerde tarih bölümlerinin kurulması, küçük gruplarla yapılan seminerler ve arşivlerdeki ana kaynaklara ulaşım ile başlamıştır. Ayrıca, müzeler ve tarih dernekleri tarih hakkında bilgi oluşumu alanları olarak ortaya çıkmıştır (a.e.). Profesyonelleşme, amatör eğilimlerin değer kaybetmesine yol açarak, tarih yazımı ile uğraşan fakat meşru tarih bilgilerinin üretilmeye başlandığı kamusal alanlara ulaşamayan kadınlar için ciddi sonuçlar doğurmuştur. Kadınlar tarihe malzeme olmaya değer görülen ekonomik ve politik aktivitelerin dışında tutulmakla kalmayıp, erkeklerin

aldığı eğitimin de dışında tutularak çoğunluğu felsefe ve tarih gibi sosyal bilimlerden sistematik olarak uzakta tutulmuşlardır. (Lerner: 1975)

Davis (1979) ve Smith (1998) gibi bilginler, tarih yazarı kadınların rolünün kadın tarihi üzerine çalışan tarihçiler tarafından bile küçümsendiğini savunmuşlardır. Smith (1998)'in belirttiği gibi Wanyan Tun Zhu 19. yüzyıl başlarında Çin'deki eğitimli kadınların tarihi üzerine ciltler halinde yayın yapmıştır. Daniel Stern takma adıyla yazan Marie de Flavigny gibi Batılı benzer kadınlar da aynı dönemde Fransa'da yaşanan çeşitli olayların tarihsel anlatılarını üretmiştir. 19'uncu yüzyılın sonlarındaki tarihsel uygulamanın ilerleyişine dair anlatı, kadın tarihçilerin deneyimleri ile doğrusal olarak bağlantılı olmayıp aslında kadınların bundan aşamalı ve sistematik olarak dışlandığı bir mesleki uygulamanın evrensel ilerleyişi olarak kabul edilmekteydi. (Maleckova: 2008).

Tarih meslek haline geldikçe bu disiplin ulus devletler ile kurumsal ve finansal dayanışma kurmaya başlamıştır. Devlet yetkilileri ve profesyonel tarihçiler, ulusal kimlikler ve birlik yaratmak için bir ulusal tarih eğitiminin gerektiği konusunda uzlaşmışlardır. (Berger ve Lorenz: 2008). Bir toplum hayal etmek ve hareketli bir birlik duygusu yaratmak için 'diğer'i ortaya atmak gerekli kılınmış; ulusal tarihler genellikle bir grup için, tehdit veya düşman olarak algılanan bir başka grup yaratmak pahasına, abartılmış bir çokluk ve üstünlük kanısı sağlamıştır (Anderson: 1991). Ulusal tarihler aracılığı ile geçmişe dair ana anlatılar mevcut sosyal yapıyı savunmak için geliştirilmeye başlanmıştır. Ulusal tarihler kadın imajını tamamen dışlamamışlar; kadın portresini ulus devletin hayalindeki ideal kadınlık doğrultusunda çizmişlerdir. (Maleckova: 2008).

Nira Yuval-Davis'in tartıştığı gibi (1997), erkeklere ve kadınlara uygun görülen roller ulusun kurulması ve korunması için hem sembolik hem de pratik olarak esastır. Kadınların çocuk doğurması ulusun çoğalması, erkeklerin savaşması ise ulusun bireylerinin sürekli tehdit altında olduklarına dair bir duygu yaratmak için esastır ve hem birlik, hem de erkeklerin ulusu korumak için hazır oluşunu gerektirir. Ulusal tarihlerinin bir parçası olarak, ulusların savaş zamanı zaferlerini simgelemek için tecavüz sahneleri sıkça canlandırılmıştır (Lorens: 2008). Yenik düşen ulus tecavüz kurbanı olarak sembolize edilirken, zafer kazanan taraf tecavüzcüdür. Diğer yandan, çatışma sırasında kadınların tecavüze uğraması Kıbrıs da dahil olmak üzere birçok ulusal tarihte en büyük suskunluklardan birini oluşturur (Agathangelou: 2000). Böyle durumlar, kurtulanlara herhangi bir destek bile sağlanmadan salt ulusal haklılık/masumiyet söylemini güçlendirmek için dile getirilmiştir.

Sosyal Tarih

Ulusal tarihler düşmanlık duyguları ekerek Dünya Savaşlarını kışkırtan bir araç olarak kullanılmışlardır ve sonucunda ortaya çıkan ihtiyaçlar sosyal tarihin oluşmasını tetiklemiştir. Sosyal tarihteki gelişmeler sonucunda, ayrıcalıklı elit gruplar, sözde kahramanlar ve askeri olaylar etrafında odaklanan olaylar alışkanlıklar, benzerlikler, şehir yaşamı ve çalışan sınıfın popüler kültürüne kaymıştır (Green: 1884). Buna ek olarak, 'alttan gelen bakış açısı' seçkinlerin tarihinin karşısında durarak 'tabandan gelen tarih' bir alternatif ve yenilik olarak sunulmuştur. Claire'in (1996: 9) savunduğu gibi, "tabandan gelen tarih, genellikle, resmi kanıtlara sahip olmayan, ya da kanıtlarına daha zor ulaşılan veya yaşamda başarısız, bilinmeyen kahramanların yaşamlarına ulaşmaya çalışır. Böyle bir tarihe gelenekler, tutumlar ve sıradan uygulamalar aracılığıyla duyulan ilgi, tarihi, antropoloji veya etnoğrafyaya devletlerin politik tarih ve uluslararası manevralarından daha fazla yaklaştırır."

1960'lar bağlamında, tarihsel anlatıların sosyal tarih aracılığı ile demokratikleşmesi, yalnızca bu anlatıların konuları ile ilgilenmekle kalmayıp tarih yazımının yöntemi ile de ilgilenmiştir. Tarihsel uygulama, çok disiplinli bir özellik kazanıp, sosyoloji gibi diğer disiplinlerden de yararlanmaya başlarken tarihçileri daha başka zorluklar beklemekteydi; hangi sıradan topluluğun tarihi araştırma konusudur? Sosyal tarihin

tanımlayıcı bulguları güç ilişkileri içinde yer alırsa ne olur? Sosyal tarih, ondan öncekiler gibi genel olarak tüm "insanlar" veya "tüm işçiler" hakkında konuşan evrensel bir iddiayı desteklemiştir fakat bu kelimeler yine çoğunlukla tarihin tek aracıları olarak değerlendirilen erkeklere işaret etmiştir (Rose: 2010, Lerner: 1975, Scott: 1988). Claire'in (1996: 9) ifade ettiği gibi, "erkek-merkezli tarih, kadınların çalışmalarını ve tecrübelerini ötekileştirmiş veya göz ardı etmiş ve cinsiyetin yaşam deneyimini bugün olduğu gibi geçmişte de nasıl belirlediğini dikkate almamıştır."

Kadın Tarihi

> Tarih, gerçek resmi tarih ilgimi çekmiyor. Görev niyetine biraz okuyorum ancak beni üzmeyecek ya da yormayacak hiçbir şey söylemiyor. Papaların ve kralların kavgaları, her sayfada savaşlar veya salgın ve öldürücü hastalıklar; bir işe yaramaz erkekler ve neredeyse hiç kadın yok—çok yorucu.[1]

Kadınlar, tarihsel anlatılardan tamamen çıkarılmış olmasa da onların dahil olduğu olayların çoğunlukla tarihsel değeri olmayan, önemsiz, alakasız veya erkek bakış açısı ile anlatılmış oldukları inkar edilemez bir gerçektir. Gerda Lerner'in (1986: 223) ifade ettiği gibi, 'evrensel gerçek' olarak meşruluk kazanmış olan erkek yaklaşımlı tarih versiyonu kadını uygarlığın kıyısında ve tarihsel sürecin kurbanı olarak göstermiştir. Bu şekilde gösterilmek ve buna inanmak neredeyse tamamen unutulmaktan daha kötüdür." 20'inci yüzyıldan önce yazılmış kadın tarihi kayıtları çoğunlukla "saygın kadınlar" olarak kraliçeler veya azizelerin yaşam hikayelerini içerip, kadınların daha büyük çabalarını ve çeşitli deneyimlerini göz ardı etmiştir (Lerner: 1975, Davis: 1976, Rose: 1998).

1960'larda, bazı tarihçiler geçmiş hakkında neyin kaydedilmeye değer olduğunun dar tanımını sorgulamaya başlayıp, kadınların tarihsel deneyimlerini daha geniş bir bağlam içerisinde değerlendirmişler ve tarihsel anlatılar kapsamındaki alanlarda aktif olmuş olan önemli kadın figürlerini ortaya çıkarmışlardır. Tarihçiler, ataerki kuram aracılığı ile kadının ikincil konumuna tarihsel bir bağlam sunmayı hedeflemişlerdir. Ataerki, tam olarak "babanın kuralı" anlamına gelir. Bu çerçeve, hayatın her alanında erkeklerin kadınlar üstündeki egemenliğinin önemini belirtmek için kullanılarak, cinsellik kadınlar üstünde kurulan baskının temeli olarak görülmüştür. Ataerkinin altında yatan neden, bazıları için kadınların üretkenlik kapasitesi ve erkeklerin bundan uzak olması (O'Brien: 1983), diğerleri için ise kadınların cinsel olarak nesnelleştirilmesiydi (MacKinnon: 1982). "Özel mülkiyet, saban tarımı, bürokratik devlet, yazı, miras alınan aristokrasiler ve organize din ve felsefenin oluşumu" gibi "uygarlık göstergeleri" sayılan gelişmeler, kadınların bedenlerine ve cinsiyetlerine yüklenen anlamlardan dolayı ikincil konuma itilmelerine katkıda bulunmuş görünmekteydi (Wiesner-Hanks: 2011).

Marksist-feminist yaklaşımlar, belirli tarihsel deneyimlere yol açan ataerki ve kapitalizm arasındaki etkileşimin önemini vurgulamıştır. Marksist-feministlere göre, kadının ikincil konuma itilmesinin kökeni, yönetici sınıfındaki erkeklerin işçi sınıfı erkeklere, bu sınıfın yararına olan ekonomik sistemin devamlılığına desteklerini güvenceye almak için sunduğu orantısal ayrıcalıklarda yatar. Bu ayrıcalıklar, değişen üretim biçimlerinin sonucu olarak onlara aile, ev ve cinsellik alanlarında sunulmuştur. Kadının ikincil konuma itilmişliğinin tarihsel açıklamalarına bir örnek olarak feminist-ekonomist Heidi Hartmann'ın (1976) kadın ve erkek arasında iş ayrımının tarihsel gelişimi çalışması gösterilebilir.

Berktay'ın (2003) vurguladığı gibi, kadınları tarihten silen yalnızca erkekler değildir; bazı kadınlar da diğer kadınların deneyimlerini ya hiçe saymışlar ya da yanlış anlatmışlardır. Çoğunlukla Kuzey Amerika'daki siyah feministler, kadın tarihçilerin beyaz kadınları kadın tarihinin ana konusu olarak ele aldıklarını ve aile, ataerki ve çoğalma öğelerini bu yönde kavramsallaştırdıklarını savunmuşlardır (Carby: 1982). Bu durum,

[1] Catherine Morland in Northanger Abbey, Jane Austen, orijinal baskı 1803.

bazı kadınların tarihsel öykülerinin kadın tarihi kapsamının dışında kalmasına yol açmıştır. Örneğin, aile kurumu, beyaz kadın için baskı ve bağımlılık alanı olarak kavramsallaştırılırken, siyahi aileler için toplu direniş alanı olarak işlev görebilmiştir. Ayrıca, siyah erkeklerle beyaz erkeklerin işsizlik oranı kıyaslanınca, siyah kadınların kocalarına maddi bağımlılığı tartışma konusu olabilmiştir.

Uma Narayan (1997) gibi sömürge dönemi sonrası feministler bazı Batılı feministlerin çalışmalarında saklı sömürgeci duruşu incelemişlerdir. Mary Daly'nin (1978), dul kadınların kocalarının cenaze töreninde ölü yakma ateşinde kendilerini yaktıkları "Indian Sutee" Hint geleneğinin analizi buna bir örnektir. Narayan, Daly'nin bu geleneği anlatmanın son derece sorunlu olduğuna dikkati çeker, çünkü bu çalışma Sutee'nin neredeyse yok olmuş bir gelenek olduğundan ve yalnızca belirli sınıflar tarafından belirli bölgelerde uygulandığından bahsetmez. Daly yerli kadınların kendi hikayelerini anlatarak temsil edilmelerini ihmal edip, yalnızca şahsının bu uygulama ile ilgili eleştirilerini ele almıştır. Böyle bir analiz, bazı ülkelerin tarih dışı, değişmez ve barbar önyargılı imajını güçlendirir (Narayan: 1997). Bu yüzden, sömürge dönemi sonrası feministlerin Batı tarih yazıcılığının oryantalist eğilimlerine direnç göstererek kadınları kendi insanlarının tarihinin yeniden yazılmasında özne olarak belirlemeleri gerekir (Spivak: 1999).

Toplumsal Cinsiyet ve Tarih

> Kadın tarihinin radikalleşmesi olasılığının gerçekleşmesi, kadınların deneyimlerine odaklanan ve politikanın toplumsal cinsiyeti, toplumsal cinsiyetin de politikayı oluşturma şekillerini analiz eden tarihlerin yazılması ile olur. Böylece, feminist tarih kadınlar tarafından yapılan büyük işlerin sayılması ile değil, çoğu toplumun yapılanmasında herşeye rağmen var olan ve tanımlayıcı ancak çoğunlukla sessiz ve gizli toplumsal cinsiyet icraatlarının sergilenmesi ile olur (Scott, 1988: 27).

Kadın tarihi, geçmişteki kadın hakkında yeni edinilmiş bilgilerin arşivsel birikimi için verimli bir geçit oluşturarak kadını tarihsel bir özne olarak yerleştirme mücadelesi için bir platform oluşturmuştur. Fakat, yukarıdaki alıntıda da belirtildiği gibi, kadın çalışmalarının çerçevesi, toplumsal cinsiyet kavramının toplumların ve tarih disiplininin kendi içindeki daha az görünür olan çalışma yöntemlerine yapısal bir sorgulama getirmemiştir. Berktay'ın (2003) vurguladığı gibi, tarihe toplumsal cinsiyet merceğinden bakmak mevcut uygulamaların ve kavramların eleştirel analizini ve dönüşümünü ve bunların yerine yenilerinin oluşturulmasını gerektirir.

Toplumsal cinsiyetin, toplumsal normlar, öğretiler ve beklentiler grubu olduğu kavramının tohumları geçmişte bazı önemli kaynaklarda atılmıştır. Fransız filozof Simone de Beauvoir'ın, the Second Sex (*İkinci Cinsiyet*) kitabında, çok iyi bilinen şu sözü vardır (1949); kişi kadın doğmaz, kadın olur. Bir insan biyolojik olarak kadın veya erkek olarak doğabilir, fakat sonrasında ekonomik, sosyal ve politik olarak tanımlanmış, tasarlanmış ve onaylanmış bir toplumsal cinsiyet sisteminin içine yerleştirilir. Bu sistemde, erkeklerin erkekliğin gereklerine göre, kadınların ise kadınlığın gereklerine göre davranmaları beklenir ve bunlar mekansal, dönemsel ve kültürel olarak değişim gösterir, yani değişime açıktırlar. Antropoloji, tarih ve sosyoloji gibi alanlarda çalışan bilim insanlarının çalışmaları sayesinde toplumsal cinsiyet rollerinin doğal olduğu görüşüne meydan okunmuş ve cinsiyet sosyalleşmesi kavramı geçerlik kazanmıştır (Connell: 1987, Rubin ve Butler: 1994).

Cinsiyet sosyalleşmesi, kişinin cinsiyeti ile ilgili sosyal beklentileri ve tutumları öğrenme sürecini ifade eder. Öğretmen odaklı dinamikler, resmi ders programları, okul ortamı, yaşıt dinamikleri ve öğretmenlerin kendilerini geliştirmeye ne kadar istekli olduklarının etkisiyle de okullar, öğrencilerin sosyalleşmesinde çok önemli bir rol oynar (Stromquist: 2008). Bu yüzden, yukarıdakilerin hepsi ya öğrencilerin sosyal olarak yapılandırılmış cinsiyet rollerini özümsemelerini, ya da kendi bireysel kapasitelerini sınırsız keşfetmelerini ve geliştirmelerini sağlar.

Toplumsal cinsiyet tarihinin amacı çift yönlüdür; hem erkeklerin ve kadınların tarihteki deneyimlerini karşılaştırmalı araştırmak, hem de toplumsal cinsiyeti "yararlı bir tarihsel analiz kategorisi" olarak kullanarak tarihsel analizlerin yaygın temellerine meydan okumak (Scott: 1985.) Scott, toplumsal cinsiyetin cinsel bedenlere empoze edilen kültürel semboller, bu kültürel sembollerden yararlanan kuralcı kavramlar, bu kuralcı kavramlara dayanan sosyal ve politik kurumlar ve bireysel seviyede öznel kimlik türemesinden oluşmuş bir sosyal kategori olduğunu savunur.

Toplumsal cinsiyet belirli varsayımların oluşturulduğu ve onaylandığı bağlamları inceleme olanağı sağlayan bir tarihsel analiz kategorisidir ve birçok soru geliştirmeye yardımcı olur. Örneğin: Toplumsal cinsiyet hakkındaki varsayımlar din, politika ve ilgili kurumları şekillendirmeye nasıl yardımcı olur? Bu sistemler nasıl sürdürülür? Bireyler ve bireysel gruplar tarafından nasıl müzakere edilir? Toplumsal cinsiyet bu tür soruları sorarak, tarihçiler için, mevcut tarihsel analizlerde rastlanmayan kadını eklemenin ötesine giden bir yöntem sağlar. Bunun yanında, tarihi toplumsal cinsiyet merceği ile yeniden okuma, bireylerin yanı sıra cinsiyet rollerinin süreçlere ve kurumlara nasıl verildiğine ve bunlarla ilgili sıra düzenlere nasıl yerleştirildiğine de bakılması gerektiği anlamına gelir.

Yöntemlere Bir Bakış

> … avrupamerkezci ve erkekmerkezci bir öğretim programı gelecek yüzyılda çocukları hayata yeterince hazırlayamaz… avrupamerkezli ve erkekmerkezli bir öğretim programı esasen, kadınların ve Avrupalı olmayan insanların katkıları ve tarihleri açısından adaletsiz ve taraflıdır …sınırlı bir öğretim programı, çağdışı tutumları sürekli kılarak, cinsiyetçiliği, ırkçılığı ve sınıf yanlış anlamalarını desteklemeye devam eder (Claire, 1996: 7).

Gelişen feminist bilgi, geleneksel araştırma yöntemlerine karşı hem eleştirel bir duruş sergilemiş, hem de bu yöntemleri kullanmıştır (Ramazanoğlu ve Holland: 2002; Reinharz ve Davidman: 1992). Scott'un (1986:1066) savunduğu gibi, toplumsal cinsiyeti bir analiz kategorisi olarak kullanmak geleneksel tarihsel araştırma yöntemlerini tamamen terketmeyi gerektirmez; "Arşivlerden vazgeçmemiz veya geçmişi incelemeyi bırakmamız gerektiğini düşünmüyorum, fakat geçmişte kullandığımız bazı çalışma şekillerini ve sorduğumuz bazı soruları değiştirmemiz gerekir."

Örneğin, kadın tarihi üzerine çalışan tarihçiler, tarihsel dönemselleştirmenin çoğunlukla erkekler tarafından başlatılmış, şekillendirilmiş ve deneyimlenmiş olaylar ve süreçlere göre yapıldığını savunmuşlardır. Aynı dönemler, kadınların hayatlarına benzer türde veya miktarda bir farklılık getirmemiş olabilir. Buna bir örnek, Joan Kelly'nin çığır açan ve kışkırtıcı 'Did Women Have a Renaissance?' (*Kadınların bir Rönesansı oldu mu?*) (1977) başlıklı makalesidir; bu makale Rönesans'ın tarihsel anlatılarının bu dönemde Avrupa'da erkeklerin deneyimlediği kültürel ve entellektüel ilerlemeler ve gelişimleri anlattığını savunur. Bu anlatılar, tüm bir dönemi erkeklerin deneyimlerine dayanarak tanımlayıp, kadınların bu dönemde erkeklere bağımlılığının artışını göz ardı ederler ve bu deneyimin tarihsel önemini inkar ederler.

Ayrıca, bu bağıntının dönüşümü, yani yazarın araştırılan konuyla/kişilerle kendi ilişkisini kavramsallaştırırken bilgi üretimine dair güç konuları toplumsal cinsiyet çalışmaları ile birlikte ele alma detaylı olarak tartışılmaya başlandı (Doucet ve Mauthner: 2006). Yöntem ile ilgili yapılan bazı somut öneriler, bireysel deneyimleri sosyal yapılanma bağlamında hesaba katmanın önemi, yalnızca kamuyu değil, kişisel aktiviteleri ve bunların toplumsal cinsiyet özelliğini de kavramsallaştırma ve geçmişin ve bugünün söylemlerinin belirleyicisi olan toplumsal cinsiyetin çok uzaklara dayanan köklerini inceleme. Örneğin sözlü tarih, kadınların deneyimlerinin rolünü tanımada ve tarihin genellikle kayda geçmemiş veya önemsenmemiş bölümlerini saptamada önem kazanmıştır (Reinharz ve Davidman: 1992).

Tarihsel düşünmeyi destekleyen bir tarih eğitimi ile ilgili olarak, "tarihimizin karmaşıklığına eleştirel ve özeleştirel bir anlayış getiren, 'kültür' ve 'kimliği' tekli bir yapıda gören" bir yaklaşımdan kaçınmak gerekir (AHDR: 2013). Hilary Claire'in kelimeleri ile burada vurgulamamız gereken bir başka nokta ise, "tarih geçmişte ne 'olduğunun' dosdoğru bir anlatımı ne de geçmişin basit bir kutlamasıdır. Geçmişin olumsuzluklarını göz ardı eden ve belirsizlikleri gizleyen, konulu eğlence parkı versiyonları tarih adını haketmezler. Bunlar yalnızca propagandadır" (Claire, 1996: 2).

Erkeklik

Erkeklik üzerine yapılan bir çalışmada erkeklerin ataerki ve güç arasındaki ilişkilerine dair sorular sorulur. Her erkeğin gücü eşit midir? Erkeklik her kültürde, her yerde ve her zamanda aynı şekilde mi uygulanmıştır? Bu alandaki sorgulama R.W. Connell'in egemen erkeklik kuramı ile başlamış ve aynı zamanda lezbiyen, homoseksüel, biseksüel ve transseksüel akımlarla şekillenmiştir. Herhangi bir toplumda bir sosyal grubun üstünlük iddiasında bulunma ve bunu sürdürme yöntemleri anlamına gelen hegemonya kavramını Gramsci'den ödünç alan Connell, erkekliğin egemen olan belirli biçimlerini hem diğer ikincil erkeklikler hem de kadınlığın tüm ifadeleri ile kıyaslayarak incelemiştir.

Tarihsel erkek figürlerini "insanlığın sembolü olan erkek"ten farklı olarak açığa çıkarmak için radikal bir çerçeve sağlayan erkeklik çalışmalarından tarihsel uygulama da faydalanmıştır (Kent: 2012: 66). Egemen erkek içinde bulunduğu duruma bağlı olarak değişir. Aynı kalan, politik ve ekonomik hedeflerine ulaşma ve eylemlerine meşruluk kazandırma için güç kurumlarına sağladıkları işlevselliktir (Tosh: 2004). Örneğin zorunlu heteroseksüel evlilik yapmak, eve ekmek getirmek ve orduya katılmak modern Batılı erkek için geçen yüzyılda erkek egemenliğin merkezi olmuştur. Devletler, evlilik, pazar ve ordu kurumlarını sürdürme ihtiyacı duymuşlardır; böylece, erkek egemenlik buna göre tanımlanmıştır. Tosh'a göre (2004:46) "Erkeklerin cinsel yönelimlerine göre derecelendirildiği düşüncesi ve 'sapkın' cinsellik korkusunun yalnızca cinsel 'sapkınları' değil, diğer marjinal erkeklikleri de sistematik olarak disipline etmek için kullanılması erkek egemenliğin temelidir. Britanya'daki vicdani savaş karşıtlarının erkekliklerine dair kullanılan, savaş zamanının küçümseyici birçok sözünde onları 'barış yanlıları ve homoseksüeller', olarak nitelemek bunu mükemmel bir şekilde ifade etmektedir."

Tarih öğretimi, eleştirel, empatik ve çoklubakış açılı bir yaklaşım benimsemelidir. Toplumsal cinsiyet, cinsellik, etnik köken, sınıf ve dine dayalı tüm kalıp yargılar ve ayrımcılık açıkça tespit edilerek eleştirel bir şekilde sorgulanmalıdır (AHDR: 2013). Böylece, kuramın uygulamaya çevrilmesi, yalnızca politika uygulaması ve öğretim programı dönüşümü olarak değil, fakat aynı zamanda günlük sınıf içi uygulamalar okulda, ailede ve toplumda tutumların değişmesi açısından da gerçekleşir. Claire'in (1996:2) ifade ettiği gibi, "kapsayıcı bir tarih öğretim programının pedagojik anlamı vardır. Kapsayıcılığı olmayan tarih, tarihsel kavramlarla uğraşmanın kalbinde yatan ahlaki karmaşıklığını yitirir." O zaman sorulacak soru: ne tür erkekler Kıbrıs tarihinin konusu olmuştur? Bölüm 2'de bu konuyu daha detaylı bir şekilde ele alacağız.

Kıbrıs'ta Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Tarihi

Rebecca Bryant'ın savunduğu gibi (2002), ulus, toplumsal cinsiyet ve tarih arasındaki ilişkiyi anlamak için her zaman her duruma uygun bir yaklaşım kullanmak mümkün değildir. Bağlama dayalı olarak, benzer kelimeler veya görüntüler bile farklı anlamlara gelebilir ve ulusların cinsiyetçi anlatımları her zaman tutarlı değildir. Bu yüzden, yerelin bağlamında çalışmak çok önemlidir. Kıbrıs eğitim sisteminin merkezinde olan ulusal tarih söylemleri kadın tarihini sistematik olarak dışlar ve toplumsal cinsiyeti bir tarihsel analiz aracı olarak kullanmaz. Fakat, yakın geçmişte araştırmadaki bu tür eksiklik ve sessizliklere ışık tutma çabaları yer almıştır. Aşağıdaki liste Kıbrıs'ta bu konuda yazılan herşeyin kapsamlı bir listesi olmayıp, öğretmenlere başlangıç için bazı kaynaklar sunarak yol gösterici olmayı amaçlar.

Kıbrıs'taki ilk özel üniversitenin kurucusu olan Servet Sami Dedeçay (1985), sosyoloji, hukuk çalışmaları,

ekonomi ve Kıbrıs folklörünü içeren farklı konularda 200'den fazla makale ve 24 kitap yayınlamıştır. Dedeçay'ın *ve Viktorya Kız Okulu ve 1902-1985 yılları arasında Kıbrıslı Türk Kadınların Hakları* kitabı Viktorya Kız Okulu'nun kuruluşunu ve gelişimini ve Kıbrıslı Türk Kadınlar'ın Kıbrıs ve yurt dışı ile iletişim eksikliği ve politik dengesizliklerin varlığından dolayı gecikmiş olan haklarını kazanmalarını nasıl şekillendirdiğini inceler.

Eğitim sektörü ile ilgili olarak bir başka önemli kaynak Panayiotis K. Persianis'in (1998) *The History of Girls' Education in Kıbrıs* (*Kıbrıs'ta Kızların Eğitimi Tarihi*) kitabıdır. Bu Kıbrıslıtürk kızların Kıbrıs'ta eğitim alanına katılımlarının ve aynı zamanda kız okullarındaki kültür ve organizasyonun tarihsel yolalımını kaydeden ender kitaplardan biridir. Kitap bunun ötesinde, kızların eğitimini 19'uncu yüzyıldan 20'inci yüzyılın sonuna kadar farklı tarihsel dönemler içinde bağlamsal bir şekilde inceler ve ayrıca bu dönemde Kıbrıs'ta kadınların sosyal konumu ile ilgili bilgi verir. Yazar, bu kitabın yazımı için Kıbrıs'taki koloni dönemine ait kaynakları içeren ana kaynaklardan, kız okullarına devam etmiş öğrenciler ve kadın öğretmenler ile mülakatlara kadar çeşitli tarihsel kaynaklar ve yöntemler kullanmıştır.

Kadın tarihi literatüründeki çalışmalardan derlemeler, Kıbrıs'taki başarılı kadınların çalışmalarına ilişkin bilgi vermek için oldukça kapsamlı olarak kullanılmıştır. Örneğin Fatma Azgın, Ulviye Mithat'ın (Tecelli) yazılarını derlemiştir. Bir Kıbrıs'lı Türk öğretmen ile Türkiye'de tanışıp evlenen Ulviye Mithat (Tecelli), Kıbrıs'a yerleşmiş ve kadın hakları ile Kıbrıs'lı kadınların nasıl ilerleyebileceğine dair düşüncelerini yazmaya başlamıştır (Azgın:1998). Azgın kitabında Ulviye Mithat (Tecelli)'nin makalelerini derler, Mithat ile kendi bağlantısına ve aynı zamanda kadınların politikaya katılımını artırmak için kadın kotası gibi kadın hakları konularında kendi yazdığı makalelere yer verir. Benzer bir şekilde, Selma Yusuf (1986) da kendi çalışmaları ve hayatı konusunda bir giriş bölümü ile Pembe Marmara'nın şiirlerini derlemiştir.

Benzer bir anlayışla, Theodosis Pylarinos ve Giota Paraskeua-Hajicosta (2011), 19'uncu yüzyılda ve 20'inci yüzyılın başında Kıbrıs'ta aktif olan öncü bir eğitimci, edip ve halkbilimci Polixeni Loizias tarafından yazılmış çalışmaların bir derlemesini oluşturmuştur. Paraskeua-Hajicosta (2006) da bir başka öncü Kıbrıslı eğitimci, şair ve yazar olan ve diğer birçok konu yanı sıra Kıbrıs'ta ilk kadın gazetesi olan 'Estiades'i çıkaran Persefoni Papadopoulou'nun hayatı ve çalışmaları hakkında geniş kapsamlı olarak yazmıştır. Papadopoulou bu gazete aracılığı ile kadınların eğitim ve istihdam haklarını talep etmiş ve o dönemin tutucu ataerkil çevrelerinden sert eleştiriler almıştır.

Bir başka biyografik çalışma Netice Yıldız (2003) tarafından Viktorya Kız Okulu'nda ilk Kıbrıslı Türk sanat öğretmeni olan Mevhibe Şefik üstüne yazılmıştır. Netice Yıldız, ayrıca genelde Kıbrıslı Türk kadınların ve özelde Kıbrıslı Türk kadın sanatçıların kendi toplumlarında sanatı nasıl şekillendirdiklerine dair araştırma yapmıştır (2003, 2003).

Ayrıca, kadın örgütlerinin tarihi üstüne çalışmalar da yapılmıştır. Kıbrıslı Türk Kadınlar Derneği'nin iki ciltlik çalışması Kıbrıslı Türkler'in Değişimi ve Gelişimi, 1931 ve 1994 yılları arasında faaliyet gösteren kadın örgütlerini tanıtıcı bir anlatımını oluşturur. Bu kitaplar ayrıca 1997'ye kadar bölgede yer alan gelişmelerle ilgili bilgiler içerir. Kitaplar analizi üç zaman dönemine ayırarak yapar: Britanya Dönemi, Kıbrıs Cumhuriyeti Dönemi ve Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi Dönemi. Kitaplara göre, ilk iki dönemde örgütler hizmet sunma ve hayır işlerine odaklanmış ve yaygın ulusal ve Kemalist ideolojiyi takip etmişlerdir. Üçüncü dönemde, farklı ideolojik görüşlerde kadın örgütleri artarak ortaya çıkmıştır ve cinsiyet eşitliği ve kadınların insan hakları için mücadeleyi aktivitelerine dahil etmişlerdir. Buna ek olarak, bu çalışmanın iki toplumlu kadın örgütleri üstüne bir alt bölümü vardır (Atalay ve Uzman: 1998).

Doğuş Derya, Kıbrıs Türk toplumunda kadın örgütlerinin tarihine toplumsal cinsiyet merceği ile bakar. Derya'ya göre (2011), 1974'e kadar kurulmuş olan kadın örgütleri yetim ve diğer dezavantajlı gruplara yardım amacı güden hayır kurumları olarak tanımlanabilir. Bu şekilde faaliyet yürüten on bir örgüt

vardı ve bunlara ek olarak ayrıca, annelerin, kadın eşlerin vs. rolleri üstüne ulusal söylemleri tekrarlayan kadın grupları mevcuttu. 1974'den sonra, ilerici kadın örgütleri kurulmaya başlandı, fakat Derya kadın hakları aktivizminin 1990'lara kadar ortaya çıkmadığına işaret eder. Derya, bu toplumun eski bir Britanya sömürgesi olarak zaten Kemalizm'in etkisi altında çağdaşlaşmış olduğunu ve dolayısı ile kadın hakları mücadelesine gerek olmadığını ifade eden Kıbrıslı Türk elit erkekler üzerine yorum yapar.

Kıbrıs'ta kadın örgütlerinin tarihi üstüne bir başka çalışma Thekla Kyritsi'nin halen devam eden doktora araştırmasıdır. Bu çalışma, adada 19'uncu yüzyılın sonundan 20'inci yüzyılın ilk yarısına kadar aktif olan kadın örgütleri ve hareketlerinin tarihi anlatımı aracılığı ile Kıbrıslı kadınların sosyal ve politik tarihini sunmayı hedefler. Araştırma, toplumsal cinsiyet, sınıf, etnik grup ve ideolojinin kadın aktivizminin özelliklerini oluşturmak için kesiştiği farklı örgütleri ele alır. Bu çalışma, diğer konuların yanı sıra ilk kadın örgütlerinin çoğunluğunun orta sınıftan gelen az sayıda Rum kadın tarafından kuruluşunu anlatır ve aynı zamanda Türk kadın örgütlerinin tarihini inceler. Araştırma ayrıca, kadınların ilk komünist harekete katılımını ve kadın işçi örgütlerinin kuruluşunu analiz eder.

Buna ek olarak, Kıbrıslı kadınların Kıbrıs'ta 20'inci yüzyılın başında şekillenmeye başlayan işçi mücadeleleri ve işçi hareketi ile ilişkileri konusunda çok az tarihsel çalışma yapılmıştır. 1930'larda aktif olan bir hareket olan Çalışan Kadın Birlikleri adlı ilk Kıbrıslı kadın işçi örgütlerinin bir ürünü olan Kadın Hareketi, POGO'nun (2010) hazırladığı bir kitapçıkta kadınların tekstil, inşaat, madencilik ve diğer farklı endüstri sektörlerinde çalışma hakları için mücadelelerinin bir özeti sunulur. Bu kitapçık ayrıca, kadın ve erkek işbirliğinde düzenlenen grev ve gösteriler ile, Kıbrıs'taki daha geniş kapsamlı Solcu hareket ile işbirliğinin anlatılması üzerinedir. Bu kadın işçi mücadelelerinin, özellikle 1930-1950 döneminde yer alanlarının çoğu, Kıbrıslırum ve Kıbrıslıtürk kadınların katılımını içermiştir. Kıbrıs'taki İşçi Hareketi'nin genel mücadelesinin, kadın işçilerin katılımına ve İşçi Hareketi ile ilgili diğer literatüre de kısaca değinen, daha uzunca bir başka tarihsel özet ise Politis gazetesindeki (Ioannou, 2008) bir yayında yer alır. Kıbrıslı kadın işçilerin hikayeleri ve mücadelelerine ilişkin daha uzun anlatımlar Pantelis Varnavas'ın kitaplarında, özellikle de 20'inci yüzyılın başında fabrikalarda çalışan kadınların ifadelerini içeren 'Fighting for Life: Memories of Veterans' (Yaşam Kavgası: Gazilerin Anıları) kitabında (1990) bulunabilir.

1990'lardan bu yana, Kıbrıslı kadınlar Kıbrıs'ta barış hareketinde aktif rol almışlardır. Önde gelen Kıbrıslı Türk kadınlardan biri, çoğunlukla Kıbrıs'taki kayıp şahıslar, toplu mezarlar ve sözlü tarih aracılığı ile Kıbrıs'taki son çatışmalara ilişkin gizli kalmış şiddet vakaları konularında çalışan, tecrübeli bir araştırmacı gazeteci olan Sevgül Uludağ'dır (2006). Uludağ aynı zamanda 2002 yılında kurulmuş ilk iki toplumlu bir kadın örgütü olan, Hands across the Divide'ın kurucularındandır. Örgütün misyonu, cinsiyet eşitliği, feminist değerler ve silahsızlanma olarak belirlenmiştir. Kıbrıs'taki toplumsal cinsiyet literatürüne önemli bir katkı olan *The Line: Women, partition and the gender order in Cyprus* (*Sınır: Kıbrıs'ta kadınlar, bölünme ve toplumsal cinsiyet düzeni*) kitabında, Cynthia Cockburn Hands across the Divide'ın çalışmalarını ve fikirlerini ve ayrıca Kıbrıs sorununun cinsiyetçi analizini belgeler.

Yine *Hands across the Divide* kurucu üyelerinden ve bir toplumsal cinsiyet araştırmacısı olan Maria Hadjipavlou, Kıbrıs'ın toplumsal cinsiyet ve tarih literatürüne büyük katkı koymuştur. Göze çarpan bir örnek, *Women in the Cypriot Communities* (*Kıbrıslı Toplumlarda Kadınlar*) (2004) adlı raporudur. Bu rapor şu gözlemi sunar: "Onlarca yıl, tüm Kıbrıslı toplumlarda kadınlar hem özel hem de kamusal alanlarda sivil toplumda yer almış ve oluşumuna katkı koymuştur, fakat onların varlığı ve başarıları bugüne kadar tanınmamıştır. Daha önemlisi, Kıbrıs'ta kadınlara bu başarılarını ifade edecek bir alan verilmemiştir ve bunları kaydetmeleri için çok az kaynak tanınmıştır" (27). Kıbrıs'taki Kıbrıslı Rum, Kıbrıslı Türk, Maronit, Ermeni ve Latin topluluklarla anket ve odak grupları kullanarak yapılan bu çalışma, evlilikten politikaya kadar değişen kadın konularını kayıt altına almaya yaramıştır. Hadjipavlou'nun *Women and Change in Cyprus* (*Kıbrıs'ta Kadın ve Değişim*) kitabı (2010) yukarıda bahsedilen rapordan doğmuş olup, cinsiyetçi

etnik çatışma literatürüne ve kadınların çatışmalar tarafından güçlendirilmiş ataerkil yapıları bozmak için çoklu etnik örgütlenme potansiyeline önemli bir katkı koyar.

Benzer bir şekilde, Economidou (2002) bir aktif katılımcı bakış açısı ile, iki toplumlu kadın toplantılarının ilk 10 senesini, bu kadınların barışı desteklerken ve harekete katılırken karşılaştıkları zorlukları ve Kıbrıslı bu hareket ile kadınların uluslararası barış çabaları arasındaki bağlantıyı anlatır. Aynı zamanda Kıbrıs'ta kadın, milliyetçilik ve barış girişimleri ile ilgilenmiş olan Vassiliadou (2002), Kıbrıslı kadının konumunu ulusal tartışmalar içinde inceler ve adada güçlü bir feminist hareketin eksikliğine yol açan etkenleri aydınlığa çıkarmaya gayret eder.

Kıbrıs'ta toplumsal cinsiyet tarihi literatürüne en son katkılar, kadınların Kıbrıs sorununa ve genel olarak paylaşılmış geçmişe ilişkin kendi anlatımlarını içerir. Ömür Yılmaz ve Umut Özkaleli'nin makalesi *What does my war look like?* (*Nasıl Bir Savaşım Var?*) Akdeniz köyündeki kadınların Kıbrıs çatışmalarına ilişkin anılarına dayanır (2013). Bu çalışmada, kadınların kendileri tarafından anlatılmış çatışmalara dair öz deneyimleri, yazarların deyişiyle "kahraman ve erdemli erkek tarafından korunan etnik milliyetçi İhtişamlı Varlık ve Hain Öteki yansımalarına dayanır. Ayrıca, güvenliğin geleneksel, cinsiyetçi tanımları dışında bırakılmış güvensizlik ve mağduriyet türlerini tanımlar" (2013: 1.) Kıbrıslı kadınlarla da onların genel olarak çatışmalarla ilgili anıları üzerine mülakatlar yapmış Anna M. Agathangelou (2000), Kıbrıs ve Yugoslavya'daki çatışmalarda tecavüzün bir savaş silahı olarak kullanılması ve ulusdevletlerin bu tür deneyimlerini kendi ulusal gündemlerini uluslararası arenada sürdürmek için fırsatçı bir yaklaşımla kullanmalarına ilişkin çalışmalar üretmiştir. Bu çabalar, sadece tek kötü olanın düşman olduğu kavramını yerleştirmek için yapılmış olup, kurtulanlara herhangi bir destek verilmemiştir.

AHDR'ın (2011) belirttiği gibi, sözlü tarih, güvenilir tarihsel anlatılar oluşturmak için kendi yargımızı uygulamamıza yardımcı olacak farklı türde kanıtları biraraya getirmek için önemli bir araçtır. 200 raportör ve 200 katılımcı içeren büyük kapsamlı yeni bir sözlü tarih projesi olan *Shouldering the Memories in Cyprus* (*Kıbrıs'taki Anıları Omuzlamak*), çoğunlukla kadın ve erkek için, günlük yaşam, toplumlararası birlik ve ardından gelen çatışma günlerine dair kendi geçmiş deneyimlerini anlatabilecekleri bir platform sunar (Özen ve Uludağ: 2014).

Son olarak, Kıbrıslı kadının farklı tarihsel dönemlerdeki günlük yaşamı ve sosyal konumu ile ilgili bir başka kaynak, kadınların büyük ölçüde katıldıkları değişik gelenek ve görenekleri araştırıp yazan akademisyenlerin ve pratisyenlerin etnoğrafik anlatımlarıdır. Bu tür anlatımlara bir örnek olan Protopapa ve Zervas (2012) tarafından yapılan ortak yayın, kehanet ile ilgili gelenekler, Kıbrıslı kadın masal anlatıcılar, kadınlara dair meşhur deyimler ve kadın çiftçiler ile dokumacıların günlük hayatlarına ilişkin makaleler içerir. Bundan başka, Argyrou (1996) yerel olarak 'modernlik' denilen Kıbrıs geleneğini araştırma çabası içinde Kıbrıs düğünlerine odaklanır ve başka konuların yanı sıra, bu düğünlerin kadınların ve erkeklerin sosyal statüleri açısından özellikle ne anlama geldiğini ve süreç içinde yeniden üretilen veya güçlendirilen hiyerarşik ilişkileri inceler.

Önümüzdeki Fırsatlar

Tarih öğretiminde toplumsal cinsiyeti düşünme aynı zamanda literatürün farklı kategorilerini harekete geçirmeyi gerektirir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları, tarih ve pedagoji salt kendi başlarına çok sayıda tartışma ve katkı ile geliştirilmiş detaylı disiplinlerinden oluşur. Bu kılavuzun önemi, teori ile pratik arasında köprü kurmaya çalışmasındandır. Bu etkileşimin sonuçlarını, kaynaşma, eşitlik ve çoklu bakışaçıları bakımından tarih sınıflarına yönlendirir. Claire'in (1996: 9) belirttiği gibi, "Kapsayıcı bir öğretim programı tarih öğrenimi için gerekli *psikolojik* temelleri sağlar. Tarih çocuklarda merak uyandıracak ve çekecek, bildikleri şeylerden bilmediklerine doğru bilgi inşa etmelerini sağlayacak, özsaygı ve başkalarına değer vermeye ilişkin ihtiyaçlara cevap verecek … kapsamlı olmayan bir tarih öğretim programı bazı çocuklar

için yetersiz ve olumsuz olabilir, bunlar muhtemelen tam olarak da bizim en çok cesaretlendirmek istediğimiz çocuklardır."

Tarihin, eşitliği destekleme amacı güden bir enstrüman olma potansiyeli vardır. Turner-Bisset ve Beadle'ın savundukları gibi (2009: 145), "tarihin sorgulamaya dayalı özelliği, çocukları tarihsel kaynakları sorgulamaya, incelemeye ve anlamaya, taraflılık ve manipülasyonu farketmeye teşvik eden bir pedagoji geliştirmesidir." Öğrencilerle tarihin içeriği üzerine çalışmak değil, aynı zamanda tarih yazımında kullanılan yöntemler üzerine de çalışmak, onların analitik düşünme ve bilimsel sorgulama yöntemlerini tanımalarını sağlar, akademik olduğu kadar genel kişisel gelişimlerine de katkı koyar.

BÖLÜM II: TARİH ÖĞRETİMİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET: KIBRIS'TA SON DURUM İNCELEMESİ

Giriş

Kıbrıs'ta tarih eğitimi, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum toplumları tarafından büyük ölçüde bir ulusal kimlik geliştirme aracı olarak görülmüştür. Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 yılında kurulduğu zaman, eğitimin devlet politikasının bir parçası olarak her toplum tarafından birbirinden bağımsız bir şekilde yönetilmesine devam edilmesine karar verildi; bu durum, kendi toplumlarının eğitim konuları ve politikaları konusunda yetki alanlarına sahip Kıbrıs Rum Toplum Bürosu ve Kıbrıs Türk Toplum Bürosu olarak iki Toplumsal Büro'nun oluşmasına yol açtı (Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 20. maddesi)[2]. Eğitim politikası yönetimindeki bu ayrışma, Cumhuriyet'in kurulması ve iki toplumun ayrılmasına yol açan toplumlararası çatışmalar ile pekiştirildi.

Günümüzde Kıbrıs Türk toplumuna özgü eğitimin yasal çerçevesi, ayrımcılık karşıtı ve eşit fırsatlara dair genel hükümlerin bulunduğu Ulusal Eğitim Yasası[3]'nda bulunur. Tarih eğitimine dair tek hüküm, yasanın genel amaçlarını düzenleyen Madde 5(2)'dir; bu madde, Kıbrıs Türk toplumunun kurtuluş mücadelesinin merkezinde yatan gerçekleri bilen ve ulusal tarihin farkında olan vatandaşlar yetiştirmenin milli eğitimin amaçlarından biri olduğunu söyler. Bu durum, esas amacı milli iftihar olarak algılanan olaylara ve aynı zamanda ulusal kahraman olarak kavranan bireylere (erkeklere) dayalı bir ulusal kimlik yaratmak olan formal tarih eğitimine yansır. Kıbrıs Türk Tarihi olarak anılan Kıbrıs tarihi dersi 12 ile 16 yaşları arasında ortaokul ve lisenin ilk iki yılında 40 dakika süren derslerde verilir. Kıbrıs Tarihi'ne ek olarak, resmi Kıbrıs Türk milli anlatı tarafından anavatan olarak görülen Türkiye'nin Tarihi de Kıbrıs'ın kuzeyindeki okullarda okutulur.

Dahası, genel olarak tarih eğitiminin ve özelde de Kıbrıs'ın kuzeyindeki eğitim otoritelerinin sunduğu tek öğretim kaynağı olan ders kitaplarının, özellikle de seçim dönemlerinde yükselişe geçen politik tartışmaların odak noktası olduğunu belirtmek önemlidir. Ayrıca tarih eğitimi değişen sosyo-politik ihtiyaçlar ve iktidardaki siyasi erkin algılamalarına göre önemli değişikliklere maruz kalmıştır (Karahasan ve Latif, 2010). Sosyal tarihin, özellikle de kadın tarihinin, hiçbir zaman ana akım tartışmaların merkezinde yer almadığını belirtmek gerekir.

Tarih ders kitaplarında ve öğretim programlarındaki değişiklik Kıbrıs Rum toplumunda da yoğun politik tartışma konusu olagelmiştir. Bu özellikle de Yunan merkezci bir yaklaşıma dayanan ulusal tarih anlatımından uzaklaşıp tarihi dönemlerin ve olayların daha karmaşık ve detaylı temsiliyetlerinin vurgulanması yönünde girişimlerin olduğu zamanlarda yapılmıştır (Kyriakodou, Aganthangelou 2009, Chasapopoulos 2009). Tarih ve çağdaş Yunan Edebiyatı gibi klasik dersler üzerine Kıbrıs Rum öğretim programları için yapılan çalışmalar aynı zamanda milli gururu yüceltmeye ve tarihi olayların tekli temsiliyetine yöneldiği görülür. ('Öğretim programı üstünde yeni uyuşmazlık' ve To Vima, 05.04.2009, 'Kıbrıs'ta Kitap Kavgası').

Ayrıca, Kıbrıs Rum eğitiminden sorumlu yetkililer Kıbrıs Tarihi öğretim programının dışında, öğrencileri 1974 Türk müdahalesinin Kıbrıslı Rum kurbanları ve Kıbrıslı Rumların yerlerinden edildikleri köyler ve

[2] Kıbrıs'ta eğitimde bölünme Osmanlı dönemine (1571-1878) dayanır ve iki topluma da eğitim, din ve kültürel alanlarda bağımsızlık tanınan İngiliz Koloni Dönemi (1878-1960) süresince de devam eder.

[3] Yasa No: 17/1986

kasabalar konusunda bilgilendirmek için 'Asla unutmam ve savaşırım' başlığı altında özel materyal, ders kitabı ve öğretim programı geliştirmişlerdir. Bu durum adada yakın geçmişte yaşanan sert olayların kurbanlarının sadece Kıbrıslı Rumlar olduğunu ortaya koyan sorunlu bir temsiliyete katkı koymuştur. Yukarıda bahsedilen materyaller, ya tarih öğretimine devam ederken bazı değişik zamanlarda veya milli kutlamalar sırasında olmak üzere eğitimcilerin gerekli gördüğü hallerde kullanılır.

Bunun dışında, Kıbrıs Rum toplumu için Kıbrıs tarihi öğretim programının 'milli mesele'ye yani Kıbrıs sorununun çözümüne oldukça fazla odaklanmış bir bağlamda geliştirildiğini belirtmek önemlidir. Bu ise Kıbrıs Rum toplumunun eşit ilgiyi hakeden, cinsiyet eşitsizliği ve ırkçılık gibi diğer birçok sorunlu alanların göz ardı edilmesine katkı koymuştur. Hem Kıbrıs Rum, hem de Kıbrıs Türk bağlamında benzerlik gösteren 'milli mesele'ye olan aşırı ilgi Kıbrıs'ta gecikmiş bir gelişme olan bir sivil toplum hareketine ve grupların oluşmasına yol açtı. Bu da dolayısıyla, Kıbrıs'ta ataerkil düzen de dahil olmak üzere genel ulusal söylemlere yöneltilen eleştirel seslerin henüz oldukça yeni bir olgu olduğu anlamına gelir. Kıbrıs toplumu bugün dahi oldukça ataerkil bir yapıdadır ve kadınlar karar verme mekanizmalarından ve sosyo-politik konulardan oldukça uzakken okullarda cinsiyet ayırımı ve sataşma halen devam etmektedir (Christou ve Kapsou, 2015, Chirstou 2013). Aynı zamanda, kadına karşı şiddet artarak devam etmektedir ve özellikle aile içi şiddet, cinsel istismar için kadın ticaretinin artması ve yabancı kadın işçilerin istismarı sorun olarak devam etmektedir.

Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum toplumlarında Tarih öğretimi ve öğretim programı bu bağlamda geliştirilmiştir. Bundan sonraki bölümlerde bahse konu eğitim materyallerinin eleştirel analizi toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yapılacaktır.

Tarih Ders Kitapları'nın Analizi İçin Kullanılan Yöntem

Tarih ders kitaplarının incelenmesi için, Yunanistan ilkokul ders kitaplarının toplumsal cinsiyet analizi için Kogkidou (2006) tarafından geliştirilen aşağıdaki analiz kategorilerini kullandık.

Dilde cinsiyetçilik

Dilin kullanımı günlük ve resmi düzeyde anlamların ve duyguların iletişimini sağlamak ve kelime dağarcığımıza baskın erkek cinsiyet tarafından hakim olunarak kadınlar gibi bazı grupların nasıl görünmez hale getirildiğini incelemek için çok güçlü bir araçtır. Dil günlük bir ifade aracı olduğundan, cinsiyetçiliğin iletişimin farklı kodlarının (norm anlamında) nasıl normalleştirildiğini ortaya koymak için dilbilim kurallarını/normlarını yakından incelemeye gerek vardır. Türkçe'de kelimelere dilbilgisel cins katılmadığını belirtmek önemlidir, çünkü Türkçe Rumca'dan farklı olarak cinsiyet açısından nötr bir dildir. Bu yüzden 1 ve 4 alt kategorileri Kıbrıs Türk ders kitapları analizine uygulanmamıştır ancak diğer alt kategorilerde birkaç örnek bulunabilir. Rumca'da ise kelimelerin dilbilgisel cinsiyeti vardır ki bunlar kadın, erkek veya bu iki cinsiyete de ait olmayan nötr kelimelerdir.

Dilde cinsiyetçiliğe dair incelenecek alt kategoriler:

- Erkek cinsiyetinin her iki cinsiyeti de belirtmek için kullanılması: Kadınların görünmezliği.
- Mesleklerin kişileştirilmesi: Çoğunun kadınlar tarafından da icra edilmesine rağmen, mesleklere erkek dilbilgisi cinsi ile atıfta bulunan kelimeler kullanmak yaygındır. Ayrıca, yalnızca geleneksel olarak 'kadın mesleği' olarak değerlendirilen meslekler için dişi dilbilgisi kelimeleri kullanmak da yaygın bir olgudur.
- 'insan', 'çocuk' vs. gibi kelimelerin kullanımı: Bu kelimeler işaret ettikleri kişilerin cinsiyeti/toplumsal cinsiyeti konusunda netlik taşımazlar[4].
- Çiftlerden bahsedilirken erkek isminin önce gelmesi - Önce erkekler gelir.
- Küçültme eklerinin kullanılması: Küçültme ekleri çoğunlukla kadın ve kızlara gönderme yapmak için

kullanılır ve onların katkı ve değerlerinin küçümsenmesini gösterebilir.

- Zamir ve sıfat kullanımı: Bu kategori her cinsiyet için ne tür sıfat ve zamirin kullanıldığı ve bu kullanımın ardındaki cinsiyet dinamiklerini de inceler.
- Anlamsal basma kalıplar: 'Erkek' kelimesinin türevlerinin genellikle olumlu bir anlamı varken, 'kadın' kelimesinin türevlerinin olumsuz bir anlamı vardır.
- 'Erkek' veya 'baba' kelimesini kullanan kelime veya deyimler: Bu tür ifadeler kadının varlığını gölgede bırakır.

Diğer analiz kategorileri

- Meslekler: Bu kategoride, hangi mesleklerin erkekler tarafından hangilerinin ise kadınlar tarafından icra edildiğini, farklı meslek kategorilerine verilen potansiyel değeri, metinde en fazla bahsedilen meslek türlerini ve maaş farklılıklarını inceliyoruz.
- Aktiviteler: Aile içi aktiviteler, finansal aktiviteler, eğlence aktiviteleri, sosyo-politik aktiviteler.
- Ünlü kişiler: Metinde kimden bahsediliyor? Ünlü kişiler her iki cinsiyetten de yeterince temsil ediliyor mu?
- Hikayelerde/anlatımlarda baş roller: Burada, ders kitaplarındaki içeriklerde ve resimlerde iki cinsiyetin ne sıklıkta kahraman veya baş şahsiyet olarak ortaya çıkarıldığı inceleniyor. Bu kategori bir önceki ile biraz örtüşecektir.
- Cinsiyetlerin kalıplaşmış özellikleri ve davranışları.
- Aile imajı: Burada, aile bireylerinin rollerinin yanı sıra ailenin yapısı ve işlevleri de incelenmiştir.

Bu kılavuzun amacına yönelik olarak aşağıdaki ders kitapları incelenmiştir:

Kıbrıs Rum toplumu için:

A. Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi (Eğitim Programları Geliştirme Birimi, Genel Ortaöğretim Dairesi, Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 1994)

B. Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ–Modern Tarih (Lise) (Eğitim Programları Geliştirme Birimi, Genel Ortaöğretim Dairesi, Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 1994)

Aşağıdaki analizde, Ortaokullar için Tarih ders kitabından bahsederken OT kısaltması ile beraber gönderme yaptığımız sayfa numarasını (OT:sayfa numarası), Liseler için Tarih kitapları için ise LT kısaltmasını kullanacağız.

Kıbrıs Türk toplumu için:

A. 8. Sınıf Kıbrıs Türk Tarihi Ders Kitabı (Ortaokul) (Kıbrıs Türk Eğitim Ofisi, 4. basım, 2012)

B. 9. Sınıf Kıbrıs Türk Tarihi Ders Kitabı (Lise) (Kıbrıs Türk Eğitim Ofisi, 5. basım, 2013)

C. 10. Sınıf Kıbrıs Türk Tarihi Ders Kitabı (Lise) (Kıbrıs Türk Eğitim Ofisi, 5. basım, 2013)

Aşağıdaki analizde 8. Sınıf ders kitabı için T8S kısaltması ile gönderme yaptığımız sayfa numarasını (T8S: sayfa numarası), 9. Sınıf Tarih ders kitabı için T9S kısaltmasını, ve 10. Sınıf Tarih ders kitapları için de T10S kısaltmasını kullanacağız.

[4] Rumca'da 'άνθρωπος' (insan) kelimesi yalnızca erkek için kullanılır ve bu yüzden farklı cinsiyetten insanlar için kullanıldığında anlam karışıklığı yaratabilir.

Araştırma Sonuçları ve Kıbrıs Türk Ders Kitaplarının Analizi

I. Dil alt kategorilerinde cinsiyetçilik:

- **Mesleklerin kişileştirilmesi**

Araştırma sonuçları:

9. sınıf tarih kitabı

"din adamı" (T9S: 78)

Yorumlar: Birkaç istisna dışında, Türkçe'de, mesleklerin genel olarak her iki cinsiyet için de kullanılan genel bir adı vardır. *Din adamı* kelimesinin kullanımı dinle uğraşan erkeklere işaret eder.

Öneri: Cinsiyet açısından tarafsız olan 'din insanı' alternatifi kullanılmalıdır.

- **'insan', 'çocuk': Bu kelimeler işaret ettikleri kişilerin cinsiyeti/toplumsal cinsiyeti konusunda netlik taşımazlar.**

Araştırma sonuçları:

8. Sınıf tarih kitabı

"…Türkler ve Rumlar da askere alınmış…" (T8S: 17),

9. Sınıf tarih kitapları

("… Türk halkının ileri gelenleri ayrımcı bir tutum olarak değerlendirdi…eşitlik talebinde bulundular." (T9S: 74),

10. Sınıf tarih kitabı

"İngiltere ve Türkiye'de öğrenci olan Kıbrıslı Türkler adaya Erenköy üstünden geldiler" (T10S: 34)

Yorum: Erkekler tüm toplumu temsil edecek şekilde ele alınmıştır. Her ne kadar kadınlar askere kabul edilmemişlerse de, erkeklerin eylemleri tüm toplumu temsil eder şekilde ele alınmış ve kadınların eylemleri bahse değmez hale getirilmiştir. Ayrıca, eşitlik etnik eşitlik olarak kullanılmış ve erkekler arasındaki eşitlik tek eşitlik şekli olarak görülmüştür.

Öneri: Kadınların mevcut olmadığı belli alanlarda erkeklerin eylemleri tüm toplumun eylemleri gibi gösterilmemelidir. Cinsiyetçi güç dinamiklerinin ayrıntılarına inilmelidir.

- **Anlamsal basma kalıp ifadeler**

Araştırma sonuçları:

8. Sınıf tarih kitabı

"…kadın, erkek, yaşlı, çocuk demeden birçok soydaşımızı katletmişler…" (T8S: 77)

Yorumlar: Erkeklerin ölmesi ve/veya öldürülmesi çatışmanın bir parçası olarak normalleştirilirken, toplumlararası çatışmalarda kadınların öldürülmesine vurgu yapılmıştır. Bu durum kadınların diğer deneyimlerinin kitaplarda büyük ölçüde göz ardı edilmiş olduğu gerçeği ile daha da güç kazanır. Aynı cümlenin T10G sayfa 65'de aynen tekrarlandığı görülmüştür.

Öneriler: Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp algılar kullanılmamalı ve mevcut kalıplaşmış yargılar da tekrarlanmamalıdır.

II. Diğer kategoriler

- **Meslekler**

Araştırma sonuçları:

Üç kitabın analiz edilen tüm bölümlerinde toplam 9 tür meslekten bahsedilmiştir: Askeri, dini, yasal, politik, eğitim, gazetecilik, film gösterimi, broşür yazımı ve gazete sahipliği. Kıbrıs Rum ders kitaplarına benzer şekilde, Kıbrıs Türk tarih ders kitaplarında da metin ve resimlerde anlatılan meslekler büyük oranda erkekler tarafından icra edilenlerdir. Örneğin, kadınların politik mesleklerde çalışmaları verilen 148 örneğin 3'ünde, eğitim alanındaki mesleklerde çalışmaları ise verilen 8 örneğin 3'ünde bahsedilmiştir.

Yorumlar: Kıbrıs Rum ders kitaplarından farklı olarak, Kıbrıs Türk tarih ders kitapları mesleklere politik veya askeri tarihte yer aldıkları oranda değinmektedir.

Öneriler: Öğrencilere politik konumlarda yer alan kadın örnekleri daha fazla sunulmalıdır. Ayrıca, kadınların kamusal ve politik konumlara gelmelerindeki engeller ve bu engellerin nedenleri ortaya konmalı ve detaylı olarak ele alınmalıdır. Buna ek olarak, kitaplar kadının katıldığı tarım ve endüstri gibi pek çok diğer ekonomik sektörü de içermeli ve kadınların profesyonel kapasitelerine gönderme yaparken, bunun az görülen bir durum olduğu algısı yaratılmamalıdır.

- **Aktiviteler:**

Erkeklerin, kadınların, erkek çocuklarının ve kız çocuklarının aktiviteleri aşağıdaki alt kategorilere göre incelenmiştir:

a) Aile içi aktiviteler

Araştırma sonuçları: Aile içi aktivitelerde bulunan kadın karakterlerden bahsedilmemiştir.

Yorumlar: Kadınların Kıbrıs Türk tarih kitaplarında ötekileştirildikleri ve yetersiz temsil edildikleri, analiz edilen tarihi dönemler sırasında kadının hapsedildiği evsel alandan ders kitaplarında bahsedilmemesi veya gösterilmemesinden açıkça belli olmaktadır.

Öneriler: Ders kitapları, tarih içinde aile yaşamını kritik ve analitik bir yaklaşımla kapsamalı ve böylece kadınların deneyimlerini geçmişten bugüne toplumsal cinsiyet ilişkilerinin nasıl değiştiğini ve değişmeye devam ettiğini gösteren önemli bir araç olarak içermelidir.

b) Finansal aktiviteler

Araştırma sonuçları: Kadınların finansal aktivitede bulunmasından hiç bahsedilmemiştir.

Yorumlar: Kıbrıs Rum ders kitaplarına benzer olarak, kadının finansal durumu veya adadaki ekonomik yaşama katkısı görünür kılınmamıştır. Kadınların finansal aktivitede bulunmaları gösterilmemiş veya bahsedilmemiştir. Ayrıca, Kıbrıs Türk Toplumu'nun ekonomik durumunu anlatan iki ana bölümde de kadınlara hiç gönderme yapılmamıştır.

Öneriler: Kadınların finansal aktiviteleri kapsama alınmalıdır. Ayrıca, kadınların adadaki ekonomik yaşamda yer almalarına engel olan unsurlar, farklı sektörlerdeki cinsiyet ayrımları ve bunların nedenleri üstünde ayrıntılı olarak durulmalıdır.

c) Eğlence/ Sanatsal aktiviteler

Araştırma sonuçları:

9. Sınıf tarih kitapları

'Kıbrıs'ta İngiliz Koloni Yönetimi': 'Kültürümüz' (T9S: 77:100, 101) alt başlığı altında eğlence/ sanat aktiviteleri ile ilgili olan metinlerde 6 erkek karakterden bahsedilmiştir ve 1 senaryo yazarının resmi kullanılmıştır (T9S: 77:100).

10. Sınıf tarih kitabı

'1963-1974 Dönemindeki Politik Aktiviteler ve Kıbrıslı Türkler'in Sosyal Yaşamı' adlı bölümde, tümü de müzisyen olan 3 ayrı erkek resmi ve 2 erkek grup resmi vardır (H10G: 55); 'Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti' adlı bölümde, 'KKTC' bayrağının tasarımcısı olan bir erkek sanatçının resmi gösterilmiştir (T10S:87).

Yorumlar: Metin ve resimler kadınların eğlence veya sanatsal veya diğer kültürel aktivitelerde bulunmadıkları izlenimini uyandırıyor.

Öneriler: Kadınların kültürel, sanatsal veya eğlence aktiviteleri erkekler ile eşit temelde ortaya konmalıdır. Kadınların bu tür aktivitelere katılmalarına engel olan unsurlar ve bunların nedenleri ayrıntılı olarak verilmelidir.

d) Sosyopolitik aktiviteler:

Araştırma sonuçları:

8. Sınıf tarih kitabı

Metinde, bir bölgeyi işgal etme, bir siyasi veya kamusal pozisyona seçilme, siyasi temsiliyet, siyasi konularda müzakere, çatışmalarda yer alma veya komut verme, vs. gibi sosyo-politik aktivitelerde bulunan toplam 165 erkek karakterden bahsediliyor. Burada önemle belirtilmesi gereken, şehit olmuş 2 kadın dışında kadınlardan hiç bahsedilmemesidir.

Bu kitapta, kadınları kurban, şehit veya yerinden edilmiş olarak gösteren 5 resim vardır (T8S:55, 57, 61, 65). Kadınlar, erkek ve kadın karışık grupların bir parçası veya erkek politikacıların aile bireyleri olarak (T8S:55, 47, 68, 77), 2 kadın politik olayların yalnızca seyircisi olarak (T8S:68, 81) ve 2 kadın da politik gösterilerde yer alırken gösteriliyor (T8S:33, 58).

9. Sınıf tarih kitabı

Metinde, 102 erkekten 85'i sosyo-politik aktivitelerde bulunuyor gösterilirken, yalnızca 6 kadından bahsediliyor. Halbuki, kadınlardan bu bölümde kurban olarak değil, farklı sosyo-politik aktivitelerde bulunurken bahsedildiğini vurgulamak önemlidir – bu kadınların 5'inin siyasi diyalogda bulunmalarından (T9S:88, 89.), diğer 1 kadının ise ulusal duygular aşılamasından bahsedilmektedir (T9S:101).

Kadınların sosyo-politik aktivitelerine dair bir siyasetçi (T9S:88), bir şehit (T9S:96) ve bir öğretmeni (T9S:101) gösteren toplam 3 resim bulunurken, buna karşılık bu tür aktivitelerde bulunan 31 erkek resmi gösteriliyor.

10. Sınıf tarih kitabı

Sosyo-politik aktivitelerde bulunan 144 erkek karaktere karşılık yalnızca 1 kadından bahsedilmiştir, o

da Kıbrıs'ın bağımsızlığını ilan eden İngiltere Kraliçesi'dir (T10S:13).

Bu kitapta kadınları kurban, şehit veya yerinden edilmiş olarak gösteren 7 resim vardır (T10S: 27, 28, 29, 31, 33, 41, 50). Kadınlar ayrıca, erkek kadın karışık grupların parçası, erkek politikacıların aile bireyleri (T10S:83), siyasi olayların seyircileri (T10S:8, 53, 63) ve siyasi gösterilerde katılımcı olarak gösterilmiştir (T10S:99).

Yorumlar: Sosyo-politik bağlamlardaki metinlerde ve resimlerde yer alan erkek karakterlerin sayısı, kitapların erkek merkezli bir anlatımdan oluştuğunu, yalnızca diplomasi ve siyaset tarihine ve hanedan değişikliklerine odaklandığını gösterir. Diğer yandan, kadınlar yalnızca toplumun salt seyircileri olarak veya erkeklere özgü roller üstlendikleri zaman temsil ediliyorlar. Belirtilen dönemlerde kadınların büyük çoğunluğunun kamusal veya siyasi yaşamda yer alamamış olmaları gerçeği onları ders kitaplarının tamamen dışında bırakmıştır.

Bununla beraber, belirtilen dönemde kadınları etkileyen merkezi siyasi anlardan bahsedilmediğini de önemle belirtmek gerekir. Bazı örnekler: 1902 yılında ilk kız lisesinin kurulması (Viktorya Kız Lisesi); 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla kadınların ilk kez oy kullanabilmesi; 1984 yılında öğretmenler için eşit işe eşit ödenek hakkının sunulması; 1993 yılında vatandaşlık yasası altında eşit muamele hakkının getirilmesi.

Ayrıca, 1960'lardaki toplumlararası çatışmalarda ve 1974'deki Türk müdahalesi sırasında kadınların bir savaş silahı olarak tecavüze maruz kalmaları (Pasha 2012: 64) gibi, iktidardaki erkekler tarafından getirilen diplomatik ve/veya politik gelişmelerin kadınlar üzerindeki etkisinden bahsedilmiyor. Diğer örnekler arasında, 1974 yılında adanın bölünmesini takiben toplumları yeniden inşa etmek için gerekli ek iş gücü ihtiyacından dolayı kadınların iş gücü piyasasına girişlerinin başlangıcı sayılabilir (Derya:2011).

Bunun yanında, ders kitabında kullanılan etnikmerkezci anlatıma bağlı olarak erkeklerin örgütsel faaliyetlerinden detaylı olarak bahsedilirken, Kıbrıs Türk Kadınlar Birliği (1953'de kurulmuş) gibi kadınlara ait benzer faaliyetler tamamen göz ardı edilmiştir.

Öneriler: Kadınların sosyo-politik aktiviteleri ile erkek aktivitelerinden eşit düzeyde bahsedilmelidir. Kadınların kamusal ve siyasi yaşama katılmalarını engelleyen etkenler açıklanmalıdır. Kadınları etkileyen önemli siyasi ve tarihsel dönüm noktalarından, siyasi gelişmelerin cinsiyete özel sonuçlarından ve kadınların sosyo-politik örgütlenmeleri ve mücadelelerinden bahsedilmelidir.

- **Ünlü kişiler**

Araştırma sonuçları:

İncelenen tüm kitaplarda yalnızca 2 ünlü kadından bahsedilmiştir: 1 tanesi bir Türk siyasetçi (T9S:88), diğeri ise İngiltere Kraliçesi'dir (T10S:13).

Yorumlar: 2 ünlü kadına karşı, neredeyse kitapların tümü çoğunluğu siyasetçiler olmak üzere ünlü erkekler üstünedir. Bunun nedeni, kitapların erkek egemen siyasi ve askeri alanlara ve bunların tarihine odaklanıp, toplumsal ve kültürel tarihi büyük bir ölçüde dışlamasıdır.

Öneriler: Hayatın her alanındaki ünlü kadınlardan söz edilmelidir. Eğer kadınların temsiliyetinin az olduğu alanlar varsa, öğrenciler bunların nedenlerini araştırmaya teşvik edilmelidir.

• **Hikayelerde/anlatılarda başroller**

8. Sınıf tarih kitabı

Ders kitabında bulunan 30 portre resimden yalnızca 2'si kadınlara aittir. Her iki kadın da şehit oldukları için gösterilmişlerdir (T8S:57, 58).

9. Sınıf tarih kitabı

Bireysel hikayeler üstünde duran 5 bölüm vardır, bunlardan 2'si kadınlarla ilgilidir (T9S:88, 101). 33 portreden yalnızca 3'ü kadınlara aittir: bir siyasetçi, bir şehit ve bir öğretmen. (T9S:88, 96, 101)

10. Sınıf tarih kitabı

Hepsi erkekler üzerine olan 4 tane kısa bireysel hikaye vardır. 68 resimden yalnızca 2'si kadınlara aittir ve ikisi de kadınlar şehit edildiği için gösterilmiştir. (T10S:28, 29)

Yorumlar: Erkekler tarihsel anlatıdaki tüm baş rolleri ellerinde tutarken; hikayeler şanlı erkekler ve erkek kahramanlar hakkındadır ve toplumda lider olarak görülen birkaç erkekten tekrar tekrar bahsedilir.

Öneriler: Toplumda öncü rollerde bulunmuş olan kadınların da ders kitaplarında eşit yer alması gerekir. Ayrıca, tarih yalnızca öncü şahsiyetler ve ünlü erkeklere değil, aynı zamanda kadınların yaşamları da dahil olmak üzere sıradan insanlara ve onların yaşamlarına da odaklanmalıdır.

• **Cinsiyetlerin basmakalıp özellikleri ve davranışları**

Araştırma sonuçları:

8. Sınıf tarih kitabı

("Limasol Türkleri canı pahasına toprağını savunmuş" (T8S: 61),

10. Sınıf tarih kitabı

"Türk köyleri … mücahitler tarafından savunulmuşlardır." (T10S: 32)

Yorumlar: Metin ve resimlerde, erkekler savaşçı ve kahraman, kadınlar ise kurban olarak gösterilmişlerdir. Bu şekilde, kadınların topluma diğer şekillerde olan katkılarından söz edilmemiştir.

Öneriler: Kadınların topluma katkıları göz önünde bulundurulmalı ve toplumlararası çatışmalarda erkeklerin yaşadığı acılar da anlatılmalıdır.

• **Aile imajı**

Araştırma sonuçları:

İncelenen ders kitaplarında aile yaşamından söz edilmeden yalnızca siyasetçilerin aile bireylerinin adları geçmektedir. Bu da ders kitaplarının önceki bölümlerde bahsedildiği gibi diplomatik ve siyasi tarih üstüne odaklandığı gözlemini teyit ediyor.

Araştırma Sonuçları ve Kıbrıs Rum Ders Kitaplarının Analizi

I. Dilde cinsiyetçilik

Daha önce de bahsedildiği gibi Rumca'da üç cinsiyet vardır - kadın, erkek ve nötr. Bunlar k (kadın), e (erkek) ve n (nötr) olarak gösterilecektir.

- **Erkek cinsiyetini tüm cinsiyetleri belirtmek için kullanmak – Kadınlar görünmez olunca**

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

"1955-59 özgürlük mücadelesi sırasında öldürülen (e)" (LT: 248), "Çatı, köylüler (e) tarafından değişik ürünleri yayıp kurutmak için kullanılıyordu" (LT: 255), "sahiplerinin (e) mali durumu" (LT: 256), "… anayasa…vatandaşlara (e) temel özgürlük ve haklar garanti etti…" (LT: 272), "Kıbrıslı Rumlar (e) tarafından seçildi" (LT: 274), "Ayrıca, 15 Kıbrıslı Türk milletvekili…ve tüm Kıbrıslı Türk devlet memurları (e) istifa etti" (LT: 281), "öğrenciler" (e), "öğretmenler" (e) (LT: 299), "Maronitler" (e), "Latinler" (e) (LT: 307).

Kıbrıs Tarihi, Ortaçağ - Çağdaş

"1955-59 özgürlük mücadelesi sırasında öldürülen (e)" (LT: 248), "Çatı, köylüler (e) tarafından değişik ürünleri yayıp kurutmak için kullanılıyordu" (LT: 255), "sahiplerinin (e) mali durumu" (LT: 256), "… anayasa…vatandaşlara (e) temel özgürlük ve haklar garanti etti…" (LT: 272), "Kıbrıslı Rumlar (e) tarafından seçildi" (LT: 274), "Ayrıca, 15 Kıbrıslı Türk milletvekili…ve tüm Kıbrıslı Türk devlet memurları (e) istifa etti" (LT: 281), "öğrenciler" (e), "öğretmenler" (e) (LT: 299), "Maronitler" (e), "Latinler" (e) (LT: 307).

Yorumlar: Erkek dilbilgisel cinsi tüm cinsiyetleri belirtmek için kullanılırken, yalnızca cinsiyet sıradüzeni güçlendirilmekle kalınmıyor (Kogkidou, 2006: 21), aynı zamanda kadınların toplumdaki rolleri ve katkıları da susturuluyor. Susturulan bir diğer şey ise Kıbrıslı kadınların kolonileşme, ulusal mücadeleler ve ayaklanmalar, toplumlararası çatışmalar ve 1974'ün şiddet içeren olayları (askeri darbe ve savaş) sırasındaki acı ve travmalarıdır. Bu tutum ayrıca kadınların 1878 sonrası sosyo-politik konumları, siyasete katılımları veya katılmamaları ve oy kullanma hakları ve bağımsızlığını yeni kazanmış bir Kıbrıs'ın vatandaşları olarak statülerine ilişkin bulanık bir görüntü yaratır.

Öneriler: Kogkidou (2006:21) "kadın cinsiyetinin ve kadın dilbilgisel cinsinde bulunan kelimelerin paralel kullanımını" önerir. Kogkidou'nun (2006:21) özellikle faydalı bulduğumuz bazı önerileri şunlardır: a) dişi kelimeleri erkek kelimeler ile yanyana kullanmak: δάσκαλος, δασκάλα (erkek öğretmen, kadın öğretmen), b) dişi kelimelerin bulunmadığı durumlarda, kelimelerin önünde kelimenin hem kadın hem de erkeği belirttiğini gösteren tanımlar kullanmak (ο/η κάτοικος: erkek/dişi sakin), c) çift tanım ve çift tip kullanmak.

- **Mesleklerin kişiselleştirilmesi – Mesleklerin cinsiyeti**

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

4 yazardan 3'ü kadınken "yazarlar" (e) (OT: Önsöz), "üst rütbeli Britanya yönetimi memurları (e)" (OT: 108), "bir Bölüm Başkanı (e)" (OT: 108).

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

"milletvekillerinden" (e) (LT: 244), "mimarlar" (e) (LT: 252), "Kıbrıslı ressamlar (e)" (LT: 258), "sanatçılar" (e) (LT: 258), "meşrutiyetçiler (e) ve avukatlar (e)" (LT: 272), "çoğu tarih araştırmacıları" (e) (LT: 277), "barış kuvvetleri…askerleri (e) ve memurlar (e)" (LT: 282).

Yorumlar: Mesleklerden söz ederken yalnızca erkek dilbilgisel cinsi kullanmak erkeklerin profesyonel ve kamusal yaşamda temel aktörler olduğu ve bundan dolayı da toplum içinde daha ayrıcalıklı

konumları hak ettikleri intibası yaratır. Bu ayrıca, kadınların bazı mesleklere ulaşmaya yetkili olmadıkları izlenimini uyandırır ve onların Kıbrıs mimarisi ve sanatına, tarihe, hukuğa ve siyasete koydukları katkıları göz ardı eder. Bundan başka, siyasete yerel (1963'de bir Kıbrıslı Türk kadın milletvekili vardı) ve uluslararası düzeyde (1964'de kadın devlet başkanları vardı, Sri Lanka'ya bakınız) hiç kadın katılmadığına dair yanlış bir intiba oluşturur. Dahası, tarih öğrencisi genç kadınların cinsiyetlerine değil, kendi hedeflerine ve tutkularına en uygun mesleği seçme haklarını kullanma doğrultusunda yetkisiz kılınmalarına katkı koyar.

Öneriler: Yukarıda bahsedilen kategoride olduğu gibi, hem çift tip tanım hem de uygun olduğu durumlarda dişi cinsi erkek cinsinin yanında kullanılmalıdır (δάσκαλος/δασκάλα- erkek öğretmen, kadın öğretmen). Eğer kadınlar belli bir tarihi dönemde belli meslekleri icra etmemişlerse, ders kitabı ve eğitimci bunun nedenlerini net olarak açıklamalı ve toplumun o döneme ait olası ataerkil yapısının arka planını ortaya koymalıdır.

- **"insan", "çocuk", "topluluk", "toplum", "sakin", "nüfus", "üyeler", "kişi(ler)", "seyirci", "Kıbrıs Helenizmi", "taraf", "kalabalık", "kurbanlar", "çoğunluk" gibi kelimelerin kullanımı**

Bu kelimeler gönderme yaptıkları kişilerin cinsiyeti konusunda kafa karıştırabilirler çünkü bazıları dilbilgisel cins olarak nötrdür ('κοινό'-'halk gibi') veya yalnızca erkek dilbilgisel cinsinde bulunurlar. Diğerleri ise, erkek dilbilgisel cinsinde olmalarına rağmen, 'λαός' ('halk') veya 'Helenizm' gibi, belli hiçbir özelliği olmayan bir insan kitlesini işaret eder. Bu durum, varlığı bu üst kategorilerde tanınmamış olan kadınların ve farklı sosyo-ekonomik grupların deneyimlerinin silinmesine yol açar.

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

"halkın (e) iddiası" (OT: 108), "halk tarafından seçilmiş olan…Meclis İdari Kurulu (e)" (OT: 108), "sakinler (e)" (OT: 115), 'EOKA B üyeler (n)' (OT: 116).

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

"Kıbrıs halkı (e) (1960) anlaşmalarını iç rahatlığı ile kabul etti" (LT: 245), "bu halk (e), "Kıbrıs Türk'ünün ilerici sesi" (LT: 276), "öfkeli kalabalık (n)" (LT: 280), "yüksek sayıda kurban (n)" (LT: 283), "Başpiskopos Makarios'u seçen Kıbrıs Helenizmi'nin çoğunluğu" (LT: 289), "halkın çoğunluğu zenginleşmekte ve güçlenmekteydi" (LT: 290), "dini grup/ insanlar grubu" – bu cinsiyet açısından nötr tanım kullanıldıktan sonra, dini grubun mensuplarını tanımlamak için erkek dilbilgisel tipinde zamirler kullanılıyor (LT: 307), "Ermeni topluluğunun mensupları (n) büyük ticari faaliyetler geliştirdiler" (LT: 307).

Yorumlar: 1960 seçimleri öncesinde kadınların oy vermediği gerçeğinden bahsedilmezken, "halk" kelimesinin kullanımı öğrencilerde herkesin oy kullandığı intibasını yaratıyor. 'halk', 'kalabalık', 'kurbanlar', 'Helenizm', 'üyeler' gibi kelimelerin kullanılması ile kadınların sosyo-politik konumu, rolü ve etkisi ve aynı zamanda farklı önemli tarihi olaylardan nasıl etkilendikleri (1931 isyanları, referandum, bağımsızlık) susturuluyor. Ayrıca, sanatçılardan bahsederken "insan" kelimesinin kullanılması kadın sanatçıların kabul görme ve mesleki gelir konularında karşılaştıkları daha büyük güçlükleri tamamen göz ardı ediyor. Metinde adı geçen sanatçıların tümü de erkek.

Öneriler: Önceden bahsedilen terimlerin kimleri kastettiğini netleştirmek için 'kız çocukları'/'erkek çocukları', 'erkekler'/'kadınlar' gibi kelimeler kullanılabilir. Ayrıca, kadınların gördüğü farklı muameleler ve onların statülerine ışık tutmak ve farklı tarihi dönemlerde koydukları katkıları ve mücadelelerini tasdik etmek için, onların çeşitli sosyo-politik ve diğer durumlarına dair farklı deneyimlerine açıklık getirilmelidir.

• **Her iki tipden de bahsedildiğinde erkek tipi önce geldiği zaman – önce erkekler gelince**

Araştırma sonuçları: İnceleme altındaki her iki ders kitabında da bu durumu gösteren örneğe hiç rastlanmamıştır.

• **Küçültme eklerinin kullanımı**

Araştırma sonuçları: İnceleme altındaki her iki ders kitabında da bu durumu gösteren örneğe hiç rastlanmamıştır.

• **Zamir ve sıfat/ortaç kullanımı**

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

"yetkili (e)" (OT: 108), "uzun İngiliz askeri" (OT: 109), "dindar Hristiyan (m), Türk kırbacı tarafından buruşturulmuş (e)" (OT: 109), "mezun (e)" (OT: 111), "Ekselansları (e)" (OT: 111), "sancaktar (e)" (OT: 111), 'cesurlar' ('παλικάρια'-yalnızca erkek cinsiyetinden olan kişiler için kullanılan bir kelime, p. 113), 'kahramanlar'(e) (OT:113).

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

'Din liderleri (e)' (LT:186), 'çok uzun adam' (LT:197), 'çok gururlu (e)' (LT:209), 'vatansever'(e) (LT:221), 'fatihler' (e) (LT:223), 'uluslararası çekiciliğe sahip şahsiyetler' (LT:226- bu metinde iki erkeğe işaret ediliyor), 'sıkı sıkıya bağlı gençlik' (e) (LT:232), 'militan (e) ve ata topraklarının hizmetinde (LT:237), "diğer bahse değer sanatçılar (e)" (LT: 258), "büyük sanatçı (e) ve öğretmen (e)" (LT: 261), "öncü şahsiyet" (bir erkeğe dair) (LT: 290), "seçilmiş" (e) (LT: 291), "vatandaş oldular" (e) (LT: 307), "üstün" (e) (LT: 313).

Yorumlar: Erkek cinsi zamirler – özellikle iyelik zamirleri – dünyanın erkeklere ait olduğu izlenimini verecek şekilde metinde bolca kullanılmıştır. Sıfat ve isim/nitelik kullanımları cinsiyet basma kalıplarını güçlendirir. Kıbrıslı Rum erkeklere bazen hassas özellikler atfedilir fakat bu genellikle onları baskıcı tarihsel "diğerleri" (ör. İngilizler, Türkler) ile kıyaslarken yapılır. Ayrıca, yukarıdaki listeden açıkça görüldüğü gibi, tüm sıfatlar erkek dilbilgisel cinste kullanıldığı için kadınlara değinen atıflar veya özellikler yoktur. Buna ek olarak, bu sıfatların çoğu aktif halde olduğu için genellikle erkeklerin toplumda aktif rol aldıklarını ve lider olmayı başardıklarını öne sürer: onlar 'üstün', 'militan', 'lider', 'fatih', 'uluslararası cazibeye sahip şahsiyetler' ve daha pek çok şeydirler. Dahası, bu roller güçlü kararlılık ve bağlılık duyguları gösteren sıfatlarla güçlendirilmiştir: 'gururlu', 'vatansever', 'kahraman', 'dikkate değer'. Erkeklerin yukarıdaki şekilde sunulması ve erkek başarısına dair başdöndürücü referans şu mesajları verir: a. liderlik, bağlılık, vatanseverlik, militanlık ve diğer özelliklere erkekler sahip oldukları, ve aynı zamanda başka özelliklere değil ama bu özelliklere değer verdikleri için, dünyaya haklı olarak onlar hükmederler; b. tarih kitaplarına girmeye değer olanlar erkeklerdir, bu da kadınların katkılarını önemsiz ve bir kez daha görünmez kılar.

Öneriler: Zamir ve sıfatların alternatif kullanımı önerilir. Cinsiyet kalıplarını güçlendiren veya propaganda ifadeleri olan sıfatlar kullanılmamalıdır. Metnin yeniden yazılması ve kadınların ekonomi ve politik yaşam dahil toplumun farklı sektörlerindeki katkılarından bahsedilmesi gerekir. Ayrıca, insani özellikler metinde çeşitlendirilmeli ve önemseme, savunmasızlık ve sükunet gibi özelliklere de eşit değer verilmelidir.

• **Anlamsal Kalıplar**

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

"cesur genç adamlar" (OT: 113).

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

'alanı yalnızca erkekler değil, kadınlar ve çocuklardan da oluşan büyük bir kalabalık kaplamıştı' (LT:188), 'Bakire Okulu' (LT:203), "sorumlu kişi" (e) (LT: 298), "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başındadır" (LT: 302).

Yorumlar: Anlamsal kalıpların kullanılması kadın ve erkeğin toplumdaki farklı statülerini ve her cinse uygulanan klişe sözler aracılığıyla verilen farklı değerleri yansıtır. Örneğin, 'παλικάρι' kelimesi yalnızca erkekler için oluşturulmuştur ve kadınların cesaretini göstermek için benzeri bir kelime yoktur. (Bakire Okulu) kadınların evlenene kadar bakire kalmaları gerektiği toplumsal normuna işaret eder. Bu o zamanlar Kıbrıs'taki kadınlar ve kızlar için bir normdu ve öğrencilerin cinsiyet normlarının kadınlar ve erkekler üstündeki farklı yaptırımları konusunda farkındalık kazanmaları için bu gerçeğin ortaya konulması gerekir. Anlamsal kalıplar kadınları erkeklerden aşağı ve daha incinebilir göstermeye katkı koyabilir.

Öneriler: Kadınları rencide edici ve aşağılık duygusuna yol açan kalıplaşmış anlamsal kavramları sorgulanmalı veya kadınların o zaman neden böyle bir sosyal statüye sahip oldukları açıklanmalıdır. Belirli dönemlerde gözlemlenen cinsiyete ilişkin toplumsal normları tartışırken bu normların kadın ve erkekleriin özgürlükleri ve yaşam kalitelerine olan yansımaları da ortaya konmalıdır.

II. Diğer kategoriler

- **Meslekler**

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

'öğrenci' (e) (OT:111), "Başpiskopos" (e) (OT: 108), "Yönetici" (e) (OT: 108), "belediye başkanı" (e), "Vali" (e) (OT: 108), "milletvekilleri" (e) (OT: 108), "Konsolos" (e) (OT: 108), "polis" (OT: 111), "BM temsilcisi (e)" (OT: 114).

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

'amiral' (e) (LT:186), 'tarım işçileri' (e) (LT:196), 'ayakkabıcı' (e) (LT:196), 'pratisyenler- dokumacılar' (k) (LT:198), 'çiftçiler' (e) (LT:202), 'öğretmenler' (LT:202), 'kız öğrenciler' (LT:203), 'bayan öğretmen' (LT:203), "kraliçe" (LT: 246), "mimarlar" (e) (LT: 252), "ressamlar" (e) (LT: 258), "meşrutiyetçi ve avukatlar" (e) (LT: 272), "tarih araştırmacıları" (e) (LT: 277), "devlet memurları" (e) (LT: 280), "devlet başkanları" (e) (LT: 284), "biyografi yazarı" (e) (LT: 291), "gazeteci" (e) (LT: 296), "entellektüel…şair" (e) (LT: 308), "rahibeler" (k) (LT: 315"), "Aziz Joseph mezhebinin rahibeleri" (LT: 315).

Yorumlar: Burada adı geçen mesleklerden nerdeyse tamamen erkekler tarafından yapılıyormuş gibi veya bu mesleklerden erkek dilbilgisel cinsi kullanarak bahsedilmiştir ve bu da her zaman doğru olmamasına rağmen çeşitli profesyonel sektörlerin tamamen erkekler tarafından işgal edildiği izlenimi uyandırıyor. Örneğin, birçok kadının da resmi veya gayri resmi olarak tarım veya endüstri sektörlerine

katılmış olmasına rağmen, onların emeği erkekleştirilmiş meslekler kategorileri altında saklı kalmıştır. Ayrıca, metin erkeklerin tuttuğu çeşitli meslekler olduğunu gösterir (erkekler tarafından icra edilen veya erkek cinsinde bahsedilen mesleklere 350 gönderme yapılırken, kadınların mesleklerine 12 gönderme yapılmıştır). Diğer yandan, İngiltere Kraliçesi, Aziz Joseph mezhebi rahibeleri, Kadınlar Pazarı'nda ürünlerini satan 'dokumacılar' (LT: 198) ve Faneromeni Bakire Okulu'nda (Παρθεναγωγείο Φανερωμένης, LT: 203) çekilmiş bir resimde gösterilen bir kadın öğretmenin dışında kadınların "profesyonel" birşey yapmalarından çok az durumda bahsedilmiştir. Önceki örneklerden de görüleceği üzere, kadınlardan profesyonel rollerde bahsedilmesi yalnızca 'dokumacılar' ve 'rahibeler' gibi basmakalıp roller dahilindedir; onlardan 'öğretmenler' olarak bahsedildiğinde bu yalnızca Bakire-Okulu gibi son derece ataerkil bir kurum bağlamında yapılmaktadır. Ne var ki, bu ataerkil kuruma metinde hiç eleştirel yorum yapılmamıştır, halbuki burada erkeklerin ve kızların eğitim kurumları içinde ayrı tutulmalarının ardındaki nedenleri tartışmak ve sosyal rollerin cinsiyete göre ayrılmasından dolayı verilen farklı dersleri incelemek için çok iyi bir fırsat var. Son olarak, her iki ders kitabında da kadınlardan gelişigüzel bahsedilmiştir ve istisnai olarak kadınlardan özellikle bahsedildiği durumlarda da, onlar sanki toplumsal bir bütünün parçası değil de toplum içinde özel bir grup oluşturmuşlar gibi parça parça bahsedilmiştir.

Öneriler: İncelenen dönem içinde, Kıbrıs'ta ve uluslararası alanda politikaya katılan kadınlar olmuştur ve bu katılımın topluma etkisi olmuştur. Bu örnekler öğrencilere sunulmalı ve aynı zamanda kadınların siyasi mevkilerin dışında kalmış olmaları ve Kıbrıs toplumunun ataerkil yapısı tartışılmalıdır. Ayrıca, kadınların endüstri ve tarım gibi ekonominin farklı sektörlerine koyduğu katkılar teyit edilmelidir. Kadınlardan gelişigüzel bahsedilmemelidir; onlara ders kitaplarının bütününde istikrarlı bir şekilde yer verilmelidir. Bu şekilde, kadınların ders kitaplarındaki temsiliyetlerinde eşit yere sahip olmaları ile, öğrenciler kadınların toplum içinde geçmişten bugüne süregelen eşit öneme sahip oldukları konusunda farkındalık geliştirirler.

- **Aktiviteler**

a) Aile içi aktiviteler

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

Örnek yok.

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

"Kıbrıs Rumları (e)… evlerinin şekli ve alanları ile yalnızca kendi acil ihtiyaçlarını değil, aynı zamanda ailelerinin yapısını da sağladılar" (LT: 254)

Yorumlar: Erkekler evlerinin mimarisi, ihtiyaçları ve ailelerinin yapısı konusunda önemli kararlar almaya yetkili olarak gösteriliyor. Ders kitapları genel olarak bu tür aktivitelerden kısıtlı olarak bahsediyor.

b) Finansal aktiviteler

Araştırma sonuçları

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

Öncelikle, bu kitapta yalnızca 1 kadından bahsedilmiştir, o da Kraliçe Viktorya'dır ["Yaşasın Viktorya!"

(«Ζήτω η Βικτώρια») (OT: 109)]. Adı geçen erkeklerin çoğu Kıbrıs'ta devlet veya kilisede ve ülke dışında üst makamlarda bulunan kişilerdir, bu da onların mali açıdan güçlü oldukları anlamına gelir. Halbuki, bu durum incelenen tarihi dönemde tüm Kıbrıslılar'ın mali durumunu temsil etmez. Sayfa 108'deki ilk alıştırma öğrencilerden 'Kıbrıslılar'ın Türk yönetimi altındaki mali durumlarını Britanya yönetimi altındaki mali durumları ile kıyaslamalarını'[5] ister; kitap kadınların bu dönemdeki mali durumları ile ilgili hiçbir bilgi vermez, böylece genel nüfus içinde farklı sosyal gruplar arasında farklılık gözetmez (OT: 108).

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

Kitaptaki 'Ekonomi-Toplum-Sendikalaşma' adlı bölümde (LT: 196), kadınların katılımı teyit edileceğine büyük ölçüde görünmez kalmıştır. Bunun nedeni, mesleklerden 'tarım işçileri' (e) LT:196) veya 'zavallı çiftçi' (e) (LT:196) gibi erkek dilbilgisel cinsinde bahsedilmesi, veya 'nüfus' gibi okuyucuya o mesleği icra edenlerin cinsiyetini açıklamayan kelimelerin kullanılmasıdır. Örneğin, 'tarım en önemli mali kaynaktı ve aktif nüfusun %80'inin mesleğini oluşturuyordu' (LT:196). Ayrıca, o dönemde Kıbrıs'ta aktif olan farklı pazarlara ayrılmış iki tam sayfalık bir bölüm bulunuyor. Bu bölümde, erkekler tarafından yapılan farklı el işlerinden detaylı olarak bahsedilirken, bundan ayrı kısa bir paragrafta Kadın Pazarı'ndan bahsediliyor. Kadınları pazarda ürünlerini satarken aktif rollerde gösteren bir resmin eşlik ettiği bu örnek kadınlardan tüccar olarak bahsedilen ender durumlardan biridir. Buna rağmen, kadınlar hala daha bu bölümün küçük bir kısmına sıkıştırılmışlardır, bu da onlara yapılan atfın gelişigüzel ve düzensiz olduğu anlamına gelir. Bu bölümün, işçi sınıfına yalnızca erkek dilbilgisel tipindeki işçilerin mesleklerinden bahsederek atıfta bulunması bu durumu daha da belirginleştiriyor. Buna eşlik eden, dışarıda köy evi gibi görünen bir yerin avlusunda oturan erkek ve kadınları gösteren bir fotoğraf, bu durumu öğrenci için daha da kafa karıştırıcı hale getirir. Dolayısı ile, kadınlar fotoğraflarda görsel olarak mevcut ama tarihsel anlatımın dışında kalıyorlar.

Ayrıca, Ortaokul kitabında da olduğu gibi, adı geçen ve şahsına ait mülk sahibi olan tek kadın İngiltere Kraliçesi'dir ("Kraliçe Elisabeth") (LT: 246)]. Diğer yerlerde, kadınların mali durumları veya ekonomik faaliyetlere katılımları genel yorumlar altında saklı kalmıştır: "Türk işgalinin ekonomi açısından anlamı …" (LT: 300), "Ermeni toplumunun mensupları büyük finansal faaliyet geliştirdiler" (LT: 307).

Yorumlar: Genel olarak, kitapta adı geçen mesleklerin neredeyse tümü erkekler tarafından icra edilmektedir; böylece, çalışan ve ailenin ve ülke ekonomisinin sürdürülebilirliğine katkı koyanların yalnızca erkekler olduğu izlenimi yaratılıyor. Kadınların finansal faaliyetleri veya mali durumları hiç analiz edilmemiştir, böylece Kıbrıs tarihinin bu döneminde bu konuyla ilgili bir boşluk bırakılmıştır. Dahası, erkeklerin çoğunluğu ya devlet memurudur ya da din veya politik liderler olarak iktidar pozisyonlarındadır. Kadınların bu sektördeki dezavantajlı konumuna dair hiç belgeleme yapılmamıştır.

Öneriler: Kitaplarda finansal aktiviteler sunulurken, kadınların ekonomiye katkılarına ve finansal faaliyetlerine eşit yer verilmelidir. Kadınların toplum içindeki dezavantajlı konumlarından dolayı ekonominin bazı sektörlerinde yer almamaları söz konusu olduğunda, bunu öğrencilere net olarak anlatmak gerekir.

[5] Burada, incelenen ders kitabında Osmanlı döneminden/idaresinden hatalı olarak 'Türk yönetimi' diye bahsedildiğini ve böylece 16., 17. ve 18. yüzyılın tarihi karakterlerine çok daha sonra 20. yüzyıl başında oluşturulmuş olan bir kimliğin uygulandığını belirtmek gerekir.

c) Eğlence/ Sanatsal aktiviteler

Araştırma sonuçları

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

Sonuç bulunmamıştır.

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

'Kıbrıslı şairler'(e) (LT:218), 'milli şair'(e) (LT:219), "bazı ressamlar" (e) (LT: 258). Takip eden sayfalarda adları geçen tüm sanatçılar (11 ressam) ve 1 sanat eleştirmeni erkektir. "Ermeni topluluğunun üyeleri (n)… bilim ve sanat dallarında mükemmele ulaştılar" (LT: 307).

Yorumlar: Sanatçılarla ilgili olarak, bu dönemin tüm sanatçılarının adları verilirken hiçbir kadından bahsedilmemesi Kıbrıslı kadınların sanatsal üretime hiç katılmadıkları algısı yaratılmasına yol açmıştır. Ayrıca, bu sayfalarda bahsedilen tüm resimler erkek sanatçılara aittir. Buna ek olarak, lise ders kitabının 'Entellektüel Yaşam' başlıklı bölümünde (p. 218), yalnızca bir kadın şairden bahsedilirken, geriye kalan tüm şairler ve edebiyatçılar erkektir. Üstelik bu bölümde iki erkek şair, Vasilis Michaelides ve Demetris Lipertis için iki tam sayfa ayrılmıştır.

Öneriler: Kıbrıslı kadınların kültürel üretimleri ortaya konmalı ve onların tanınmama nedenleri üzerine durulmalıdır.

d) Sosyo-politik Aktiviteler

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

"belediye başkanları vatandaşlar tarafından seçilirdi" (OT: 108), 'raya' (gayrı Müslümler, özellikle Hristiyan, Sultan'ın tabiiyetinden olanları kasteden küçültücü bir kelime) (OT:109), "milletvekilleri" (OT: 110), 'Elçi' (OT:111), 'başrahip … emretti' (OT:111).

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

'İngiliz albayları' (e) (LT:184), 'Kıbrıs çalışmalarının kurucuları (e)' (LT:209), 'Kıbrıs kooperatifinin babası' (LT:209), 'yaklaşık 200 Kıbrıslı kadın Kara Destek Hizmetleri'nde görev aldı' (LT: 228), (LT: 271), "vatandaşlık hakları" (LT: 272), "7 Kıbrıslı Rum ve 3 Kıbrıslı Türk bakan" (LT: 274), "Atcheson Planı" (LT: 284), "G. Papandreou ve Başpiskopos Makarios hükümetleri" (LT: 285), "din görevlileri" (e) (LT: 312).

Yorumlar: Bir kez daha, tüm sosyo-politik pozisyonlardan erkek dilbilgisel cinsi olarak bahsediliyor. Kadınların karar verme süreçlerinde yer almadıkları ve vatandaşlık statüleri belirsiz görünüyor. Bu statünün ne olduğundan bahsedilmemesi, onların geçmişten bugüne ikinci sınıf vatandaş oldukları ima edilmektedir. Ayrıca, kadınların bu sektörde dezavantajlı durumda oldukları çok iyi biliniyor; hükümetler ve barış planları bile erkek politikacıların adlarını aldığına göre, kadınların sosyo-politik aktivitelerin dışında kalıyor görünme nedenleri üstünde özellikle durulabilir.

Öneriler: Meclis ve bakanlıklar gibi yüksek karar verme merkezlerinde yer almış ve mesleki alanlarında mükemmele ulaşmış kadınların hikayelerine önem verilmelidir. Örneğin, Kıbrıs parlamentosundaki (1963) ilk kadın milletvekili bir Kıbrıslı Türk olan Ayla Halit Kazım idi ve o zamandan bugüne hikayeleri bilinmeyen pek çok kadın milletvekili oldu (tabii ki erkeklerle kıyaslandığında orantısız düzeyde). Tarihsel metinde birçok erkekten isimleri ile bahsedilmektedir; kadınların varlığını ve yaşam boyu süren çalışmalarını eşit düzeyde takdir etmek için de bu yapılmalıdır.

• **Ünlü kişiler**

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

"Viktorya" (OT: 109), "Kition Başpiskoposu, Nicodemos Mylonas" (OT: 110), "Eleftherios Venizelos" (OT: 111), "İngiltere Valisi Harding" (OT: 112), "Başpiskopos Makarios" (OT: 112, 116), "Gregoris Afxentiou" (OT: 113), "Kyriacos Matsis" (OT: 113), 'Evagoras Pallikaridis' (OT:113).

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

'Benizelos' (LT:222), 'Nikodimos Milonas' (LT:207-209, 223-224), "Başpiskopos Makarios" (LT: 208, 229, 234, 241, 242), 'Winston Churchill' LT:227), 'George Papandreou' (LT:227-228), "General Georgios Grivas Digenis" (LT: 232, 234, 237, 244), "Kraliçe Elizabeth" (LT: 246), "Denktaş ve Koutsiouk" (LT: 246), "Michael Kasialos" (LT: 262), "diktatör Georgios Papadopoulos" (LT: 271), "Sir Arthur Clark" (LT: 277), "Clerides" (LT: 280), "Bülent Ecevit" (LT: 297), "Meryem Ana" (LT: 309).

Yorumlar: Bu kitapta oldukça uzun bir ünlü erkekler listesi bulunuyor. Bunun nedeni, inceleme altındaki her iki ders kitabının da ağırlıklı olarak Kıbrıs'ın siyasi ve askeri tarihine odaklanıp, sosyal ve kültürel tarihi büyük ölçüde göz ardı etmesidir. Böylesine seçici bir tarih anlatımının sonucu olarak, temsil edilen kişiler tarihin belli zamanlarında gücü elinde bulunduran kişilerdir ve bunlar da çoğunlukla erkeklerdir.

Öneriler: Hayatın farklı alanlarından ünlü kadınlara da atıfta bulunulması gerekir. Eğer kadınların temsiliyetinin az olduğu yaşam alanları varsa, öğrencilerin bunların nedenlerini araştırmaya teşvik edilmeleri gerekir. Yine de, genel olarak ünlü kişilere daha sınırlı bir şekilde odaklanılıp farklı sosyal toplulukların günlük yaşamları üstünde daha fazla durulmalıdır.

• **Başroller**

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

'Başpiskopos Sofronios' (OT:108), 'başta başrahip Kiti Nikodimos Milonas vardı' (OT:110), "Kıbrıslılar… başkaldırdı" (e) (OT: 110), "göstericiler taşladı ve yaktı" (e) (OT: 110), "İngilizler Kıbrıs'ta diktatörlüğü empoze ettiler" (e) (OT: 110), 'Elefterios Venizelos' (OT:111), 'İngiltere Valisi Harding' (OT:112), 'Başpiskopos Makarios' (OT: 112, 116).

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

"Makarios savaşma sorumluluğunu üstlendi" (LT: 245), "başkanı (anlaşmaların) – S. Lloyd, Büyük Britanya Dışişleri Bakanı" (LT: 247), "Karamanlis hükümeti" (LT: 277), "General Georgios Grivas Digenis liderliğini (Ulusal Güvenlik) üstlendi" (LT: 282), "pek çok adam…cesurca savaşarak öldü" (LT: 298), "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başında" (LT: 302), "BM Genel Sekreteri'nin himayesi altında" (LT: 302), "Maronit ulusunun kurucusu" (LT: 310).

Yorumlar: Yukarıda gösterilen belirleyici listeden, erkeklerin metinlerde geçen tarihsel anlatılardaki tüm öncü rolleri ellerinde tuttukları söylenebilir (400'den fazla erkek anlatıda başrollerde gösteriliyor ve bazılarından isimleri ile bazılarından ise meslekleri ile bahsedilirken, kadınlardan ortalama 9 kez

başrollerde bahsediliyor). Dahası, ders kitaplarının sık sık öncü erkeklerin farklı tarihi dönemlerde yaptığı konuşmalar ve tartışmalar üstünde durduğu görülmektedir (bunun örnekleri bu sayfalarda bulunabilir: OT: 110, OT:111,OT:112, LT:193, LT: 223, LT:207, LT: 226-227). Birkaç durumda, muktedir konumdaki erkeklerin belli bir zamandaki değiş tokuşunu anlatmaya ve ordunun, gerilla savaşçılarının ve papazlık mensuplarının başarılarını ve mücadelelerini anlatıp, yüceltmeye tam sayfa metin ayrılmıştır. Kahramanlık diye sunulan bu durumun eleştirilmeden kutlanılması tarihe daha detaylı ve kritik bir yaklaşım gerektiren tarihsel analiz ve öğretime dair akademik ilerlemeyle sert bir tezat oluşturur. Aynı zamanda, ahlak dersleri de öğrencilere başarılı olmak için Hristiyanlık inancı ve sağduyusuna sahip olmak gerektiğine güçlü bir vurgu yaparak veriliyor (örnekler bu sayfalarda bulunabilir: LT: 207-209, LT: 235-239). 'büyük adamlar' arasında yer alan bu tür tartışmalara ek olarak yer alan resimler bu şahısların tasvirlerinin yanında yer alırken, bir tek kadın tasviri bile bulunmuyor (örnekler bu sayfalarda bulunabilir: LT:186, LT:191, LT:207, LT:219, LT:220, LT:230, LT: 239). Bunların tümü, erkeklerin – ve özellikle de belli bir sosyal sınıfa mensup erkeklerin – tarihi yapan esas kişiler oldukları ve tarihsel anlatıdaki tüm rolleri olmasa bile aktif rolleri onların üstlendikleri intibasını veriyor. Böylece, tarihin gözler önüne serilişinde yer almayan ve sanki sosyal bütünün sürekli bir parçası değillermiş gibi belli zamanlarda geri getirilen kadınların katılımı veya potansiyel başarıları böylece susturuluyor. Ataerkil yapıyı sorgulamak yerine güçlendiren bu tür bir tasvir kız öğrencileri güçsüz kılabilir.

Öneriler: Tarih yalnızca önder kişilikler ve ünlü erkeklere değil, sıradan insanların günlük yaşamlarına, geleneklerine ve kültürüne de odaklanmalıdır. Ayrıca, sosyal yaşamın farklı sektörlerinde öncü rollerde bulunmuş olan kadınların da ders kitaplarında eşit temsil edilmeleri gerekir.

- **Basmakalıplar**

Araştırma sonuçları:

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

"raya (dindar bir Hristiyan olan köle" (e) Sultan tabiyetindeki Hiristiyan vatandaş (OT: 109), "Kıbrıslılar… başkaldırdı" (e) (OT: 110), "naçizane, kırmızı gül" (OT: 111), "kahramanlar (e)…teslim olmaktansa ölmeyi tercih ettiler" (OT: 113), "nasıl ölmeli" (OT: 113).

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

"centilmen anlaşması", (LT: 244), "müzakereci rolünü üstlendi" (e) (LT: 283), "ELDYK ve Ulusal Güvenlik'ten birçok erkek kahramanca öldüler" (LT: 298).

Yorumlar: Bu tür basmakalıpların ahlaki öğretisi erkeklerin kahramanlar gibi savaşıp öldükleri fakat aynı zamanda alçakgönüllü ve saygın olduklarıdır.

Öneriler: Öğrencilere cinsiyet basmakalıpları kullanarak ahlaki telkin yapmaktan kaçınılmalıdır. Ayrıca, erkekler ve kadınlar cinsiyetçi kişiliklerinin tüm yönleri ve dışavurumları ile basmakalıplar kullanılmadan sunulmalıdır.

- **Aile imajı**

Araştırma sonuçları

Ortaokullar için Kıbrıs Tarihi

Sonuç yok.

Kıbrıs Tarihi: Ortaçağ – Çağdaş

'Aile yapısı, özellikle de çocukların eğitim veya teknik uzmanlık alma avantajlarının olmadığı ilk yıllarda oldukça ataerkildi; bu 'babanın en iyiyi bildiği' zamandı ve bu yüzden, ailenin ihtiyaçlarını karşılamak, ama daha da önemlisi kız kardeşin başlık parasını güvenceye almak için pek çok kez erkek çocuklarının iş gücünden faydalandı' (OT:202), "ailelerinin" (LT: 254), "Makarios" (LT: 302).

Yorumlar: Erkeklerden evlerinin mimarisi, ailelerinin ihtiyaçları ve yapısı konularında önemli kararları veren kişiler olarak bahsediliyor. Bunun dışında, yukarıda verilen uzun alıntıda, 'ataerkil yapı' kavramından öğrencilere bu kavramın neyi içerdiği konusunda yeterli açıklama vermeden söz edilmiştir. Bunun yerine, öğrenciler bu kavramın ne içerebileceği konusunda yalnızca varsayımlarda bulunmaya bırakılmışlardır. Dahası, ataerkil düzenin yalnızca çocukların babalarından görebilecekleri baskı olduğu ima edilmiş (bu da, çocukların eğitiminde bir eksiklikten doğabilecek birşey olarak sunulmuş) ve ataerkil düzenin kadınlar üstünde yarattığı baskı konusunda hiçbir şeyden bahsedilmemiştir. Aynı zamanda, metin 'başlık parası'nın neden güvenceye alınması gerektiğini açıklamıyor ve böylece 'başlık parası'nı özünde bir ataerkil kurum olarak tanımıyor. Bu anlamda, metin bu noktada toplum içindeki ataerkil kurumlara yalnızca sözde bağlılık gösterip, ataerkil yapının sadece aile kurumlarını değil toplumun tüm sektörlerini nasıl etkilediğini detaylı olarak açıklamıyor. Son olarak, Başpiskopos Makarios gibi politikacıların ulusun baba figürleri gibi değil, eleştirel bir bakış açısıyla sunulmaları gerekir.

Öneriler: Ailenin her türlü yapısal şekline gönderme yapılmalıdır. Evdeki ve ailedeki toplumsal cinsiyete dair kalıpları çözümleyebilmemiz için kadınlar ve erkekler hem kamusal hem de özel alanlara ilişkin rolleriyle sunulmalıdır. Aile meselelerinin demokratik yönetimi bir alternatif olarak sunulmalıdır. Ayrıca, farklı sosyo-politik kurumlardaki ataerkil yapı ve bunun toplumsal etkilerinden söz edilmeli, ve bu da gelişigüzel yapılmamalıdır. Buna ek olarak, öğrencilere ataerkinin yeterli bir tanımı sunulmalı ve öğrencilerin bunun gibi farklı önemli kavramlar konusunda varsayımlarda bulunmalarına fırsat verilmemelidir.

Öğretim Programları, Anma törenleri ve Müze ziyaretleri

Kıbrıs Türk toplumu için öğretim programının, anma törenlerinin ve müze ziyaretlerinin analizi

Öğretim Programı

Kural olarak okullarda okutulan derslerin öğretim programları genellikle Kıbrıs Türk eğitiminden sorumlu Eğitim Ofisine bağlı Talim ve Terbiye Dairesi tarafından geliştirilir[6]. Ancak, Türkiye Tarihi gibi belirli derslerin öğretim programları genellikle Kıbrıs Türk eğitim sistemi içinde de uygulanmaktadır. Kıbrıs Türk Eğitim Ofisi ile ilgili yasa ve tüzüklerde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ofis tarafından hazırlanan bir rehberde öğrenci merkezli eğitimin önemi, her bireye

[6] Mevzuat No: 31/2000 5(1)(a)

eşit fırsatlar sağlanması ile cinsiyet ve sosyal statü farkı gözetilmeden toplumun tüm katmanları arasında eşitlik vurgulanmaktadır.

1971 ve 2003 yılları arasında kullanılan Tarih kitapları 2004 yılında şöven unsurlar ve taraflı anlatılar içerdikleri savıyla Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) ve Demokrat Parti (DP) koalisyonu tarafından değiştirilmiştir. Bunun ardından 2009 yılında, bir önceki kitapların ulusal kimliği yeterince yüceltmediğini savunan ve o sırada hükümette bulunan Ulusal Birlik Partisi (UBP) halen kullanılmakta olan yeni tarih ders kitaplarını (Karahasan and Latif, 2010) uygulamaya koymuştur.

Araştırma süresince Milli Eğitim Denetleme, Değerlendirme ve Yönlendirme Kurulu'nda Tarih dersi denetmeni olmadığından Tarih dersi öğretmenlerine sadece çok sınırlı olarak bilgilendirme ve yönlendirme yapıldığı ortaya çıkmıştır. Ortaokullar için CTP-DP hükümeti zamanında Tarih dersi öğretim programı hazırlanmıştır ve bu programa internet ortamında erişmek mümkündür[7]. Daha fazla disiplinlerarası bir yaklasımı olan bu programda kadınların yaşamını görünür kılan atıflar ile kadının toplumdaki yeriyle ilgili bir sözlü tarih aktivitesi ve Osmanlı döneminde kadın haklarının geliştirilmesine yönelik atıflar bulunmaktadır. Ancak aynı öğretim programı toplumsal cinsiyet rollerini ve kalıplaşmış fikirleri de güçlendirebilecek düğün kavramını da işlemektedir. Bu yayın amacıyla incelenen dönemde odak noktasının temel aktörlerin erkeklerin olduğu siyasal ve askeri tarih olurken, yaşamın sosyal ve kültürel yönü de farkedilir şekilde gözden kaçırılmıştır. Sosyal yaşam hakkında sadece iki ünite bulunmaktadır ve bunlardan biri de düğün konusunu işlemektedir. Belgede öğrencilerin eleştirel düşünme ve hoşgörü becerilerini geliştirmeyi amaçlayan farklı değerlendirme yöntemleri ve gerçek yaşam durumlarına uygun aktiviteler bulunmaktadır. Ancak bu olumluluk aynı belgede kadın tarihinden bahsedilmemesi ve sosyal tarihin yeterince programa dahil edilmemesi nedeniyle gölgelenmiştir.

Talim ve Terbiye Dairesi yetkisiyle Tarih Öğretim Programı Özel Komitesi tarafından hazırlanan lisenin ilk yılında (9.sınıf) okutulan kitapta ise kadına ve onun toplum içindeki yerine dair hiç bir referans bulunmamaktadır. Bahse konu kitap erkek ve kadınların uygarlık ve kültürlerin gelişmesine ortak katkılarından bahsederken yine aynı kitapta toplam 44 modülün dört tanesi kadın tarihi bağlamında kadın deneyimlerini konu eder. Bu sayı 10.sınıf kitabında 64 modülde dört ve 11.sınıf kitabında ise 33 modülden sadece 7 dir.

Bu inceleme, planlanmış eğitimsel araçların kadın tarihi ve toplumsal cinsiyet bakış açısı yönünden eksik olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Anma Törenleri ve Müze Ziyaretleri

Okullardaki anma törenleri Akademik Takvim'de belirtilmiştir. Bunlar: 5 Ekim (Dünya Öğretmenler Günü), 10 Kasım (Atatürk'ü[8] Anma), 24 Kasım (Öğretmenler Günü), 21 Aralık Haftası (Ulusal Mücadele ve Şehitleri Anma), 13 Ocak (Dr. Fazıl Küçük'ü[9] Anma) ve 15 Ocak (Rauf Raif Denktaş'ı[10] Anma).

24 Kasım'daki Öğretmenler Günü'nün, Türkçe dili için Latin alfabesini uygulamaya koyma amacı güttüğünden dolayı Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'nde Baş Öğretmen olarak ilan edildiği gün olduğunu vurgulamak önemlidir.

[7] Kıbrıs Türk Eğitim Ofisi Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü, Orta Öğretim Programı Calışma Taslağı (6.,7., 8. Sınıflar): http://talimterbiye.mebnet.net/Ogretim%20Programlari/ortaokul/ana.html [Son erişim: 23.12.2015].

[8] Atatürk (1881-1938) bir Türk ordu mensubu, politikacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı idi.

[9] Fazıl Küçük (1906 - 1984) milliyetçi politik gruplarda öncü roller üstlenmiş bir Kıbrıslı Türk politikacıydı ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Yardımcısı oldu.

[10] Rauf Raif Denktaş (1924 –2012) milliyetçi politik gruplarda öncü roller üstlenmiş bir Kıbrıslı Türk politikacı ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı Yardımcısı idi.

Anma törenlerinde kullanılan materyaller 'Eğitim Bakanlığı' tarafından değil, 'Dışişleri Bakanlığı' altındaki 'Enformasyon Dairesi Müdürlüğü' tarafından hazırlanır.

Anma törenleri şehitlik ve ulusal erkek kahramanlar üstüne odaklanır. Bu durum, aşağıda daha detaylı bir şekilde anlatılan tarih ders kitaplarındaki tutumu yansıtır. Kadınlar ve onların topluma katkıları tamamen göz ardı edilmiştir ve onlar başarılı öncü erkek karakterlerin yanında ikincil rollerde veya toplumlar arası çatışmaların kurbanları olarak gösterilir. Bu yalnızca kadınların katkılarının öğretilmediği değil, kız öğrencilerin yetkisizleştirildiği anlamına da gelir.

Okul müze ziyaretleri merkezi olarak planlanmaz. Bu ziyaretler, okul müdürlerinin onayı ile yalnızca okul öğretmenlerinin insiyatifi üzerine düzenlenip gerçekleştirilir.

Kıbrıs Rum toplumu için Öğretim Programının, anma törenlerinin ve müze ziyaretlerinin analizi

Öğretim programı

2008 yılında Kıbrıs'ın güneyi için Öğretim Programı'ın yeniden yapılandırılmasında atılan ilk adımlardan biri "Öğretim programı Geliştirme Komitesi"nin kurulması olmuştur. Bu komite, 21'inci yüzyıl eğitiminin misyonunun başka şeylere ek olarak "iki cinsiyet arasında eşitlik şartlarını şekillendiren ve yaşayan vatandaşlar" olan insanların oluşumuna katkı koymak olduğunu vurgular (Komite'nin Önerileri, s. 20). Bundan aynı zamanda yeni Öğretim programının yayınının Giriş bölümünde de, demokratik vatandaşlığın "iki cinsiyet arasında eşitliği" kapsadığı şeklinde söz edilir (Eğitim ve Kültür bakanlığı/MoEC 2010, s. 5). Buna ek olarak, yeni öğretim programıın geliştirilmesi bağlamında, Kıbrıs Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu bir Cinsiyet ve Kültürlerarası Eğitim Komitesi atadı. Fakat, Komite "otonom ve özgüvenli bir şekilde ulusal, dini ve kültürel kimlik gelişimini" (Komite'nin Önerileri, s. 3) vurgularken, cinsiyet kimliğini dışarıda bıraktı. Aynı zamanda, cinsiyet rolü normlarını önlemek için bir hüküm varken, cinsiyet ayırımına dayalı olumsuz sonuçları önlemek için herhangi bir hüküm söz konusu değil.

Burada, mevcut öğretim pogramının öncekilerden daha ilerici ve öğrenci merkezli olarak değerlendirildiğinden bahsetmeye değer; fakat, lise tarih ders kitapları değişmemiştir ve bu yüzden eğitim reformunun önerdiği yönergelere uygun olmadıkları düşünülür, ayrıca içerikleri de demokratik ve insani bir eğitim sistemi vizyonu ile örtüşmez.

Ortaöğretim için Tarih Öğretim programı, tarih öğretiminin belirli hedefleri arasında çoklubakış açılarını vurgularken, mevcut tarih ders kitaplarında toplumsal cinsiyet yaklaşımı eksiktir; çoklubakış açıları toplumsal cinsiyet tarihini de kapsamına aldığı için, bu durumda herhangi bir tarihsel analiz yetersiz olacaktır. Böylece, tarihsel olayları anlatmaya yönelik herhangi bir çaba yetersiz kalacaktır. Tarihi incelemek için sadece askeri ve siyasi bir yaklaşıma odaklanmak yalnızca kandırıcı değil, aynı zamanda demokratik vatandaşlığın gelişimi açısından tehlikelidir çünkü eleştirel düşünce geçmiş olayların belli bir perspektifle salt anlatımı pahasına göz ardı edilmiştir. Dahası, gerekli becerilerin ayrıntılarına inildiği zaman, toplumsal cinsiyetin okul ders kitaplarında yer almamasının bu becerilerin gelişimine engel oluşturduğu iddia edilebilir. Bu yayında ele alınan tarihi döneme dair kadın tarihi eksiktir.

Tarih Öğretim programının *Metodoloji* bölümünde, öğretmenlere belli ölçüde esneklik ve otonomi verilmiştir, bu da bazı öğretmenlerin derslerinde toplumsal cinsiyet konusuna girebilecekleri anlamına gelir, fakat bu alanda hizmet içi eğitimin ve önerilen kaynakların eksik olmasından dolayı, yeniliklerin hayata geçirilip geçirilmediğinden kuşkulanmak gerekir. *Değerlendirme* konusuna gelince, "bu dersin

esas amaçlarından bir tanesi tarihsel düşünmeyi ve zaman içinde tarihsel bilinci geliştirmek olduğuna göre, sözel veya yazılı sorular yalnızca bilgiyi ölçmekle kalmamalıdır, detayların ezberlenmesi ve olayların genel bir şekilde sıralanması yerine, öğrencilerde eleştirel düşünceyi, hayal gücünü ve yaratıcılığı desteklemelidir" diye belirtiliyor (MoEC 2010, s. 199) . Bu Öğretmen Kılavuzu'nda da belirtilmiştir.

Tarih ders kitaplarında görsellerin kullanılmasına ilişkin olarak, Öğretmen Kılavuzu'nda görsel kaynak analizi için bütünsel ve kritik bir yaklaşım kullanılmasına karşın, bu yayın için incelemeye alınan okul ders kitaplarında, fotoğraflar, resimler, posterler, vs. gibi görseller metini güçlendirmek için kullanılmışlardır; bundan ötürü, bu görseller yeni öğretim programına savunulan "çoklubakış açıları"na katkı koymazlar (MoEC 2011, s. 41). Ayrıca, tarihe "konular ve disiplinlerarası yaklaşımlar" ile ilgili olarak (MoEC 2011, s. 45), kullanılmakta olan mevcut ders kitapları buna hizmet etmez çünkü öğrencilerin tarihi toplumsal cinsiyet merceği ile incelemelerine yardımcı olmayı başaramadıkları gibi, Öğretmen Kılavuzu'nda da toplumsal cinsiyet yaklaşımından söz edilmiyor.

Anma Törenleri ve Müze Ziyaretleri

Kıbrıs Rum toplumunun Öğretim Programı'nda (MoEC 2010, s. 160), ulusal ve tarihi yıldönümleri için yapılan okul etkinliklerinin tarih derslerinin bir uzantısı ve daha da deneyimsel bir yaklaşım için fırsat oluşturacak şekilde yapılmaları gerektiğini belirtir. Ayrıca, Bakanlık tarafından tüm okullara gönderilen bir genelge mektubunda şu belirtilir:

> etkinlikler birilerini etkilemek için değil, esas olarak tarih, din, çevre ve diğer konular veya olayları sunarak öğrencilerin epistemik donanımlarını açmak ve doğru tutumlar (işbirliği, yardımlaşma, karşılıklı saygı, özgüven) geliştirmektir. Bu yüzden, bu etkinlikler kısa, kaliteli içeriğe sahip, öğrencilerin yaşlarına uygun, ve okulun hedefleri ve bizim kültürel mirasımız ile tutarlı konularla ilgili olmalıdır. (MoEC 2004).

Ne var ki, okullardaki gerçek ile öğretim programına verilen değerler ve genelge mektupları arasında çelişki vardır çünkü ulusal kutlamalarla ilgili çeşitli durumlarda geleneksel cinsiyet rolleri vurgulanarak kadınlar ikincil rollerde gösterilir ve toplumun gelişimine koydukları katkılar göz ardı edilir. Ayrıca, bu durum devlet okullarındaki kız öğrencilerin bütünsel gelişimini engeller ve onları toplumdaki eşitsizlik konusundaki statükoyu değiştirmek için inisiyatif almakta yetkisiz kılar.

Liselerin genel olarak ziyaret düzenlediği ve bu yayının incelediği tarihi döneme ait müzeler ve alanların hepsi de askeri ve politik tarihle ve bu olaylardaki şanlı erkeklerin veya kahramanların rolleri ile ilgilidir. Bu yüzden, Öğretmen Kılavuzu'nda "bu tür ziyaretler tarihsel düşünme ve farkındalığın gelişmesinde, tarihsel becerilerin geliştirilmesinde ve geçmişin anlaşılmasında önemli bir rol oynar" diye belirtilse de (MoEC 2011, s. 52), okullardaki günlük uygulamalar bunu önemsiz göstermektedir.

Sonuç

Bu kılavuz için yapılan araştırmadan görüldüğü gibi, Kıbrıs'ta tarih öğretiminin, öğretim programında son derece ötekileştirdiği kadınları ve birçok diğer grubu içine alacak şekilde derin bir yapısal değişime ihtiyacı vardır. Siyasi ve askeri tarih üstünde çok yoğun durulması ve ders kitaplarının çoğunlukla 'şanlı erkekler'in başarılarını yansıtacak şekilde yapılandırılması kadınların hikayelerinin kapsamlı sunumuna kısıtlı yer bırakır. Buna onların günlük yaşamlarını, farklı sektörlerde kabul edilme mücadelelerini ve sanat ve edebiyattaki başarıları da dahildir. Ayrıca, ders kitaplarında yalnızca toplumun yüksek kademelerini değil, kadın ve erkeklerin çoğunluğunun çoklu gerçeklerini daha iyi temsil etmek için, sosyal ve kültürel tarihe daha fazla yer vermek gerekir.

Dahası, ders kitaplarında kadınların varlığı yaygınlaştırılmalıdır; ders kitaplarında kadınlardan gelişigüzel veya bölümlere ayrılmış olarak bahsetmek onları ana tarihsel anlatı içinde aktif katılımcılar olarak değil, buna bir ekleme olarak gösterir. Kadınlar ders kitaplarındaki temsiliyetlerinde bu şekilde eşit yer aldıkları zaman, öğrenciler onların geçmişte ve halen toplum içinde eşit öneme sahip olduklarının farkına varabilirler. Buna ek olarak, kadın karakterlerin monolitik, pasif ve romantik versiyonlarını engellemek için, erkekler için olduğu gibi kadınların da hem aktif rollerde hem de farklı meslekler ve işlerde gösterilmeleri gerekir. Son olarak, kadınların Kıbrıs Rum ders kitaplarında olduğu gibi, erkek cinsi dilbilgisel kategoriler veya 'nüfus' gibi genel anonim kategoriler altında gizlenmemeleri, bunun aksine fiziksel olarak görünür olmaları gerekir. Müze ziyaretleri ve diğer 'gizli tarih eğitimi' türleri aynı zamanda Kıbrıs insanının sosyal ve kültürel tarihini gösteren yerlere ziyaretleri de gündemlerine almalı ve öğrencileri bu tür yerlerin varlığına yönelik olası kısıtlamaları sorgulamaya teşvik etmelidir.

BÖLÜM III: TOPLUMSAL CİNSİYET GİRİŞİMLERİ

Kılavuzun bu bölümünde toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile tarih öğretmek için sekiz ders planı bulacaksınız. Her ders planı *Öğretmen Notları* ve Anahtar Sorular, Arkaplan, Süre, Öğrenme Çıktıları, Aktivite Tanımı, Notlar ve Ardıl Aktiviteler; ve belli aktiviteler için Öğrenci *Çalışma Kağıtları* içerir. Burada, kadınların çok çeşitli deneyimleri olduğundan sözetmenin yararını vurgulamak isteriz; bu yüzden, ders planlarımızda tüm konuları ele almak mümkün değildir. Bu planlar yalnızca her eğitimcinin kendi sınıfının ihtiyaçları, zaman kısıtlamaları ve öğrencilerinin yaşlarına göre uyarlayarak uygulayabileceği öneriler ve örnekler sunar.

BİLGİ

- Anahtar kavramları öğrenmek, örneğin: değişim, devamlılık, benzerlik, farklılık, ilerleme, gerileme, durgunluk, sebep-sonuç, haklar, sosyal hukuk ve eşitlik
- Kıbrıs toplumunu şekillendirmede kadının rolü
- Kıbrıs'ta kadın tarihinde önemli kilometre taşları

BECERİLER

- Eleştirel düşünme
- Problem çözme
- İletişim
- İşbirliği
- Yaratıcılık
- Yenilik
- Ana kaynakları analiz etme
- Sebep-sonuç ilişkisini anlama

ÖĞRETİM AMAÇLARI

Aşağıdaki konularda öğrencilere yardımcı ol:

- Tarihsel düşünmeyi ve anlayışı destekleme
- Dünyayı daha iyi anlama
- Tarihsel okuryazarlığa ulaşma
- Yaşamlarını bilgili ve eleştirel bir şekilde sürdürme
- Zenginleştirilmiş bir eleştirel düşünme edinme

Tematik Düzen

1. Eksik Toplumsal Cinsiyet Merceği - Araştırmacı olmak (D.P.1)
2. Boşluğu ele almak
   a. Siyasette Yer Alma (D.P.2)
   b. Kadınların Kültürel Üretimi (D.P.3)
   c. Çağdaş Uzlaşmacı olarak Kadınlar (D.P. 4)
   d. Kadınların Zaman İçinde Eğitime Erişimleri (D.P. 5)
   e. Tarihte Alan ve Ses Yaratmak: 20. yüzyıl başında Kıbrıslı Kadının Emeği (D.P. 6)
3. Toplum Tarihlerini Araştırmak – 20.yüzyılda Kadın Yaşamı (D.P. 7)
4. Değişim ve Süreklilik – 1878'den Günümüze Kadın Yaşamı (D.P.8)

> Toplumsal Cinsiyet Tarihi iki amaca hizmet eder; erkek ve kadınların tarih içindeki deneyimlerini karşılaştırmalı bir şekilde araştırmak, toplumsal cinsiyeti "yararlı bir tarihsel analiz kategorisi" olarak kullanıp yaygın tarihsel analizlerin temellerine meydan okumak.
>
> (Scott 1985)

Ders Planı 1: (Eksik) Toplumsal Cinsiyet Merceği – Araştırmacı olmak

"Tarihin çoğunda, adsızdı kadın"

Virginia Woolf

ÖĞRETMEN NOTLARI

Anahtar soru: Kadın ve erkekler okul tarih ders kitaplarında nasıl temsil ediliyor? Ders kitapları ne tür olaylar üstünde duruyor?

Arkaplan: Bu alıştırma birden çok amaca hizmet eder: a. Tarih ders kitaplarında temsil edilen veya yeterince temsil edilmeyen gruplar ve insan tipleri ile ilgili görünürlük sağlamak, b. Öğrencilere bir ders kitabı içindeki güç dinamiklerini araştıracak fırsat ve becerileri vermek; kitaplarda yerin konulara nasıl ayrıldığını ve alansal politikalar ile kadınların nasıl azaltıldığını incelemek, c. Toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile ders kitabı analizi yaptırarak öğrencilerin analiz yapma ve eleştirme becerilerini güçlendirmek ve d. Erkekliğe dair baskın kavramlar ile tarih ve öğretim programının seçiciliği ile ilgili farkındalığı artırmak.

SÜRE	ÖĞRENME ÇIKTILARI ÖĞRENCİLER AŞAĞIDAKİ BECERİLERİ EDİNEBİLECEKLER.	ALIŞTIRMA	NOTLAR
2 dk.	Tarih konusunda kendi mevcut fikirlerini inceleyecek [bir beyin fırtınası alıştırması]	Öğrencilere 'tarih' kelimesini duydukları zaman akıllarına ne tür olaylar, insanlar veya düşünceler geldiğini düşünmeleri için birkaç dakika verilir: Tarih nedir, tarih konusunda düşününce aklınıza ne gelir?	Öğrencilerin cevaplarını tahtaya yazınız. Ayrıca kağıttan gözlük veya mercekler hazırlayıp öğrencilere dağıtabilir ve onlardan bugün 'cinsiyet gözlüklerini' takmalarını isteyebilirsiniz.
15 dk.	Toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile ders kitabı analizi için analitik ve kritik beceriler geliştirecek.	Öğrenciler 1878 yılından başlayarak en sona kadar ders kitaplarının sayfalarını gözden geçirir ve en fazla temsil edilen kişilerin isimlerini ve özelliklerini ve en fazla ne tür olaylara ve kişilere ders kitaplarında fiziki olarak yer ayrıldığını not alır.	Öğrencileri gruplara ayırın ve her gruba kitaptan bir bölüm verin. Her gruba bir Öğrenci Kartı dağıtın. Her grupta not alan bir kişi ve araştırma sonuçlarını sunacak bir iki öğrenci olmalı. Öğrenci kartlarını kesmek için makasa ihtiyacınız olacak.
12 dk.	Toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile ders kitabı analizi için analitik ve eleştirel beceriler geliştire-cek.	Her gruptan 3 dakikalık kısa bir sunum.	Büyük çevir-göster kağıtlarına ve tahta kalemlerine ihtiyacınız olacak.
15 dk.	Bizim tarihimizde ve kültürümüzde cinsiyet ayrımının nasıl çalıştığını eleştirel olarak düşünecek. Tartışma becerilerini güçlendirecek.	Sonuçların tartışılması-Tüm sınıf: Tüm öğrencileri sonuç tartışma kartındaki soruları kılavuz olarak kullanıp alıştırmayı tartışmak için bir araya getirin.	

Tamamlayıcı aktivite: Öğrencileri tarih ders kitaplarının diğer bölümlerine veya Dil ve Sosyal Bilimler gibi diğer okul ders kitaplarına da toplumsal cinsiyet merceği ile bakıp, erkeklerin ve kadınların buralarda nasıl gösterildiğini ve temsil edildiğini düşünmeye teşvik ediniz. Ayrıca bir alan gezisi düzenleyerek anıtlar ve büstler gibi kamu sanatında kadın ve erkeklerin yaşamlarının nasıl gösterildiğini ve temsil edildiğini inceleyebilirsiniz.

Öğretmenler için öneri: Öğrenciler erkeklerin tarihi olaylarda cinsiyet eşitsizliğinden ötürü ana aktörler olduklarını söyleyebilirler. Eğer üst düzey siyasi ve askeri pozisyonlardan bahsediyor olsak bu bir yere kadar doğru olabilirdi. Halbuki, hem kadınların hem de erkeklerin aktif oldukları diğer birçok sektör vardı ve bunların bir ders kitabında adil olarak temsil edilmesi gerekir. Askeri veya siyasi tarihe öncelik vermek ataerkil bakış açısı ile tarihi oluşturmanın bir sonucu olarak görülebilir. Ataerkil kelimesinin tanımı için lütfen Sözlük bölümüne bakınız.

Sonuç tartışma-Tüm sınıf

- Metinde en sık bahsedilen kişiler kimlerdir ve neden?
- Ders kitaplarında çoğunlukla ne tür olaylardan bahsediliyor? Örnek veriniz.
- Ne tür olaylardan bahsedilmemiştir? (örneğin günlük olaylar, sosyal tarih) Sizce bu eşitsizliğe nasıl katkı koyar?
- Kadınların ders kitaplarında yer almamalarının nedeni ne olabilir? Kadınlardan gelişigüzel mi bahsedilmiş yoksa varlıkları metinde yaygınlaştırılmış veya düzenli mi?
- Bu size ataerkil yapı ve ayrıcalığın nasıl çalıştığı konusunda ne söylüyor? Herkese eşit yer ayrılmış mı? Düzeltmemiz gereken bir dengesizlik var mı?

ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KAĞIDI

Öğrenci Kartı:

Ders kitaplarında ne arayacağınıza dair bazı ipuçları:

- Ders kitabında en sık temsil edilen ve daha detaylı anlatılan kişiler kimlerdir?
- Bu kişilerin ne özellikleri vardır? Parasal, askeri veya daha farklı türden bir güce mi sahiptirler? Ne iş yaparlar? İnsanlar güçlü bir gruba mı yoksa sıradan bir gruba mı aittirler?
- Erkek veya kadın mıdırlar?
- Metinde kadınlardan ne zaman bahsediliyor? Ders kitaplarında onlara eşit yer verilmiş mi, yoksa onlardan gelişigüzel mi bahsediliyor?
- Erkekler daha çok hangi meslekleri yaparken anlatılmış? Ya kadınlar? Bahsedilen meslekler arasında kadınların mı erkeklerin mi yaptığından emin olmadığınız meslekler var mı?
- [Kıbrıslı Rum öğrenciler için] Mesleklerden hangi dilbilgisel cinste bahsedilmiş? Bu durum kadınların tarihteki görünürlüğünü etkiliyor mu?

Ders Planı 2: Siyasette yer alma

ÖĞRETMENLER İÇİN NOTLAR

Anahtar soru: Neden kadınlar siyasette az yer alıyor?

Arka plan: Britanya idaresi dönemi koloni yönetimi, işleri idare etmesi için yerel bir grup oluşturmuştu. Gerçekte hiçbir yetkiye sahip olmayan bu İdari Konsey, toprak sahibi ve vergi ödeyen erkekleri temsil eden 9 Kıbrıslı Rum, 3 Kıbrıslı Türk ve Britanya tarafından atanmış 6 üyeden oluşuyordu. Yalnızca erkekler oy kullanabiliyordu ve pek çok erkek okuma bilmiyordu veya Konsey için seçim olduğunda oy verebilmek için gidilmesi gereken uzun mesafeyi gidemiyordu. 1906 yılında yapılan bir planla, bazı kadınların eğitim komiteleri için yapılan seçimlerde oy kullanmalarına karar verildi ancak bir seçim yapıldıktan sonra ada halkı kadınların oy kullanmasına karşı çıktı. 1930 yılında kadınların eğitim konularında oy kullanması konusu yeniden, bu kez İdari Konsey'in bir üyesi olan Kıbrıslı Rum Kyriakos Rossides tarafından gündeme getirildi fakat yerli halk yine karşı çıktı. Kıbrıs'ta farklı gruplar arasında çıkan gerilim Britanya yönetiminin 1930'lar sonrasından 1960 yılına kadar genel seçimleri askıya almasına neden oldu; yerel seçimler ise ilk kez 1943 yılında yapılmaya başladı. Kadınların tam olarak oy kullanabilmesi 1960 yılında oldu. Tabii ki bazı kadınlar 20'inci yüzyıl boyunca kadın hakları konusunda konuştular, ancak iyi eğitimli çok az sayıda bir kadın grubu daha çok aktif oldu. Tarih boyunca değişim için aktif olarak çalışan güçlü kadınlar olmuştur – ne yazık ki elde kalan tarihsel kanıtlarda fazla isim veya detay bulunamıyor.

Kıbrıs'ta sınıf, toplumsal cinsiyet, örgütlü bir kadın hareketinin eksikliği ve koloni yönetiminin bileşimi kadınların siyasi haklarının tanınmasını erteleyen bir arka plan oluşturdu ve bu durum bugün dahi kadınların siyasete katılımındaki politik gerçeği etkilemektedir.

SÜRE	ÖĞRENME ÇIKTILARI ÖĞRENCİLER AŞAĞIDAKİ BECERİLERİ EDİNEBİLECEKLER.	AKTİVİTE	NOTLAR
2 dk.	Kadınların siyasette rol oynamalarının beklenmediğine dair bilgi sahibi olacak ve bunun nedenlerini açıklayabilecek.	Uyarıcı aktivite: Sınıf seçimleri **Sınıftaki bazı öğrencilere çikolata veriniz. Onlara yalnızca çikolatası olanların Sınıf kaptanlığına aday olabileceklerini veya oy kullanabileceklerini söyleyiniz.**	Malzeme: Çikolata
1.5 dk.	Cinsiyet eşitsizliğini ve bunun diğer ayrımcılık türleri açısından ne anlama geldiğini açıklayabilecek.	Tartışmaya devam: Çikolatası olmayan öğrencilere bunun onlara ne hissettirdiğini sorunuz. Herkes aynı sınıf "toplumu"nun parçasıyken fırsat eşitsizliğinin nedeni ne olabilir? Tartışmadan çıkan önemli konuları not ediniz..	Malzeme: Tahta kalemi
1 dk.	Kıbrıs'ta oy kullanma hakkı konusunu anlayacak.	Kaynak A: Konu hakkında tartışmayı tetikleye-cek soru.	Malzeme: Çalışma Kağıdı
15 dk.	Grup olarak tarihsel kaynaklarla çalışacak.	Kaynak B1/B2: Öğrencilere Persephone Papadopoulo ve Ulviye Mithat'ın makalelerinden alıntılar verilir. Bu görüşlere katılıyorlar mı? Kaynak C1/C2: Tepki 1 ve Tepki 2. Sizce neden değişim gerçekleşmedi? Tartışma.	Malzeme: Çalışma Kağıdı
5 dk.	Kadınların Kıbrıs'ta/dünyada oy kullanma haklarının arka planını anlayabilecek.	Aktivite kartları: Neden bu kadar uzun sürdü? Öğrencilere olay kartlarını veriniz ve onları kronolojik sıraya koymalarını isteyiniz.	Malzeme: Aktivite kartları
5 dk.	Sebep-sonuç ve ilerlemeyi göz önünde bulundurabilecek.	Tüm sınıf olarak mevcut durum tartışılır ve öğrencilerde bu eşitsizliğin değişmesi için beklenti geliştirilir. Ders sonunda önceden verilmeyenlere de çikolata dağıtılır.	Malzeme: Çikolata

Ardıl aktivite: Ders kitaplarında verilmeyen başka hangi önemli tarihler, olaylar, konular kadınların hayatlarını etkilemiştir ve özellikle onların haklarını iyileştirmiştir? Başka bir tarihsel kaynak bulun, araştırın ve bu konuda bir sayfalık bir yazı yazın. Kaynak önerileri: Milli kütüphane, yerel arşivler (gazeteler, magazinler vs.), anne ve baba/nene ve dede ile mülakatlar.

KAYNAK A:

Kadınların siyasi karar verebilme kapasitesi yok mudur?

KAYNAK B1

Persephone Papadopoulou*: *"Fakat böyle ciddi bir girişimde kadınların ulusal duyarlılığı neden dışta bırakılmıştır?"*

1914 yılında Kıbrıs'ın Britanya'dan bağımsızlığı için düzenlenen referandumda kadınlara oy kullandırılmaması üzerine

*Persephone Papadopoulou Kıbrıs'ta Kasım 1913 ile Mayıs 1915 tarihleri arasında iki haftada bir çıkan Estiades kadın dergisinin direktörü, sahibi ve baş editörü idi. Estiades'in 1914 yılında yayımlanan 16'ıncı sayısında yer alan "The Referenda" (Referandum) makalesinden bu alıntıya Agapiou-Josephides (2012: 461) tarafından atıfta bulunulmuştur.

KAYNAK B2:

Ulviye Tecelli*: *"(Erkekler) savunma veya saldırı zamanlarında toplanıp savaş komisyonuna benzeyen bir şey kurar ve bir lider seçerler. Bu savaş zamanı toplantıları günümüz parlamentosu için bir model oluşturarak bu liderler de günümüz iktidarları için bir model oluşturmuştur. (...) Kadınların bu mahkumiyeti asırlar önce başlamış ve kadınları tüm vatandaşlık haklarından mahrum etmiştir"*

*Ulviye Tecelli 1935-1940 yılları arasında Kıbrıs'ta farklı gazetelerde köşe yazarlığı yapmış ve Kıbrıslı Türk kadınların haklarına ilişkin konularda yazılar yazmıştır. 17 Ekim 1935 tarihli Ses Gazetesi'nde geçen Tecelli'nin "Kadınlar neden erkeklerin ardında kaldılar?" adlı makalesinden yapılmış bu alıntıya Azgın (1998:20-21) atıfta bulunur.

Kaynak C1 - M. Hakkı:
"Kadınların erkeklerin ardında kalmasının nedeni beyinlerinin daha küçük olması ve erkeklerden daha az yetenekli ve güçlü olmalarıdır."

Kaynak B2'de verilen Ulviye Tecelli'nin argümanına karşılık. Kaynak: Ses Gazetesi, 24 Ekim 1935, Azgın (1998:54) tarafından alıntı yapılmış şekliyle.

Kaynak C2 - Başpiskopos Nicodemos:

"Kadınlar oy kullanma hakkı talep etmiyorlar, istemedikleri birşeyi onlara neden verelim?"

1930'da İdari Konsey'de kadınların oy kullanma hakları tartışılırken, Agapiou-Josephides (2012:460)

AKTİVİTE KARTLARI

Hindistan 1947 yılında Britanya'dan bağımsızlığını kazanmasından üç yıl sonra hem erkekler hem de kadınlar için genel seçim hakkını gerçekleştirdi.	Finlandiya 1906 yılında refah, ırk veya sosyal sınıf gözetmeden her yaştan seçme ve seçilme hakkını veren ilk ülkedir.	Finlandiya 1906 yılında refah, ırk veya sosyal sınıf gözetmeden her yaştan seçme ve seçilme hakkını veren ilk ülkedir.
Bugün Kıbrıs'ta kadınların siyasete katılımları en düşük düzeyde olan Avrupa ülkeleri arasındadır ve tüm dünyada gelişmekte olan birçok ülkeden de daha düşük düzeydedir.	İdari Konsey'in Kıbrıslı Rum üyesi Kyriakos Rossides 1930 yılında kadınlara İdari Konsey için oy kullanma hakkı verilmesini önerdi. Bu öneri reddedildi.	Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte kadınlar dahil tüm vatandaşlara genel seçim hakkı verildi.
Vergi ödeyen kadınların Eğitim Komitesi için seçim kullanma hakkı 1906 yılında Britanya yönetimi tarafından geçirilip, ihtilaf konusu olduğundan ilk seçimlerden sonra geri alındı.	On yıllarca süren kadın hareketinin mücadelesi sonucunda, ABD'deki tüm Devletler 1920 yılında Federal Yasa ile kadınların oy verme hakkını geçirdiler.	1930-1960 Kıbrıslılar'ın Britanya Koloni Yönetimi'nden bağımsızlık için ayaklanmalarının ardından İdari Konsey için hiç seçim yapılmadı – yalnızca 1943 yılından sonra kadınların oy kullanma hakkının olmadığı yerel seçimler yapıldı.

Ders Planı 3: Kadın biriminin kültürel üretimi

ÖĞRETMENLER İÇİN NOTLAR

Anahtar Soru: Bir sanat çalışması bize Kıbrıs'taki toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili ne söyleyebilir?

Arka plan: Kadınlar sanat, müzik, tiyatro, şiir gibi kültürel nesnelerin üretimine aktif olarak katkı koymuşlardır fakat tarihsel analizlerde erkeklerin katkılarına daha fazla yer verilmiştir. Kadınların üretimlerini ortaya çıkarmak ve kadınların geçmişteki yaşam ve çalışma koşullarını anlamamıza yardımcı olmak için daha fazla araştırma yapmamıza gerek vardır. Sanatçılara verilen önemin dışında, sanatın içeriğinin kendi de tarihsel bir kayıt olarak çok önemlidir. Kadınların/erkeklerin sanatın içinde nasıl gösterildikleri eleştirel olarak analiz edilirken, bunun yanında tarihsel kaynakların özelliğine ve bu kaynakların güvenilirliğine dair sorgulamalar da yapılabilir. Bu anlatılar her zaman gerçek yaşanmışlıklarla örtüşüyorlar mı? Sanatçıyı kimin görevlendirdiği önemli midir?

SÜRE	ÖĞRENME ÇIKTILARI ÖĞRENCİLER AŞAĞIDAKİ BECERİLERİ EDİNEBİLECEKLER.	AKTİVİTE	NOTLAR
10 dk.	Görsel bir kaynaktan tarihsel bilgiler çıkarabilecek.	İkili gruplar oluşturularak öğrencilere Kaynak A dağıtılır ve onlardan aşağıdaki sorular üstünde düşünmeleri istenir: 1. Kadınlar ve erkekleri ne yaparken görüyorum? 2. Kıbrıslı kadınların ve erkeklerin yaşamları hakkında ne tür sonuçlar çıkarabilirim? 3. Sanatçıya ne sormak isterdim? 4. Bir toplumsal cinsiyet tarihçisine bu sanat eseri hakkında ne sormak isterdim?	Malzeme: Ortasında bir resim ve resmin etrafında dört soru bulunan Çalışma Kağıdı.
10 dk.	Tarihsel araştırma sonuçları sunabilecek.	Öğrencilerden görüşlerini paylaşmaları isteyiniz.	-
5 dk.	Tarihsel bir kaynağın özelliklerini eleştirel olarak analiz edebilecek.	Tartışma • Anlatım ile insanların gerçekte ne yaptıkları arasında fark olabilir mi? • Üretilen nesne satılabilir mi? • Sanatın propaganda veya güç unsuru olması • Bu resim bir erkek tarafından yapıldı – bu önemli mi?	-
15 dk.	Kadın sanatçıların varlığını /katkısını tanıyabilmek.	Kadın sanatçılardan oluşan bir galeri yapmak: Öğretmen Kıbrıs'ta yaşamış olan kadın sanatçılardan çeşitli sanat eserlerinin resimlerini ve bu sanatçıların biyografilerini sınıfa getirir. Sonra öğrencilerden Kaynak B'yi alıp sınıfta dolaşmalarını ve kağıt üstünde gerekli notları almalarını, sonra da kadınların sanatı ile ilgili bulgularını paylaşmalarını ister.	Malzemeler: Sınıfta duvarlara asmak için Kıbrıs'ta kadınlar tarafından üretilmiş 6 sanat örneğinin çıktıları ve ilgili biyografiler, bant, Kaynak B çalışma kağıtları.

Ardıl aktivite: Grup aktivitesi/ev ödevi olarak, öğrenciler Kıbrıslı veya Kıbrıs'ta yaşayan kadın sanatçıların çalışmalarından oluşan küpür albümleri oluşturabilirler. Her gruba bir sanat türü verilebilir (şiir, resim, müzik vs.) veya gruplar küpür albümünün içeriğine ve düzenine kendileri karar verebilirler.

KAYNAK A:

Kadınlar ve erkekleri ne yaparken görüyorum?	Kıbrıslı kadınların ve erkeklerin yaşamları hakkında ne tür sonuçlar çıkarabilirim?
Sanatçıya ne sormak isterdim?	Bir toplumsal cinsiyet tarihçisine bu sanat eseri hakkında ne sormak isterdim?

KAYNAK B:

İSİM	DOĞUM VE ÖLÜM TARİHİ	ESERLERİNDEKİ ANAHTAR TEMALAR
A		
B		
C		
D		
E		
F		

Ders Planı 4: Çağdaş uzlaşmacı olarak kadınlar

ÖĞRETMEN NOTLARI

Anahtar Sorular: Kadınların Kıbrıs'ta uzlaşma sağlama konusundaki rolü bir 'gizli tarih' mi? Kıbrıs'ta müzakere süreci ne kadar süredir devam ediyor? Müzakerelerde aktif olarak görev alanlar kimlerdir ve neden? Kadınlar ne kadar zamandır müzakere sürecinin dışında bırakıldılar? Dünyada ve Kıbrıs'ta kadınlar neden barışı savunmak için gruplar oluşturuyorlar?

Arka plan: Kıbrıs Sorunu'na siyasi bir çözüm bulmak için müzakereler ağırlıklı olarak iki toplumun erkek mensupları tarafından sürdürülürken, kadınlar ve azınlık gruplar bu sürecin dışında bırakılmışlardır. Buna rağmen, kadınlar müzakerelere müdahale etmek ve tüm Kıbrıs'ta barışı savunmak için biraraya gelmektedirler.

SÜRE	ÖĞRENME ÇIKTILARI ÖĞRENCİLER AŞAĞIDAKİ BECERİLERİ EDİNEBİLECEKLER.	AKTİVİTE	NOTLAR
5 dk.	İki toplum arasındaki müzakere sürecinin anahatları konusunda kronolojik farkındalık kazanabilecekler.	Öğrenciler **Kaynak 1** kartlarını kullanarak 1963 yılından bu yana Kıbrıs'ta müzakere sürecinin kronolojik bir zaman çizgisini oluştururlar.	Kıbrıs Türk toplumundaki sınıflarda bu aktivite 8'inci ve 10'uncu sınıf kitaplarının son bölümleri kullanılarak yapılabilir. Öğrencilere *müzakereci liderler listesinde ne gibi bir sıra veya düzen gördükleri* sorulur.
10 dk.	Müzakerelerin yalnızca iki ana toplumdan erkekler arasında sürdürülmesi gerçeğini sorunsallaştırabilecekler.	**Kaynak 2'de** öğrencilere 1963'den bu yana müzakere sürecinde yer alan kişilerin basında yayınlanmış resimleri gösterilir.	Öğrencilere hangi sosyal grubun müzakere sürecinden eksik olduğunu sorunuz.
5 dk.	Kadınların dünyanın farklı yerlerindeki barış girişimlerinin farkına varabilecekler.	Öğretmen dünyada önemli kadın barış hareketlerinin bir zaman çizgisini çizer ve **Kaynak 3'te** verildiği gibi bir kısa giriş yapar.	Öğrencilere dünyanın farklı yerlerinde kadınların neden bu tür girişimlerde bulunma ihtiyacı hissettiklerini sorunuz.
10 dk.	Kıbrıs'taki temel kadın barış girişimleri hakkında farkındalık geliştirebilecekler.	Öğrenciler kesilmiş ve etkinlik kartları olarak dağıtılmış **Kaynak 4'ü** kullanarak Kıbrıs'ta Kadın Barış Girişimleri'ni doğru sıraya koyarlar.	Öğrencilere Kıbrıs'ta kadınların neden bu tür girişimler oluşturma ihtiyacı hissettiklerini sorunuz.
10 dk.	Barış geliştirmeye dair çoklubakış açılarını ve yapılan çeşitli katkıları anlayabildiklerini gösterebilecekler.	Gizli tarihler, ayrıcalıklı anlatımlar, ayrımcılık/ güdüler / resmi kayıtlar üzerine kontrol / anlatılar ve çoklu bakış açıları üzerine cesaretlendirme konusunda tüm sınıf tartışması.	Bazı insanların ihtilafı ve dolayısıyla yeniden biraraya gelmeyi acı verici bulduklarını fakat toplum genelinin yararına uzlaşmayı değerlendirmeye istekli olduklarını açıklayınız.

Ardıl aktivite: *Öğrencilerden Kıbrıs'ta kadın grupları tarafından yapılan bir aktiviteyle ilgili internet üzerinden araştırma yaparak bir sunum hazırlamalarını isteyiniz.*

ÖĞRENCİLER İÇİN ÇALIŞMA KAĞIDI

KAYNAK A

1963'den 2015'e kadar müzakere sürecinin kronolojik zaman çizgisini çizmek için kartlar.

1. 1964 – 1974: Rauf R. Denktaş – Glafkos Klerides	2. 1975: Rauf R. Denktaş – Glafkos Klerides	3. 1977: Rauf R. Denktaş – Başpiskopos Makarios III	4. 1978 – 1979: Rauf R. Denktaş – Spyros Kyprianou
5. 1980 – 1985: Rauf R. Denktaş – Spyros Kyprianou	6. 1988 - 1990: Rauf R. Denktaş - George Vasiliou	7. 1992 – 1994: Rauf R. Denktaş – Glafkos Klerides	8. 1997 – 2003: Rauf R. Denktaş – Glafkos Klerides
9. 2003 – 2004: Rauf R. Denktaş – Tassos N. Papadopoulos	10. 2006 – 2008: Mehmet A. Talat – Tassos N. Papadopoulos	11. 2008 – 2010: Mehmet A. Talat – Demetris Hristofyas	12. 2010 – 2013: Derviş Eroğlu – Demetris Hristofyas
13. 2014: Derviş Eroğlu – Nikos Anastasiades	14. 2015 -: Mustafa Akıncı – Nikos Anastasiades		

KAYNAK B

1963'den 2015'e kadar müzakerecilerin basından resimleri

25 Haziran 1968 Bozkurt Gazetesi

19 Mayıs 1979 Cyprus Mail

19 Mayıs 1979 Cyprus Mail

10 Mart 1993 Halkın Sesi Gazetesi

10 Mart 1993 Halkın Sesi Gazetesi

12 Eylül 2011 Halkın Sesi Gazetesi

KAYNAK C

Dünyanın farklı yerlerinde başlıca kadın barış girişimlerinin zaman çizgisi

- **Shoals of Peace Women (Kadın Barış Grubu):** Britanya'daki kadınlardan oluşuyordu. Grubun esas amacı sivil savaşı sona erdirmekti. **17'inci** yüzyılda beyaz kurdeleler takıp Britanya parlamentosunu ele geçirdiler.
- **International Women Suffrage Alliance (Uluslararası Kadın Oy Hakkı Birliği):** Avrupa ve Kuzey Amerika'daki kadınları kapsıyordu. **I'inci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllarda** savaşı önlemek için organize oldular.
- **The Women's International League for Peace and Freedom (Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın İşbirliği):** Avrupa ve Kuzey Amerika'daki kadınlardan oluşmuştu. **Nisan 1915'de** Lahey'de Uluslararası Kadın Kongresi tarafından kuruldu. Amacı 1'inci Dünya Savaşı'nı durdurmaktı.
- **Women's Strike for Peace (Barış için Kadın Grevi):** Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kadınları kapsıyordu. **1961** yılında kuruldu. Silahlanma yarışı, nükleer silahlar ve Vietnam savaşına karşı durdular.
- **Women in Black (Siyah Giyen Kadınlar):** Dünya çapında bir kadın örgütüdür. İlk grup, Filistin toprakları'nın İsrail tarafından Aralık 1987'den 1991'e kadar süren işgaline karşı Filistin İlk Ayaklanma'nın ardından **1988** yılında İsrailli kadınlar tarafından Kudüs'te kuruldu. Esas amacı hükümetlerin askeri politikalarına meydan okumaktır.
- **Women's Initiative for Peace (Kadın Barış İnisiyatifi):** Yunanistan ve Türkiye'den kadınları içermektedir. Bu grup **1998** yılında oluştu. Amacı kadın bakış açısıyla Yunanistan ve Türkiye arasında barışı desteklemektir.

KAYNAK D

Kıbrıs'ta kadınların barış girişimlerinin zaman çizgisi

Women's Civic Initiative for Peace (Barış için Kadın Sivil Girişimi): Kıbrıslı Türk Kadınlardan oluşuyordu. Bu grup 1999 yılında farklı kadın grupları tarafından kuruldu. Grubun amacı Kıbrıs'ta bir barış kültürü yaratmaya yardımcı olmak ve kadınları güçlendirmekti.

Hands across the Divide (Bölünmüşlüğün İki yakasındaki Eller):
Kıbrıs'ta bölünmüşlüğün iki yakasındaki farklı topluluklardan kadınları içerir. 2002 yılında kuruldu. Uzlaşmayı ve Kıbrıs'ta yaşamını sürdüren herkesin birlikte barış içinde yaşamasını hedefler.

Women Walk Home (Kadınlar Eve Yürüyor): Kıbrıslı Rum kadınlardan oluşuyordu. Bu grup, 1987 yılından başlayarak Yeşil Hattı geçmek için yürüyüşler düzenledi. Grubun amaçları içinde Kıbrıs'ın yeniden birleşmesi ve Kıbrıs'taki baskın iki toplumun dış müdahaleler veya yapay sınırlar olmadan birarada yaşaması vardı.

The Gender Advisory Team (Toplumsal Cinsiyet Danışma Ekibi):
Tüm Kıbrıs'ta farklı topluluklardan kadınları içerir. 2009 yılında kurulmuştur. Kıbrıs'ta barış müzakerelerine ve çatışma sonrası barış süreçlerine cinsiyet eşitliğini entegre etmeyi amaçlar.

Ders Planı 5: Zaman içinde kadınların eğitime erişimleri

ÖĞRETMENLER İÇİN NOTLAR

Anahtar Soru: Kanıtlar bize 1913 yılında Kıbrıs Toplumu'nda/Okulları'nda cinsiyete karşı tutumun nasıl olduğu hakkında ne söylüyor ve o zamandan bu zamana değişiklikler oldu mu?

Arka Plan: Kıbrıs'ta kadınların değişen statüleri ve beklentileri ve toplumun kural ve değerlerindeki gelişmelerle birlikte kadınların eğitime ulaşımları da zaman içinde değişmiştir. Bu ders farklı zamanlarda 20'inci Yüzyıl okul modelleri kullanarak bu konuyu inceleme ve *değişim ve süreklilik hakkında öğrenme (veya keşfetme)* şansını sunar.

SÜRE	ÖĞRENME ÇIKTILARI ÖĞRENCİLER AŞAĞIDAKİ BECERİLERİ EDİNEBİLECEKLER.	AKTİVİTE	NOTLAR
10 dk.	Kıbrıs'ta kızların eğitimindeki gelişmeler konusunda farkındalık sahibi olabilecekler.	Öğretmen Kaynak A'dan kısa bir giriş sunar.	
15 dk.	Resimleri kıyaslayabilecek; değişim ve sürekliliği; deneyim çeşitliliğini değerlendirebilecekler.	Farklı okullarda 1913 – 1960 yılları arasında çekilmiş resimlerin karşılaştırılması (**A** ve **B** kaynakları)	Zaman içinde toplumsal cinsiyet farklılığındaki değişiklikler vurgulanmalıdır.
15 dk.	Değişim ve sürekliliğin önemini değerlendirebilecek; zaman içinde değişen değerler ve beklentiler ile ilgili gözlemler yapabilecekler.	Kadınların eğitime erişimleri sürecinde kronolojik değişiklikler ve tarih içinde toplumda kadın algısı ile ilgili tüm sınıf tartışması.	Tartışmayı söz konusu değişikliklerin kadınların toplum içindeki yaşam ve kadın algısını etkileyip etkilemediğine odaklanacak şekilde yönlendirin ve değişimin kısa ve uzun vadeli neden ve sonuçlarını tartışın.

Ardıl aktivite: Anne ve babanız / nene ve dedenizle onların deneyimleri üstüne konuşunuz ve kısa bir rapor yazınız, varsa fotoğraflar da getiriniz. Diyaloğu başlatmak için öğrencilere örnek anahtar sorular verilebilir: *"Okula gittin mi? Kaçıncı sınıfa kadar okudun? Okulda hangi dersleri gördünüz? Okula neden devam ettin/etmedin? Bu kimin kararıydı?"*

KAYNAK A
Tartışmayı yönetme

- Okula gitme erkeklerin kazanma gücünü daha belirgin bir şekilde arttırdığından anne ve babalar için kızların eğitimi erkeklerin eğitimi kadar önemli değildi (Weir: 1952:62).
- 1925 yılında bir ortaokulda yapılan öğretmen toplantısında kızların eğitilmesine gerek olup olmadığı üstünde tartışıldığı raporlanmıştır (Elefteriya, 11 Nisan 1925; Weir: 1952:64).
- Resmi bir raporda birçok okulda kızların erkeklerle aynı eğitimi alıyor olması sorun olarak belirtilmiş ve 1951 yılında Britanya yönetimi tüm ortaöğretim okullarında kızlar için "dikiş" ve "yemek yapma" derslerini şart koymuştur (Weir: 1952:296-297).
- 1928 yılında Kıbrıs adasında 6 ile 12 yaşları arasında 64,000 çocuk vardı; bu çocukların yalnızca 48,000'i bir okula kayıtlıydı ve bunlardan 12,000'i kız öğrenciler idi. (Weir 1952:62).
- 1938 yılında ilkokullarda 25,891 erkek, 19,929 kız öğrenci vardı (Weir 1952:62). 1945-46 öğrenim yılında ilkokullarda 29,574 erkek öğrenci, 24,944 kız öğrenci vardı (Yıllık Koloni Raporları, 1946; Weir: 1952:63). İlköğretimde cinsiyetler arasında sayısal eşitliğe ancak ilköğretimin zorunlu yapıldığı 1960 yılından sonra ulaşıldı.
- İlk kız ilkokulu Kıbrıs Rum Toplumu'nda 1856 yılında, Kıbrıs Türk Toplumu'nda 1888 yılında ve Ermeni Toplumu'nda 1902 yılında açıldı (Hadjilyra 2009).
- Kızlar için ilk ortaöğretim okulu Bayan Fluhart tarafından 1878 yılında Larnaka'da açıldı (Weir 1952:63). Öğretim dili İngilizce'ydi. Bu okul 1878'den 1882'ye ve 1887'den 1891'e kadar hizmet verdi (Weir 1952:63).
- Kızlar için ikinci ortaöğretim okulu 1901 yılında Lefkoşa'da kuruldu – bu okul Kıbrıslı Türk kızların gittiği Viktorya Kız Lisesi'ydi (Weir 1952:63). O zaman Kıbrıslı Rum kızlar için bir ortaöğretim okulu olmamasına rağmen, Lefkoşa, Larnaka ve Limasol'daki ilkokullarda daha üst düzeyde derslerin verilmesi ile bazı imkanlar sunulmuştu (Sleght:1949-50; Weir 1952:64). Üçüncü ortaöğretim okulu 1912 yılında Limasol'da açıldı (Elefteriya, 22 Ocak 1912; Weir 1952:64).
- 1945 yılına kadar, Kıbrıs'taki toplam 43 ortaöğretim okulundan 14'ü erkek okulu, 9'u kız okulu ve 20'si de karma okullardı; bu okulların 27'si Rum-Ortodoks, 6'sı Müslüman, 3'ü Ermeni ve 7'si karmaydı (Kıbrıs'ta On Yıllık Gelişme Programı 51; Weir: 1952:33).

KAYNAK B

1900'lü yıllardan 1950'lere kadar ilkokul resimleri

Baf Samara Köyü İlkokulu (1920)

Komi Kebir İlkokulu kız öğrencileri ve öğretmenleri(1930)

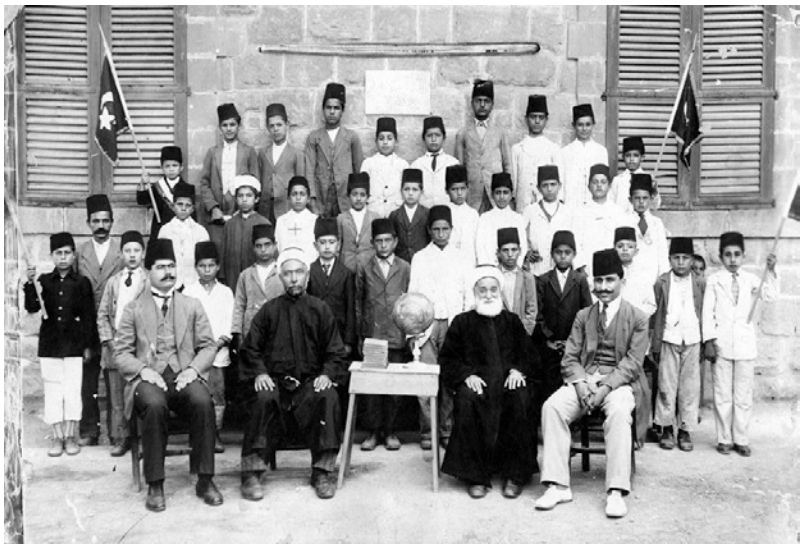

Ayasofya İlkokulu (1916-1917)

KAYNAK C

1900'lü yıllardan 1950'lere kadar ortaöğretim okul resimleri

Lefkoşa Lisesi (1907)

Viktorya Kız Lisesi (1920)

Viktorya Kız Lisesi (1931-34)

Lefkoşa Haydarpaşa Lisesi (1945)

Viktorya Kız Lisesi (1954)

Omorfo Lisesi (1926)

Ders Planı 6: Tarihte alan ve ses tanımak: 20'inci yüzyılın başlarında Kıbrıslı kadınların emeği

ÖĞRETMENLER İÇİN NOTLAR

Anahtar soru: 20'inci yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs toplumunda kadınların farklı rolleri ve çeşitli sosyo-ekonomik sektörlere katkıları nelerdi?

Arka plan: Bu aktivitenin amacı 20'inci yüzyılın ilk yarısında kadınların farklı rol ve çeşitli iş sektörlerine katkılarını incelemektir. Bunun dışında, a) kadınların ekonomideki ve evdeki rollerinin cinsiyet önyargısı ile oluşturulan anlayışı (örneğin kadınların yalnızca ailelerine baktıkları) yıkmayı, b) Kıbrıslı kadınların 'saklı' kalmış ve ödenmemiş emeğini gün ışığına çıkarmayı ve c) fabrikalarda ve tarımda çalışmış olan kadınların iş ve günlük yaşamlarını ve onların işçi hakları konusundaki mücadelelerini görünür kılmayı hedefler.

SÜRE	ÖĞRENME ÇIKTILARI ÖĞRENCİLER AŞAĞIDAKİ BECERİLERİ EDİNEBİLECEKLER.	AKTİVİTE	NOTLAR
5 dk.	Tarihte kadınlarla ilgili önceden mevcut olan bilgileri ortaya koyabilecekler. [Beyin fırtınası etkinliği]	Öğrenciler için soru: 20.yüzyılın ilk yarısında sizce kadınların hayatı nasıldı?	Öğrenciler tarafından söylenen 3-4 ana özelliği tahtaya yazınız.
15 dk.	Çeşitli kaynaklarla çalışabilecek ve iş hayatında kadınların farklı rollerini ve katkılarını inceleyebilecekler.	Öğrencileri çift sayıda gruplara ayırarak tüm gruplara Öğrenci Kartı'nın bir kopyasını verin (ltf. aşağıya bkz.). Grupların yarısına Çalışma Kağıdı 1 ve 3'ü, diğer yarısına da Çalışma Kağıdı 2'yi verin. 7 dakika sonra gruplardan Çalışma Kağıtlarını değiştirmelerini isteyiniz, böylece öğrencilerin tümü materyallerin hepsini görmüş olacaklar.	Öğrencilerden materyali incelerken Öğrenci Kartı'nın üstündeki soruları yanıtlamalarını ve not almalarını isteyiniz. Öğrenci Kartı'nı kesmek için makasa ihtiyacınız olacak.
15 dk.	Sunum, demokratik katılım ve ekip çalışması becerilerini geliştirebilecekler.	Gruplardan Öğrenci Kartı'ndaki soruları yanıtlayarak 3 dakikalık kısa sunumlar hazırlamalarını isteyin. Hem fikir oldukları yanıtları büyük kağıtlara yazmalarını isteyin. Sonra grup tarafından seçilecek 1-2 kişi sınıfa sunum yapabilir.	Büyük kağıt ve kalemlere ihtiyacınız olacak.
10 dk.	Cinsiyet önyargısının nasıl olduğu ve bizim tarihimizde ve kültürümüzde nasıl yüceltildiği konusunda eleştirel olarak düşünebilecek; tartışma becerileri geliştirebilecekler.	Sonuçların tartışılması-Tüm sınıf: Aktiviteyi tartışmak için tüm sınıfı biraraya getiriniz.	Sorulacak sorular: Onları en çok etkileyen nedir? Bir disiplin olarak tarih hakkında ve özellikle de Kıbrıs kadın tarihi hakkında ne öğrendiler?

Öğrenci Kartı: Verilen materyali kullanarak aşağıdaki soruları cevaplamaya çalışın:

- 20'inci yüzyılın ilk yarısında Kıbrıs'taki kadınların büründüğü çeşitli roller nelerdir?
- Farklı kaynaklardan kadınların günlük yaşamlarına dair ne sonuçlar çıkarabiliriz? Kadınlar, örneğin tarlada ve evde çift görevde çalışıyor gibi görünüyorlar mı?
- Bunların güvenilir tarihsel kaynaklar olduklarını söyleyebilir miyiz? Kadınların çalışma yaşamına dair bilgiler sizce neden çoğunlukla görsel ve sözlü tarih materyallerinde bulunuyor?
- Kadınların işçi hakları konusunda başlıca talepleri nelerdi?

Çalışma Kağıdı 1: Kadınların iş yaşamına ilişkin fotoğraflar ve resimler

1

2

3

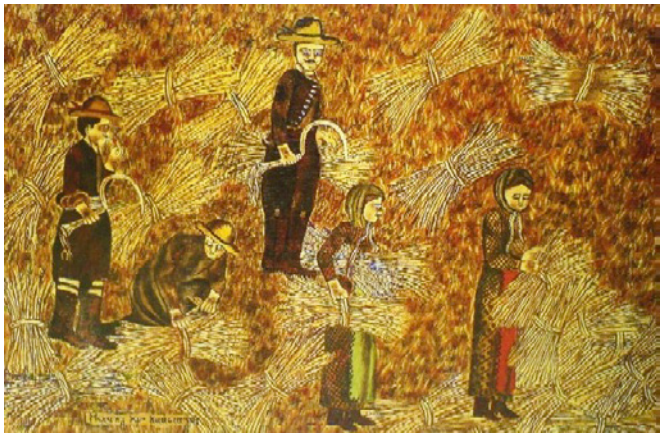

4

1. Baf'ta bir madende işçibaşının denetiminde taş kıran işçiler. 1924'de çekilmiş bir fotoğraf. [PEO, 1991]
2. 'Ekmek yaparken', [Φούρνισμα ψωμιού] Giannis Pelekanos, 2007.
3. Bir tütün fabrikasında tütün ayıklayan kadın işçiler. 1906'da çekilmiş bir fotoğraf [PEO, 1991].
4. 'Demet yaparken' [Συνάουν δεμάτια], Michael Kasialos

Çalışma Kağıdı 2

1924 yılında Maraş'ta doğmuş olan P.Ioannou'ya ait İplikhane'de işçi olarak çalışmış Christalleni Milioti'nin ifadesi (Pantelis Varnavas'ın (1990) 'Yaşam için Savaşmak: Gazilerin Anıları' kitabından alıntı).

'P.Ioannou'nun İplikhanesi 1906'da Mağusa'da kuruldu ve 1948 yılına kadar çalışır durumda idi. Çoğu kadın olmak üzere 70 civarında insan burada çalışırdı…eski kadın işçilerin ifadelerine göre çalışma şartları çok sağlıksızdı, günde 10 ile 12 saat arası çalışılıyordu ve maaşlar günde 6-12 kuruş arasındaydı. Fabrikadan sorumlu kişilerin davranışları kabul edilemezdi. Kadın sorumluların, çoğunluğu 10 ve 15 yaşları arasında işçi kız çocukları dövdükleri durumlar olurdu.

Çekirdek pamuktan ayrılmak zorundaydı. Sonra pamuğu değirmenlere götürüp temizler ve fitil haline getirirlerdi: İplik haline gelene kadar önce kalın, sonra biraz daha ince ve daha ince. Kızlar iplikli bobinleri sepetlerin içine yerleştirir, ısıtılmış fırınlara götürür ve sonra da ilmik olmaları için makaraların üstüne koyarlardı. Bu zor ve yoğun bir işti, özellikle de 12 yaşlarındaki kızlar için.

İşin kendi ve çalışma şartları çok zordu, bu yüzden 1938, 1942 ve 1947 yıllarında iplikhanede grevler yapıldı. Ben 1938 grevini hatırlıyorum. Baskıya artık dayanamayan kadın işçiler 8 saat çalışma, günlüklerinde artış ve sorumlulardan daha iyi muamele talep ettiler. İşveren bu taleplerini reddettiği için grev başlatıldı. Kadın işçiler erkek kardeşlerinin ve anne babalarının cesaretlendirmesiyle greve girdiler fakat erkek işçiler katılmadılar. Bölünme olduğu için, 2 buçuk ay süren grev başarısızlıkla sonuçlandı…

1942 yılında, iplikhane personeli daha iyi örgütlenince (ki bu aynı zamanda tüm Kıbrıs çapında işçi sınıfı için geçerliydi), isteklerini yeniden sunup 8 saatlik çalışma, günlüklerinde %30-%40 arası artış, çalışma saatleri içinde kahvaltı yapma hakkı ve iyi muamele talep ettiler. Talepleri bir kez daha reddedildi ve böylece greve girdiler. Bu sefer hem kadın hem de erkek işçiler greve katıldı ve grev başarıyla sonuçlandı'.

* Yaşam İçin Savaş: Gazilerden Anılar'dan alıntı. Pantelis Varnavas (1990:149-50).

1931 yılında Assia'da bir çiftçi ailesinin kızı olarak doğan Despoina Panaou ile yapılan bir görüşmeden alıntı (görüşme Georgina Christou tarafından yapılmış, 11.07.2015)

'Biz gençken hayat farklıydı. 4 kardeştik, 3 kız ve 1 oğlan. Babam tarla bekçisiydi fakat aynı zamanda tarlası da vardı ve bu tarlayı işlemesi için başkasına verirdi. Erkek kardeşim büyüyünce tarlayı o ekmeye başladı, biz de ona yardım ettik. Tarlalara gider ve yardım da ederdik. Erkek kardeşim çiftçiydi, atlarla tarlaları ekmeye giderdi, biz evde kalıp ev işlerini yapardık. Yazın arpa ve buğdayı biçmek için tarlalara giderdik…demetleri yapan bizdik, onlar (erkekler) tırpanla biçer ve biz de bağlardık.

Zor bir hayattı kadınların tarlalara gitmesi, hele de küçük çocukların varsa, bebeklerini tarlaya yanlarında götüren kadınlar vardı. Biz erkek kardeşimle giderdik, demetleri yüklerdik ve onları harmanladığımız yere götürürdük. Üstünde küçük taşlar olan *döğen* diye bir tahta parçası kullanırdık, onu demetlerin üstüne koyup üstünde dururduk ve sonra atları tahtaya bağlardık. Atlar dönüp dururdu ve bu şekilde saman oluşurdu. Samanı arpa ve buğdaydan ayrılsın diye havaya savururduk ve bunu yapmak çok zordu. Amaç arpa ve buğday yetiştirmekti çünkü insanlar bunlarla yaşardı, biz kadınlar buğdayı un yapmak için değirmene götürürdük – köyde iki değirmenimiz vardı – sonra hepimiz hamur yoğururduk, evlerimizde fırın vardı, bu kadınların işiydi.

Bazı kadınlar bu tür işleri zor bulurlardı…ama o zaman çalışacak başka yer yoktu, ailede çalışırdınız. Kendi tarlası olmayan aileler vardı, o yüzden başkalarının tarlalarında çalışırlardı. Bizim çiftçi olan dayılarımız vardı ve yazın biçmek için hepimiz bir araya gelirdik ve bir gün bir dayımızın tarlalarına, başka bir gün bir diğerinin tarlalarına giderdik…Ev işlerini de yapman gerekirdi, bazı kadınlar örgü örerdi, bazıları dokuma tezgahında dokurdu, bunlar kızların işiydi, ailenin çarşaflarını filan hep biz dokurduk. Kadınlar kendi başlık paralarını hazırlardı…Ayrıca hayvanlarımız vardı, tavuklar, tavşanlar, güvercinler, bunları kafeslerde tutup beslerdik, bunlardan kadınlar sorumluydu, bu kadın işiydi'.

Georgina Christou tarafından 11 Temmuz 2015'te yapılan söyleşi.

Çalışma Kağıdı 3

ΖΗΤΩ ΤΟ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟΝ
ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

YAŞASIN KADIN İŞÇİLERİN KIBRIS TOPLANTISI

ΠΕΟ

1955

ΕΡΓΑΤΡΙΕΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΟΛΕΣ ΣΤΟ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΝ ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟΝ
ΤΗΣ 25ΗΣ ΤΟΥ ΣΕΠΤΕΒΡΗ

KIBRIS KADIN İŞÇİLERİ!
HAPİNİZ DE 25 EYLÜLDE YAPILACAK OLAN TOPLANTIYA KOŞUNUZ

Türkçe çeviri: 'Yaşasın Kadın İşçilerin Kıbrıs Toplantısı: 25 Eylül'de Lefkoşa'da Royal Sineması'nda kadın işçilerin Kıbrıs toplantısı yapılacaktır. Bu toplantıda müzakere edilecek meselelerden biri de Sosyal Sigorta Sistemi meselesidir. Kadın işçiler hasta oldukları zaman kendilerini ücretsiz tedavi edecek, onlara ücretsiz ilaç ve hastalık ödeneği verecek, dul kadınlara ve işçilerin öksüz çocuklarına maaş verecek tam bir Sosyal Sigorta Sistemini Hükümetten isteyeceklerdir. Hiç bir kadın işçi bu toplantıdan geri kalmamalıdır.'

Fotoğrafın altındaki yazı: 'Çamlıköy'den bu dul kadının yanında 5 öksüz çocuğundan ikisi bulunmaktadır. Kocası madende bir kaza neticesi ölmüştür. Kıbrıs'ta bu dul ve öksüzler gibi himayeye muhtaç yüzlerce dul ve öksüz bulunmaktadır. Bundan dolayı Hükümet Tam bir Sosyal Sigorta Sistemini tez bir zamanda tatbik etmeye mecburdur'. P.Varnavas'tan alınmış el ilanı (1997:82).

Ders Planı 7: Toplum Tarihini Araştırmak: 20'inci yüzyılda kadınların hayatları

ÖĞRETMENLER İÇİN NOTLAR

Anahtar Sorular: Kadınların 20'inci yüzyıla ait deneyimleri bize Kıbrıs hakkında neler söylüyor? Çağdaş Kıbrıs toplumunun oluşmasında kadınların rolü neydi?

Arka plan: Bir toplumun yakın geçmişini çalışırken, hayatta olan insanların tarihlerine başvurmak her zaman yararlıdır. AHDR'a göre, "sözlü tarih esas olarak sözel kaynaklara odaklanır ve hayattaki insanların hikayelerini, anılarını ve ifadelerini sistematik olarak kaydederek, saklayarak ve yorumlayarak tarihler yaratır." Bu şekilde, farklı türden kanıtları biraraya getirirerek tarihin daha bütünsel bir yorumunu oluştururuz. Bu ders planında, ataerkil veya baskın güç ilişkilerini nasıl bozabileceğimiz ve kadınların tarihinin tarihe nasıl yeni bir ışık tutabileceği anlayışını oluşturmaya çalışıyoruz. Sözlü Tarih projeleri yaparken, lütfen AHDR'ın *"Sözlü Tarih'in Tanıtımı-Hayattaki İnsanların Öyküleri Tarih olunca"* yayınını inceleyiniz. Bu yayına internet üzerinden (www.ahdr.info) ulaşabilir veya AHDR'ın Home for Cooperation (Dayanışma Evi) binasındaki ofisinden kitap olarak alabilirsiniz.

SÜRE	ÖĞRENME ÇIKTILARI ÖĞRENCİLER AŞAĞIDAKİ BECERİLERİ EDİNEBİLECEKLER.	AKTİVİTE	NOTLAR
5 dk.	Okul Tarih öğretim programı içinde sözlü tarih(ler)in önemini anlayabilecek.	Öğrenciler gruplar halinde şu soruyu tartışırlar: "Sizce sıradan insanların sözlü tarihleri Tarih'in oluşturulmasında neden önemlidir?" Tüm sınıf tartışması	Malzeme: Öğrenci not defterleri
7 dk.	Bir sözlü tarih projesi için görüşme tasarlarken atılacak adımları anlayabilecekler.	Öğretmenin Power Point sunumu: • Görüşme öncesinde düşünülmesi gerekenler • Etik konular • Görüşme öncesinde yapılması gerekenler • Görüşmenin kendisi • Görüşmeden sonra Tartışma.	Bu sunumu hazırlamak için materyal AHDR'ın "Sözlü Tarih'in Tanıtımı" yayınında bulunabilir. Diğer materyaller: Projektör ve bilgisayar. Öğrencilere vermek için sunumun çıktısı/ izlenecek adımlar.
15 dk.	Birlikte ve işbirliği içinde çalışarak tarih kaynakları ve tarihsel önem üstünde eleştirel olarak tartışabilecekler.	Öğrenciler sınıftaki öğrenci sayısına bağlı olarak 3'lü veya 4'lü gruplara ayrılır ve kadınların yaşamlarından ilginç buldukları ve sözlü tarih ile araştırılabilecek **olası bir konu üstünde beyin fırtınası** yaparlar. Sonra, seçilen konu üzerinde **kimin bir söyleşi için daha ilginç, erişilebilir ve güvenilir** olduğuna ve bu kişiye nasıl yaklaşacaklarına karar verirler.	Bu işlem tam ters bir yaklaşımla da de yapılabilir.
11 dk.	Bir sözlü tarih görüşmesi sırasında doğru soruları seçmekte öncelik belirleyebilecekler.	İyi bir soru nasıl olur? Bu sorular kadınların topluma katkıları konusunu ortaya çıkarmanıza yardımcı oluyor mu? Öğrenciler kendilerine verilen örnek soruları öncelik sırasına koyarlar ve sonra yapacakları görüşme için kendi örnek sorularını yazarlar (Çalışma Kağıdı – Aktivite 2).	Öğretmen sınıfta dolaşıp gruplara yardımcı olur. Öğretmenin ayrıca "katkı" kelimesi ile ne kastedildiğini netleştirmesi gerekir.
2 dk.	Kapanış	Sözlü tarih ödevinin tamamlanması için bir takvim oluşturulur ve öğrencilere gerekli araç-gereç verilir.	

Ardıl aktivite: Öğrenciler kendi görüşmelerini yaparlar ve görüşülen kişiye bir teşekkür notu gönderirler. Sonuçları tüm sınıfa sunarlar ve tüm okula sunmak için de bir çoklumedya veya medya projesi tasarlarlar.

1. **Bir Sözlü Tarih Projesi için görüşmenin nasıl yapılabileceği** konusunda daha fazla bilgi için lütfen AHDR'ın "Sözlü Tarih'in Tanıtımı-Hayattaki insanların öyküleri tarih olunca" yayınını inceleyiniz (www.ahdr.info).

2. **Aşağıdaki soru kartlarını kesiniz. Her soru için, bu sorunun bir sözlü tarih görüşmesi yaparken ne kadar önemli olduğuna karar veriniz. Çok önemli olan soruyu hedefin tam ortasına, o kadar da önemli değilse daha uzağa, hiç önemli değilse de hedefin dışına yerleştiriniz!**

   "Kıbrıs'ta kadınların toplum içindeki rolleri sizin yaşamınız boyunca nasıl değişti?" konusunu araştırırken sorulabilecek örnek sorular.

Nerede doğdunuz?	Çocukluğunuz nerede geçti?
Anne ve babanız yaşamlarını kazanmak için ne yapardı?	Sizce aileniz oldukça tipik bir aile miydi? Neden öyleydi? Neden değildi?
Okula nerede devam ettiniz?	Okulda ne giyerdiniz?
Evde ne giyerdiniz?	Evde/özel günlerde ne giyerdiniz?
Giysilerinizi kim tasarlardı/yapardı/alırdı?	Bizimle çocukluk/gençlik/evlilik fotoğraflarınızı paylaşmak ister misiniz?
Kadınların geçmişteki giyim tarzlarının o zamanın toplumsal kurallarını da yansıttığını düşünüyor musunuz?	Kadın modasının kadınların toplum içindeki konumunu yansıttığını düşünüyor musunuz?
Kıbrıs'ta kadınların geçmişteki/zaman içindeki giyim tarzları ile ilgili sizin başka ilginç bulduğunuz birşey var mı?	Sizin gençliğinizde kadınlara karşı olan tutumlar bugünkünden farklı mıydı? Eğer öyleyse, ne açıdan? Bu tutumlar neden değişti?
Bizimle paylaşmak istediğiniz başka birşey var mı?	- -
- -	- -

3. **Ardıl aktivite: Bilgisayar aktivitesi** – Sözlü Tarih konusunda kaynaklar, ek yazılar ve görüşme örnekleri için aşağıdaki sayfayı ziyaret edebilirsiniz:

Sözlü Tarih için Adım Adım Kılavuz

– http://dohistory.org/on_your_own/toolkit/oralHistory.html

Öğrencilerin 20'inci yüzyılın anahtar tarihi olaylara tanıklık etmiş yaşlılarla yaptıkları görüşmeler – http://www.tellingstories.org

Unutmayın: **Etik konulara dikkat etmek sorumlu araştırma yapılmasını ve hem görüşülen kişileri hem de görüşmecileri koruyabilmeyi sağlar!**

Ders Planı 8: Değişim ve Süreklilik – 1878'den bu yana kadın yaşamı

ÖĞRETMENLER İÇİN NOTLAR

Anahtar sorular: Kadınların yaşamları son 100 yıl içinde değişti mi (büyük büyükannenizin doğumundan bu yana)? Bu süre içinde kadınların yaşamları ne açıdan aynı kaldı? Sizce değişim ve süreklilik Kıbrıs'ta tüm kadınlar için aynı mı oldu? Neden aynı oldu? Neden aynı olmadı?

Arka plan: Değişim ve süreklilik: Öğrenciler geçmişi bir dizi veya olaylar listesi olarak görmeyi bırakınca geçmiş hakkında daha farklı bir anlayış kazanırlar. Geçmişe böyle bir basitleştirilmiş bir bakış veya yanlış anlama yerini tarihin süreklilik ve değişim bileşimi olarak daha karmaşık veya bütünsel ele alınmasına bırakır. Benzerlik ve farklılık kavramı kullanarak, öğretmenlerden öğrencilerinin tarihi olayların nüfusun farklı kesimleri üstünde farklı etkileri olduğunu anlamalarına yardımcı olmaları istenir. Bu şekilde, genellemeleri ve "sahte" tektürelliği önlemiş oluruz ve öğrencilerin dikkatini çeşitlilik kavramına çekeriz.

SÜRE	ÖĞRENME ÇIKTILARI ÖĞRENCİLER AŞAĞIDAKİ BECERİLERİ EDİNEBİLECEKLER.	AKTİVİTE	NOTLAR
7 dk.	Farklı önemli tarihsel terimlerin anlamlarını tanıyabilecek.	Aktivite 1: Farklı tarihsel terimleri tanımlamaları ile eşleştirmek.	Öğrenciler gruplara ayrılır ve öğretmen sınıfı dolaşıp terimlerle anlamlarını eşleştirmelerine yardımcı olur.
7 dk.	İşbirliği içinde çalışmayı öğrenerek değişim ve sürekliliğin özelliklerini anlayabilecekler. değişim hızının eşit bir şekilde olmadığını anlayabilecekler.	Aktivite 2: Grafik yorumlaması ile değişim ve süreklilik.	Öğretmen sınıfa grafikleri dağıtır ve tarihte değişim ve sürekliliğin özelliğini açıklar. Öğretmenlere aynı zamanda bu yayında yer alan diğer ders planlarını da kullanarak bağlantılar kurması ve bu aktiviteyi tamamlamaları için için öğrencilere fikirler sunması önerilir.
6 dk.	Kadın tarihinde değişimi nasıl ölçeceklerini öğrenerek analiz becerilerini geliştirebilecekler.	Aktivite 3: Tüm sınıf tartışması.	Öğretmen öğrencilerin Aktivite 1'deki terimlerle Aktivite 2'deki diyagramları Kıbrıs'a odaklanarak kadınların tarihi ile ilişkilendirmelerine yardımcı olur. Kıbrıs tarihinden 1878'den bugüne örnekler vermelerini ister.
10 dk.	Kıbrıs toplumundaki değişikliklerin çeşitli farklı kadın gruplarını ne yönde etkilediğini anlayarak değişim ve süreklilik; benzerlik ve farklılık kavramlarını anlayabileceklerdir.	Aktivite 4: İnsan Grafiği – Kadınların yaşamlarındaki değişikliklerle ilgili cümleleri kronolojik sıraya koymak Farklılık ve benzerlikleri tartışmak.	Yere veya sınıf duvarına bir ip veya bant yerleştirilir ve öğrencilerden cümleleri kronolojik sıraya koymaları istenir. Ardından bu olayların farklı kadınları nasıl etkilediği tartışılır.
2 dk.	Kapanış		

ÖĞRENCİ ÇALIŞMA KAĞIDI

1. Anahtar terimleri anlamak – Anahtar terimleri anlamlarıyla eşleştirin.

a. Değişim…	i. birşeylerin eskimesi veya takılıp kalması ve gelişememesi demektir.
b. Süreklilik…	ii. birşeylerin nerdeyse aynı veya birbirine çok yakın görünmesi demektir.
c. Benzerlik…	iii. birisinin kişisel görüş ve yargı belirtmesi demektir.
d. Farklılık…	iv. birşeyin özelliklerini ve bu özellikler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için incelemek demektir.
e. İlerleme…	v. birşeylerin şekil değiştirmesi veya farklı olması demektir.
f. Gerileme…	vi. birşeylerin birbirinin aynısı olmadığı, çeşitlendiği veya birbirinden ayırt edilebildiği zaman kullanılır.
g. Durgunluk…	vii. birtakım delillere dayanarak sonuca vardığımız zaman kullanılır.
h. Analiz…	viii. birşeyler aynı kaldığı zaman kullanılır.
i. Fikir…	ix. birşeyler daha önceki bir duruma döndüğü zaman; geri dönme veya eski haline dönme olduğu zaman kullanılır.
j. Çıkarımda bulunmak…	x. birşeyler ileri gittiği, geliştiği veya ilerlediği zaman kullanılır.

2. Aşağıdaki grafikleri grubunuzda tartışınız ve kadınların Kıbrıs'ta veya başka yerlerdeki tarihlerinden örnekler veriniz.

Tarihçiler bize değişimin hızının eşit olmadığını söylerler…

Tarihi olaylar böyle değil…

GEÇMİŞ ŞİMDİ

…ama daha çok böyledir.

GEÇMİŞ ŞİMDİ

3. Tüm sınıf olarak, Aktivite 1'de bahsedilen terimlerin ve Aktivite 2'deki grafiklerin Kıbrıs'ta kadın tarihi ile nasıl ilişkili olduğunu tartışınız. Kadın tarihinde değişimi nasıl ölçeriz?

4. İnsan grafiği – Kıbrıs'ta kadınların yaşamlarında 1878'den bu yana yer alan DEĞİŞİKLİKLER ile ilgili aşağıdaki cümleleri kronolojik sırayla ipin üstüne dizin.

1960 – Kıbrıs kadınlarına oy kullanma hakkı verildi.	**1878** – Kıbrıs'ta İngiliz İdaresi döneminin başlangıcı.
1963 – Ayla Kazım Halit Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi'nde ilk kadın milletvekili oldu.	**2004 (Mayıs)** – Kıbrıs Avrupa Birliği'ne üye oldu.
2004 (Nisan) – Annan Planı Referandum'u yapıldı.	**1930'ların sonu** – İlk Kadın İşçi Sendikaları'nın kurulması.
1974 – Kıbrıs'ta Türk askeri operasyonu başladı.	**2014** – Androulla Vassilliou Eğitim, Kültür, Çokdillilik ve Gençlik'ten sorumlu Avrupa Vekili olarak atanır.
1948-49 – İlk "İlerici Kadınlar Örgütleri" kuruldu, bu daha sonra sol siyasetle ilişkili olan "Pan Kıbrıs Demokratik Kadınlar Derneği"nin kurulmasına yol açtı.	**1998** – Eşcinsellik Kıbrıs Cumhuriyeti'nde yasallaştırılır.
2014 – Eşcinsellik Kıbrıs'ın kuzeyinde suç olmaktan çıkarıldı.	**1955** – EOKA İngiliz idaresine karşı silahlı eylem başlatır.

Aktiviteyi tamamlayınca, bu Çalışma Kağıdında kullanılan anahtar terimlerle ilgili FARKLILIKLAR ve BENZERLİKLERİ tartışın. Bu değişiklikler Kıbrıs kadınlarını aynı şekilde mi etkiledi? Bu değişikliklerin farklı kesimlerden gelen kadınlar üstündeki etkileri nelerdir?

SÖZLÜK

Cinsiyet: Kişinin üreme organları, hormonları ve kromozomları ile belirlenen, doğduğunda sahip olduğu biyolojik özelliklerdir. Bir kişi kadın, erkek veya erdişi (erkeklere ve kadınlara ait özellikleri karışık olarak taşıyan) olarak doğabilir.

Toplumsal cinsiyet: Doğumda kendilerine verilen cinsiyete bağlı olarak, kadınların ve erkeklerin hem özel hem de toplumsal yaşamları için sosyal olarak geliştirilmiş roller ve beklentiler. Toplumsal cinsiyet rolleri kültüre ve zamana bağlı olarak değişim gösterir, yani durağan değillerdir. Toplumsal cinsiyet ilişkiseldir; yani genel olarak cinsiyet rollerinin birbirini tamamlayıcı olduğu düşünüldüğünden kadınlara biçilmiş toplumsal cinsiyet rollerini anlamak için, aynı zamanda erkeklere atfedilen cinsiyet rollerini de anlamamız gerekir (erkeklerin olmamaları ya da yapmamaları beklenen herşeyi kadınların olmaları veya yapmaları beklenir).

Lezbiyen, gey, biseksüel, trans*, kuir, erdişi, aseksüel (LGBTQIA+): Lezbiyen, cinsel veya duygusal olarak başka kadınları çekici bulan kadın için kullanılır; gey cinsel veya duygusal açıdan başka erkekleri çekici bulan erkek için kullanılır; biseksüel bir kişiyi cinsiyeti ne olursa olsun çekici bulabilen kişiyi ifade eder; trans* doğumda edindiği cinsiyeti/toplumsal cinsiyeti kendi toplumsal cinsiyet kimliği ile uyuşmayan kişi için kullanılır; erdişi doğumda kadının ve erkeğin aldığı anatomik özelliklerin karışımını taşıyan kişi için kullanılır; aseksüel başkalarını cinsel olarak değil yalnızca romantik olarak çekici bulan kişi için kullanılır; kuir, çift cinsiyet ve zorunlu heteroseksüellik de dahil, yukarıda bahsedilen tüm diğer cinsiyet kimliklerini reddeden ve cinsiyetini ve cinselliğini önceden tanımlanmamış şekilde akışkan ve değişken bir şekilde deneyimleyen kişiyi ifade eder.

Ataerki: Tam olarak 'babanın kuralı' anlamına gelir ve hayatın her alanında erkeklerin kadınlara karşı egemenliğini belirtmek için kullanılmıştır. Erkek gücünü öne çıkararak kadınları karar verme mekanizmaları veya iş sektöründeki yüksek mevkilerden dışlamak amacı için yapılandırılmış idari ve toplumsal bir sistemdir. Bu kavram örneğin, babaların ev yaşamında, başlık parası ve aile mirası sistemlerinde başkan ve karar veren kişi olması gibi yaşamın daha özel alanlarında da bulunabilir; birçok toplumda, erkekegemenliğin varlığı kadınların aleyhine olmuştur; çoğunluğu bekar annelerden oluşan tek ebeveynli ailelerin aldığı sosyal yardımlara ve aile içi şiddetin verdiği utanç ve sessizliğe yansıması diğer olası olumsuzluklar arasında sayılabilir. Bu konuların tümü ataerki altında ele alınabilir, fakat ataterkinin toplumsal cinsiyet gibi zaman içinde değiştiğini ve her toplumun kültürel bağlamına göre farklı şekiller alabildiğini akılda tutmak gerekir.

Akdeniz Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Enstitüsü tarafından hazırlanmış daha kapsamlı bir Toplumsal Cinsiyet terimler listesine aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz:

http://www.medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/Gender-Glossary-updated_final.pdf

KAYNAKÇA

A Ten-Year Programme of Development for Cyprus (1946) Nicosia: n.p.

Argyrou, C. & Socratous, Y. (2011) *Εγχειρίδιο Χαρτογράφησης Εκπαιδευτικού Υλικού Ιστορίας – Γ' Γυμνασίου* [Manual for Mapping History Educational Material – 3rd Grade Gymnasium]. Curricula. History. Educational Material of Secondary Education. Ministry of Education and Culture. Nicosia, Cyprus. Available from: http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/themata/istoria/analytika_programmata/chartografisi_c_gymnasiou.pdf. [Accessed on 11.01.2015.]

Association for Historical Dialogue and Research (2011) *Introducing Oral History: When Living People's Stories Become History.* Nicosia: Association for Historical Dialogue and Research.

Association for Historical Dialogue and Research (2013) *Policy Paper: Rethinking Education in Cyprus.* Nicosia: Association for Historical Dialogue and Research.

Agapiou-Josephides, Kalliope (2012) 'Women's Suffrage in Cyprus', in Rodriquez-Ruiz Blanca and Rubio-Marin Ruth, 'The Struggle for Female Suffrage in Europe. Voting to Become Citizens', pp. 453-474, Leiden – Boston: Brill

Agathangelou, A. (2000) 'Nationalist narratives and (dis)appearing women: State sanctioned sexual violence'. *Canadian Woman Studies* 19(4): 12–21.

Alitheia newspaper (2009) «Νέα σύγκρουση για τα Αναλυτικά Προγράμματα» [New clash over the curricula]. *Alitheia* newspaper, 20 March: 17.

Anderson, B. (1991) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism.* London: Verso.

Argyrou, V. (1996) *Tradition and Modernity in the Mediterranean: The Wedding as Symbolic Struggle.* Cambridge and New York: Cambridge University Press.

Atalay, M. & Uzman, B. (1998) *Kıbrıs Türkü'nün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri* [Turkish Cypriot Women's Associations in the Change and Development of Turkish Cypriots] (2 vol.) Famagusta: Cyprus Studies Centre, Eastern Mediterranean University.

Austen, J. (2006) [1817] *Northanger Abbey* (2 vol.). Cambridge: Cambridge University Press.

Azgın, F. (1998) *Ulviye Mithat ile Feminist Buluşma* [A Feminist Encounter with Ulviye Mithat]. Nicosia: Meral Tekin Birinci Vakfı ve Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği.

Beauvoir, S. D. (1972) [1949]. *The Second Sex.* Trans. HM Parshley. Harmondsworth: Penguin.

Berger, S. & Lorenz, C. (eds) (2008) *The Contested Nation: Ethnicity, Class, Religion and Gender in National Histories.* London: Palgrave Macmillan.

Berktay, F. (2003) *Tarihin Cinsiyeti* [Gender History]. Istanbul: Metis.

Bryant, R. (2002) 'The purity of spirit and the power of blood: A comparative perspective on nation, gender and kinship in Cyprus'. *The Journal of the Royal Anthropological Institute.* 8(3): 509–30.

Carby, H. (1996) 'White woman listen! Black feminism and the boundaries of sisterhood'. In Baker, H.A., Diawara, M. & Lindeborg, R. (eds) *Black British Cultural Studies: A Reader.* Chicago: The University of Chicago Press, 61–86.

Carr, E. H. (1961) *What is History?* Cambridge: Cambridge University Press.

Chasapopoulos N. (2009) «Βιβλιομαχία στην Κύπρο» [Bookfight in Cyprus]. *To Vima Online*, 5 April. Available from: http://www.tovima.gr/society/article/?aid=262428. [Accessed on 16.07.2015.]

Christou, G. (2013) 'Understanding gender-based violence among adolescents: Exposing challenges for an inclusive educational policy and citizenship education in Cyprus'. *Citizenship Teaching & Learning.* 8(1): 75–90.

Christou, G. & Kapsou, M. (2015, forthcoming), 'Gendered asymmetries of equality in the narratives of adolescents in Greek Cypriot schools'. In Phellas C. (ed.) *Revisiting Sexualities in the 21st Century.* Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.

Claire, H. (1996) *Reclaiming Our Pasts: Equality and Diversity in the Primary History Curriculum.* Stoke-on-Trent: Trentham Books Ltd.

Cockburn, C. (2004) *The Line: Women, Partition and the Gender Order in Cyprus.* London: Zed Books.

Colonial Reports Annual 1946 (1948) Nicosia: n.p.

Collingwood, R.G. (1947) *The Idea of History.* New York: Oxford University Press.

Connell, R. (1987) *Gender and Power*. Cambridge: Polity Press.

Daly, M. (1990) *Gyn/Ecology: The Metaethics of Radical Feminism.* Boston: Beacon Press.

Davis, N. Z. (1976) ' "Women's History" in transition: The European case'. *Feminist Studies* 3(3/4): 83–103.

Dedeçay, S. S. (1985) *Viktorya İslam İnas Sanayi Mektebi ve Kıbrıslı Türk Kadının Hakları* (1902-1985) [Victoria Girls' School and the Rights of Turkish Cypriot Women (1902 and 1985)] Nicosia: Kıbrıs Postası Basımevi.

Derya, D. (2011) 'Gendered democracy is not a real democracy'. In Derya, D. (ed.) *On the way to Gender Equality.* Nicosia: EU Civil Society Support Team Pub, 6–28.

Doucet, A. & Mauthner, N. (2006) 'Feminist methodologies and epistemology'. In Bryant, C. D. & Perk, D.L. (eds) *21st Century Sociology: A Reference Handbook.* Thousand Oaks, California: Sage, vol. 2, 36–42.

Economidou, K. (2002) 'Women's peace-building activities: The case of Cyprus'. *Canadian Women Studies* 22(2): 133–36.

Elton, G. (1967) *The Practice of History.* Sydney: Sydney University Press.

Green, J. R. (1884) *A Short History of the English People.* New York: Harper & Brothers.

Hadjipavlou, M. (2004) *Women in the Cypriot Communities: Interpreting Women's Lives.* Nicosia: Printways.

Hadjipavlou, M. (2010) *Women and Change in Cyprus: Feminisms and Gender in Conflict.* London: I.B. Tauris.

Hadjilyra, A.M. (2009) 'The Armenians of Cyprus'. Kalaydjian Foundation [online]. Available from: http://www.hayk.net/docs/The_Armenians_of_Cyprus.pdf [Accessed on 13.07.2015.]

Hartmann, H. (1976) 'Capitalism, patriarchy, and job segregation by sex'. *Signs* 1(3): 137–69.

Ioannou, G., (2008) «Η εργατική τάξη και το συνδικαλιστικό κίνημα στην Κύπρο, 1920–1960» [The working class and the trade union movement in Cyprus, 1920–1960]. *Chroniko*, 2 November. Available from: http://nekatomata.blogspot.com/2008/11/1920-1960-2112008.html. [Accessed on 07.07.2015.]

Karahasan, H. & Latif, D. (2010) *Textual and Visual Analyses of Upper Secondary School Cyprus History Textbooks: Comparative Analysis of the Old and the New Textbooks.* Nicosia: Post Research Institute.

Kelly-Gadol, J. (1977) *Did Women Have a Renaissance?* Boston: Houghton Mifflin.

Kent, S. K. (2012). *Gender and History.* Cambridge: Palgrave Macmillan.

Kogkidou, D. (2007) *Βοηθητικό Υλικό για τα Σχολικά Εγχειρίδια Μαθημάτων Θεωρητικής Κατεύθυνσης. Δημοτικό: Συμπληρωματικά Φυλλάδια των Σχολικών Εγχειριδίων* [Supplementary Material to School Manuals on Theoretical Classes. Primary School: Ancillary Documents for School Manuals]. Ioannina: University of Ioannina. Available from: http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/1454 [Accessed on 11.07.2015.]

Kyriakidou C. (2008) «Δεν κινδυνεύει η κυπριακή Ιστορία» [Cypriot history is not in danger]. *Philelefteros* newspaper, 25 August: 3.

Kyritsi, Th. 'Political history of women in Cyprus (1878–1950)'. Panteion University of Social and Political Sciences. Unpublished PhD dissertation (in progress; working title).

Lerner, G. (1975) 'Placing women in history: Definitions and challenges'. *Feminist Studies.* 3(1/2): 5–14.

Lerner, G. (1986) *The Creation of Patriarchy.* New York: Oxford University Press.

MacKinnon, C. A. (1982) 'Feminism, Marxism, method, and the state: An agenda for theory'. *Signs* 7(3): 515–44.

Maleckova, J. (2008) 'Where are women in national histories?' In Berger, S. & Lorenz, C. (eds.) *The Contested Nation: Ethnicity, Class, Religion and Gender in National Histories.* Cambridge: Palgrave Macmillan., 171–99.

Mediterranean Institute of Gender Studies (2009) *Glossary of Gender-related Terms.* Available from: http://www.medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/Gender-Glossary-updated_final.pdf. [Accessed on 16.07.2015.]

Ministry of Education and Culture (MoEC) (2004) *Σχολικές Γιορτές και Εκδηλώσεις* [School Celebrations and Events]. Circular Letter (Arch. 5.9.02.1, 5.9.02.2, 5.9.02.3). Nicosia: Ministry of Education and Culture. Available from: http://www.moec.gov.cy/dde/odigies_scholiki_chronia_2015_16.html. [Accessed on 11.01.2015.]

Ministry of Education and Culture (MoEC) (2008) *Πρόταση Επιτροπής προς το Συμβούλιο Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης* [Committee Suggestion to the Council of Primary and Secondary Education]. In *Αναλυτικό Πρόγραμμα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας* [Curriculum for the Public Schools of the Republic of Cyprus]. Nicosia: Ministry of Education and Culture. Available from: http://www.moec.gov.cy/dde/anaptyxi_veltiosi_scholeiou/tomeis_drasis/nea_analytika_programmata/parousiaseis_egkyklioi_ypp/plaisio_arxon_gia_anaptyksi_nap.pdf. [Accessed on 10.01.2015.]

Ministry of Education and Culture (MoEC) (2010) *Αναλυτικά Προγράμματα Προδημοτικής, Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης. Τόμος Α': Εισαγωγή* [Curricula for Pre-Primary, Primary and Secondary Education. Volume I: Introduction]. Nicosia: Pedagogical Institute, Curriculum Development Unit.

Ministry of Education and Culture (MoEC) (2011) *Διδακτική Μεθοδολογία και Εφαρμογές στο Μάθημα της Ιστορίας – Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού* [Teaching Methodology and Applications for the History Subject – Teacher's Manual]. Nicosia: Pedagogical Institute. Curriculum Development Unit. Available from: http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/themata/istoria/analytika_programmata/encheiridio_ekpaideftikou.pdf. [Accessed on 11.01.2015.]

Ministry of Education and Culture (MoEC) (2013) [1992] *Ιστορία της Κύπρου, Μεσαιωνική – Νεότερη* [History of Cyprus, Medieval – Modern]. Nicosia: Curriculum Development Unit, Department of Secondary General Education, Ministry of Education and Culture.

Ministry of Education and Culture (MoEC) (2013) [1994] *Ιστορία της Κύπρου για το Γυμνάσιο* [History of Cyprus for Gymnasium]. Nicosia: Curriculum Development Unit, Department of Secondary General Education, Ministry of Education and Culture.

Ministry of Education and Culture (MoEC) (2014) *Αναλυτικό Πρόγραμμα Ιστορίας Γ' Γυμνασίου* [3rd Grade Gymnasium History Curriculum]. Nicosia: Ministry of Education and Culture. Available from: http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/themata/istoria/analytika_programmata/ap_c_gymnasiou.pdf. [Accessed on 11.01.2015.]

Ministry of Education and Culture (MoEC) (2014) *Προγραμματισμοί Ιστορίας 2014–2015* [Curricular Planning for History 2014–2015]. Nicosia: Ministry of Education and Culture. Available from: http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/themata/istoria/programmatismoi.html. [Accessed on 10.01.2015.]

Ministry of Education and Culture (MoEC) (n.d.) *Ιστορικό της Διαμόρφωσης των Νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων για τα Δημόσια Σχολεία της Κύπρου* [A Timeline of the Configuration of the New Curricula for Public Schools in Cyprus]. Nicosia: Ministry of Education and Culture. Available from: http://www.moec.gov.cy/analytika_programmata/istoriko.html. [Accessed on 10.01.2015.]

Narayan, U. (1997) *Dislocating Cultures: Identities, Traditions, and Third World Feminism.* New York: Routledge.

O'Brien, M. (1983) *The Politics of Reproduction.* Boston: Routledge & Kegan Paul.

Özen, K. & Uludağ, G. (2014) *Kıbrıs'ta Anıları Sırtlamak* [Shouldering Memories in Cyprus]. Nicosia: Söylem Yayınları.

Özkaleli, U. & Yılmaz, Ö. (2013) 'What was my war like?' *International Feminist Journal of Politics* 17(1): 137–56.

Partner, N. & Foot, S. (eds). (2013) *The SAGE Handbook of Historical Theory.* London: Sage.

Paraskeva-Hadjicosta (2006) *Περσεφόνη Παπαδοπούλου. Ψηφίδες Ζωής* [Persephone Papadopoulou. Fragments of Life]. Nicosia: En Typois Publications.

Pasha, F. D. (2012) *Human Rights of Women in Northern Cyprus.* Nicosia: Turkish Cypriot Human Rights Foundation.

PEO [Pancyprian Federation of Labour] (1991) *PEO 50 Years – ΠΕΟ 50 Χρόνια – PEO 50 Yil*. Nicosia: PRINTCO.

Persianis, K. P. (1998) *Ιστορία της Εκπαίδευσης των Κοριτσιών στην Κύπρο* [A History of Girls' Education in Cyprus]. Nicosia: Cultural Services, Ministry of Education and Culture.

POGO [Pancyprian Federation of Women's Organisations] (2010) *60 Χρόνια ΠΟΓΔ-ΠΟΓΟ* [60 Years POGD-POGO]. Available from: http://www.pogocy.com/wp-content/uploads/2012/01/POGO-60XRONIA.pdf [Accessed on 06.07.2015.]

Protopapa, K. & Zervas, G. (eds) (2012) *Η Γυναίκα στην Παραδοσιακή Κοινωνία της Κύπρου. Πρακτικά του 5ου Συμποσίου Κυπριακής Λαογραφίας* [The Woman in Traditional Cypriot Society. Proceedings of the 5th Symposium on Cypriot Folklore]. Nicosia: Laografikos Omilos Lemesou.

Pylarinos T. & Paraskeva-Hadjicosta G. (2011) *Πολυξένης Λοιζιάδος Τα Έργα* [The Complete Works of Polyxeni Loizias]. Nicosia: Cyprus Research Centre.

Ramazanoglu, C. & Holland, J. (2002) *Feminist Methodology: Challenges and Choices.* London: Sage.

Reinharz, S. & Davidman, L. (1992) *Feminist Methods in Social Research.* Oxford: Oxford University Press.

Rose, S. (2010) *What is Gender History?* Cambridge: Polity Press.

Rubin, G. & Butler, J. (1994) 'Sexual traffic'. *Journal of Feminist Cultural Studies.* 6(2/3): 62–99.

Scott, J. W. (1986) 'Gender: A useful category of historical analysis'. *American Historical Review* 91: 1053–75.

Scott, J.W. (1988) *Gender and the Politics of History.* New York: Columbia University Press.

Scott, J. W. (2010) 'Gender: Still a useful category of analysis?' *Diogenes* 57(1): 7–14.

Smith, B. G. (1998) *The Gender of History: Men, Women and Historical Practice.* Massachusetts: Harvard University Press.

Spivak, G. C. (1999) *A Critique of Postcolonial Reason: Toward a History of the Vanishing Present.* Cambridge: Harvard University Press.

Stromquist N.P. (2007) *The Gender Socialization Process in Schools: A Cross National Comparison.* Background Paper Prepared for the Education for All Global Monitoring Report, 2008. Paris: UNESCO.

Tosh, J. P. (2004) 'Hegemonic masculinity and the history of gender'. In Dudink, S., Hagemann, K. & Tosh, J. (eds) *Masculinities in Politics and War: Gendering Modern History.* Manchester: Manchester University Press, 41–58.

Turkish Cypriot Education Office (2012) *8'inci Sınıf Kıbrıs Türk Tarih Ders Kitabı (Ortaokul)* [8th Grade Cyprus Turkish History Textbooks (Lower Secondary)]. Nicosia: Turkish Cypriot Education Office.

Turkish Cypriot Education Office (2013) *9'uncu Sınıf Kıbrıs Türk Tarih Ders Kitabı (Lise)* [9th Grade Cyprus Turkish History Textbooks (Upper Secondary)]. Nicosia: Turkish Cypriot Education Office.

Turkish Cypriot Education Office (2013) *10'uncu Sınıf Kıbrıs Türk Tarih Ders Kitabı (Lise)* [10th Grade Cyprus Turkish History Textbooks (Upper Secondary)]. Nicosia: Turkish Cypriot Education Office.

Turner-Bisset, R & Beadle, E. (2009) 'History'. In Hill, D. & Robertson, L.H. (eds) *Equality in the Primary School: Promoting Good Practice Across the Curriculum.* London: Continuum, 145–58.

Uludağ, S. (2006) *Oysters with the Missing Pearls: Untold Stories about Missing Persons, Mass Graves and Memories from the Past of Cyprus: Oral History, Interviews, Articles.* Nicosia: Sociopolitical Studies Institute.

Varnavas, P. (1990) *Παλεύοντας για τη Ζωή: Αναμνήσεις Βετεράνων* [Fighting for Life: Memories of Veterans]. Nicosia: PEO Publications.

Varnavas, P. (1997) *Κοινοί Εργατικοί Αγώνες Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων: Γεγονότα μέσα από την Ιστορία* [Common Struggles of Greek Cypriot and Turkish Cypriot Workers: Events through History]. Nicosia: PEO Publications.

Vassiliadou, M. (2002) 'Questioning nationalism: The patriarchal and national struggles of Cypriot women within a European Union context'. *The European Journal of Women's Studies* 9(4): 459–82.

Wiesner-Hanks, M. E. (2011) *Gender in History: Global Perspectives.* West Sussex: John Wiley & Sons.

Yıldız, N. (2002) 'Bir Portre: Mevhibe Şefik – İlk Kıbrıslı Türk kadın resim – sanat öğretmeni (1923–)' [Portrait of Mevhibe Şefik: The first Turkish Cypriot woman art teacher (1923–)]. *KADIN/WOMAN* 2000: 1–44.

Yıldız, N. (2003) 'The role of Turkish Cypriot women teachers in the evolution of modern art education'. *KADIN/WOMAN* 2000: 1–30.

Yıldız, N. (2003) 'A mark of modernity: The role of Turkish Cypriot women artists in the evolution of modern art'. *KADIN/WOMAN* 2000: 1–36.

Yuval-Davis, N. (1997) *Gender and Nation.* London: Sage.

Weir, W. W. (1952) *Education in Cyprus: Some Theories and Practices in Education in the Island of Cyprus since 1878.* Nicosia: The American Academy.

TEŞEKKÜR

Birçok kişi bu yayının oluşmasına katkı koymuştur. Bizler özellikle aşağıda adı geçen kişilere teşekkürlerimizi sunmak isteriz:

Bize bu projenin gerçekleşmesi esnasında mümkün olan her açıdan sağladıkları çok değerli destek, anlayış ve yönlendirme için eğitim danışmanlarımız, Dr. Elisabeth Lønnå ve Dr. Dean Smart,

Sürekli destek ve yararlı işbirlikleri için Avrupa Konseyi Tarih Eğitimi Başkanı Tatiana Minkina Milko ve Eğitim Danışmanı Brian Carvell,

Tüm projenin koordinasyonu ve başarılı yönetimi için AHDR Yönetici Müdürü Shirin Jetha,

Son derece yararlı araştırma katkısı için Thekla Kyritsi,

Kaynakça bölümünde bize yardımcı oldukları için AHDR stajyerleri, Christos Aristodemou, Kıbrıs Rum ders kitaplarının analizine koyduğu katkı için Lucy Dodge,

Telif haklarını almamıza yardımcı olduğu için AHDR araştırmacısı Romanos Lyritsas ve

yayının farklı aşamalarında sağladıkları geribildirimler için Alev Tuğberk, Süleyman Gelener ve Kyriakos Pachoulides'den oluşan AHDR Eğitim Komitesi.

Bu yayın aracılığı ile tarih öğretimine toplumsal cinsiyet bakışaçısı getirme amacını destekledikleri için bağışçılarımız Norveç Hibeleri ile Avrupa Konseyi'ne ayrıca teşekkür ederiz. Bu yayının daha kapsamlı ve çoklu bakışaçıları içeren tarih dersleri vermek isteyen eğitimciler için değerli bir kaynak oluşturmasını gönülden dileriz.

Ve son olarak, Kıbrıs'ın tarihsel anlatısının dışında bırakılmış ve bu yayın aracılığıyla kısmen de olsa katkılarını gün ışığına çıkardığımızı ümit ettiğimiz tüm kadın ve erkeklere teşekkür ederiz.

norway grants

Norveç, sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına ve Avrupa'daki yararlanıcı ülkelerle ikili ilişkilerin güçlendirilmesine Norveç Hibeleri ve EEA Hibeleri aracılığı ile katkı koymaktadır. Norveç, Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması (EEA) aracılığıyla Avrupa Birliği ile yakın işbirliği içindedir.

2009-14 döneminde, Norveç'in katkısı €1.7 milyar olmuştur. 12 yeni AB devletinde, Yunanistan, Portekiz ve İspanya'da sivil toplum, araştırma ve akademik kurumlar ile araştırma ve akademik kurumları, kamu ve özel sektörleri için hibeler mevcuttur. Norveç'li kurumlar ile geniş kapsamlı bir işbirliği söz konusudur ve faaliyetler 2016 yılına kadar sürebilir. Çevre koruma ve iklim değişikliği, araştırma ve burslar, sivil toplum, sağlık ve çocuk, toplumsal cinsiyet eşitliği, adalet ve kültürel miras destek verilen kilit alanlardır.

Telif hakkı sahipleri ile iletişim kurmak için her türlü girişim yapılmıştır. Yanlışlıkla gözümüzden kaçan hak sahiplerinden özür dileriz ve olası yanlış veya eksiklikleri telafi edeceğimizi temin ederiz.

Lefkoşa 2015
ISBN 978-9963-703-27-2